

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

KÜRESELLEŞMENİN VERGİ POLİTİKASINA
ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FAİME AY

TEZ YÖNETİCİSİ
DOÇ. DR. SELİM BAŞAR

KARS - 2013

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

KÜRESELLEŞMENİN VERGİ POLİTİKASINA
ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FAİME AY

TEZ YÖNETİCİSİ
DOÇ. DR. SELİM BAŞAR

KARS-2013

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Faime AY'a ait "Küreselleşmenin Vergi Politikasına Etkileri" konulu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

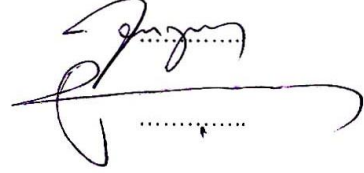
Öğretim Üyesinin Ünvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Doç.Dr. Selim BAŞAR

Doç.Dr. Adem ÜZÜMCÜ

Yrd.Doç.Dr. Cavit YEŞİLYURT

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../2013 tarih ve ...../..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../.....

Yrd.Doç.Dr.Mustafa ÖZDEMİR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	IV
TABLO LİSTESİ	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİMİ, ETKİLERİ

1.1.KÜRESELLEŞME KAVRAMI	3
1.2. KÜRESELLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ	5
1.2.1. Birinci Küreselleşme Dönemi	6
1.2.2. İkinci Küreselleşme Dönemi	7
1.2.3. Üçüncü Küreselleşme Dönemi	7
1.3. KÜRESELLEŞMENİN ETKİLEDİĞİ ALANLAR	7
1.3.1. Ekonomik Alanda Küreselleşme	7
1.3.2. Siyaset ve Yönetim Alanında Küreselleşme	10
1.3.3. Kültürel Alanda Küreselleşme	11
1.4. KÜRESELLEŞME YAKLAŞIMLARI	11
1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler	14
1.4.2. Küreselleşme Karşıtları	18
1.4.3. Dönüşümcüler	23
1.5. KÜRESELLEŞME, NEOLİBERALİZM VE ETİK	27
1.5.1. Neo-Liberal Politikalar Bağlamında Küreselleşme	27
1.5.2. Küreselleşmenin Neo-Liberal Politikalara Etkisi ve “Küresel Etik” Tartışmaları	29

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE VERGİ POLİTİKASI

2.1. KÜRESELLEŞME VE VERGİ POLİTİKASININ AMAÇLARI	34
---	----

2.1.1. Küreselleşme ve Mali Amaç	37
2.1.2. Küreselleşme ve Gelir Dağılımı	40
2.1.3. Küreselleşme ve İstikrarlı Büyüme	42
2.1.4. Küreselleşmenin Vergi Politikası Üzerindeki Etkisine İlişkin Bazı Çalışmalar	45
2.2. KÜRESELLEŞMENİN VERGİ POLİTİKALARINA ETKİSİ	49
2.3. VERGİLEME KONUSUNDAKİ KÜRESEL SORUNLAR	50
2.3.1. Vergi Rekabeti	51
2.3.2. Çok Uluslu Şirketlerin Vergilendirilmesi ve Transfer Fiyatlaması	53
2.3.3. Elektronik Ticaret	55
2.4. VERGİLEME SORUNLARINA ÇÖZÜM YOLLARI	57
2.4.1. Tobin Vergisi	58
2.4.1.1. Tobin Vergisinin Ülke Ekonomiler Üzerinde Etkileri	61
2.4.1.1.1. Tobin Vergisinin Sağladığı Olumlu Etkiler	62
2.4.1.1.1.1. Vergide Teknik Olarak Küresellik Zorunluluğu Olmaması	62
2.4.1.1.1.2. Spekülatif Amaçlı Döviz Hareketlerinin Önlenmesi	63
2.4.1.1.1.3. Vergi Tabanında Genişlemelerin Oluşması	63
2.4.1.1.1.4. Verginin Ülke Ekonomilerine Finansal Katkı Sağlaması	65
2.4.1.1.2. Tobin Vergisinin Yol Açtığı Sorunlar	66
2.4.1.1.2.1. Verginin Küresel Olarak Uygulanması Zorunluluğu	66
2.4.1.1.2.2. Vergi Avantajlı Alan ve İşlemlere Kaçışların Yaşanması	67
2.4.1.1.2.3. Vergi Tabanında Daralmalar Meydana Gelmesi	67
2.4.1.1.2.4. Verginin Ülke Ekonomileri Üzerindeki Olumsuz Etkileri	68

2.4.1.1.2.5. Verginin Döviz Kurundaki Volatilitiyeyi (Dalgalanmayı) Artırması	69
2.4.1.1.2.6. Teknik ve Politik Sorunlar	70
2.4.2. Elektronik Ticaret Vergisi	71
2.4.3. Global Gelir Vergisi ve İkili Gelir Vergisine Geçiş	72
2.5. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE VERGİ TÜRLERİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER	75
2.5.1. Kişisel Gelir Vergisinde Meydana Gelen Değişiklikler	75
2.5.2. Kurumlar Vergisinde Meydana Gelen Değişmeler	77
2.5.3. Servet Vergilerinde Meydana Gelen Değişmeler	78
2.5.4. Tüketim Vergilerinde Meydana Gelen Değişiklikler	78
2.5.4.1. Telafi Edici KDV	79
2.5.4.2. Bütünleştirici KDV	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VERGİ REKABETİ VE VERGİ CENNETLERİ

3.1. KÜRESELLEŞME VE VERGİ REKABETİ	80
3.1.1. Vergi Rekabetinin Tanım ve Unsurları	81
3.1.2. Vergi Rekabeti Hakkında Görüşler	82
3.1.3. Vergi Rekabetinin Olumlu Etkileri	84
3.1.3.1. Vergi Oranlarındaki İndirimler ve Yabancı Sermaye Miktarında Artış	85
3.1.3.2. Vergi Gelirlerinin Daha Etkin Kullanımı ve Verimli Kamu Harcamaları	94
3.1.4. Vergi Rekabetinin Olumsuz (Zararlı) Etkileri	94
3.1.4.1. Mali Bozulma	95
3.1.4.2. Adaletsiz Vergi Yükü Dağılımı	95
3.2. VERGİ SİSTEMLERİNİ VERGİ REKABETİNE KARŞI KORUMA ÇALIŞMALARI.....	97
3.2.1. OECD'nin Haksız Vergi Rekabetini Önlemeye Yönelik Çalışmaları	98
3.2.2. Avrupa Birliği Tarafından Haksız Vergi Rekabetini Önlemeye Yönelik Çalışmalar	101
3.3. HAKSIZ VERGİ REKABETİ VE TÜRKİYE'NİN DURUMU	102

3.4. KÜRESELLEŞME VE VERGİ CENNETLERİ.....	105
3.4.1. Vergi Cennetlerinin Özellikleri	106
3.4.1.1. Vergi Oranları	107
3.4.1.2. Banka ve Ticari Sırlar	107
3.4.1.3. Bankacılığın Göreceli Önemi	107
3.4.1.4. Çağdaş İletişim Olanakları	107
3.4.1.5. Nakit Kontrolü	108
3.4.1.6. Vergi Anlaşmaları	108
3.4.2. Vergi Cennetlerini Belirleyen Faktörler	109
3.4.2.1. Hiç Vergi Olmaması veya Düşük Oranlı Vergilemenin Olması ...	109
3.4.2.2. Bilgi Değişiminin Bulunmaması	109
3.4.2.3. Vergi Kanunlarının Şeffaf Olmaması	110
3.4.2.4. Fiilen Faaliyette Bulunulmaması	110
3.4.3. Vergi Cenneti Ülkelerinin Ekonomik Yapıları	110
3.4.3.1. Güney Kıbrıs Rum Kesimi	111
3.4.3.2. Malta	111
3.4.3.3. San Marino	112
3.4.3.4. Bermuda	112
3.4.3.5. Lihteysteyn	112
3.4.3.6. Liberya	112
3.4.3.7. Monako	113
3.4.3.8. Barbados	113
3.4.3.9. Barbuda	113
3.4.3.10. İngiliz Virjin Adaları	114
3.4.3.11. Jersey	114

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
UYGULAMA
GLOBALLEŞMENİN VERGİ GELİRLERİ ÜZERİNE ETKİSİ: DİNAMİK
PANEL VERİ ANALİZİ

4.1. Veri	115
4.2. Model	115
4.3.Dönem	115
4.4. Yöntem	115
4.4.1. Panel Veri Tanımı	116
4.4.2. Panel Veri Yaklaşımı: Genel Bakış	116
4.4.3. Panel Veri Analiz Denklemi	117
4.4.4. Panel Verinin Özellikleri	117
4.4.5. Panel Veri Analizinin Üstün Yönleri	117
4.4.6. Panel Verinin Analitik Modellerinin Çeşitleri	118
4.4.6.1. Sabit Katsayılı Modeller	118
4.4.6.1.1. Sabit Etkiler Modeli (EKK Kukla Değişken Modeli) ..	118
4.4.6.1.2. Sabit Etkisi Hipotez Testleri	119
4.4.6.2. Dinamik Panel Modelleri: Genel Bakış	120
4.4.6.2.1. Birinci Fark Tahmincisi	121
4.4.6.2.2. GMM Tahmini, Arellona-Bond Yöntemi (Generalized Methods of Moments-GMM)	121
4.4.7. Tahmin Sonuçları	125
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	130
EKLER	147
ÖZ GEÇMİŞ	148

ÖZET

Küreselleşme, başta akademik ve ekonomik çevrelerde olmak üzere en çok tartışılan kavramların başında gelmektedir. Söz konusu çevreler tarafından küreselleşmenin ne olduğu sebepleri ve sonuçları kadar olumlu ve olumsuz yönleri de farklı düşünce kalıplarıyla ele alınmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren hızlanan küreselleşme süreci mal, hizmet, teknoloji, fikir, sermaye ve emek piyasalarındaki uluslararası bütünleşmeyi artırmakta, ülke içi iktisadi ve sosyal düşüncelerle şekillenmiş vergi politikaları üzerinde de etkisini göstermektedir. Küreselleşme sürecinin hızlanması ülkelerin büyüme oranlarını, istihdamı, vergi gelirlerini artırmak amacıyla esasen vergiye duyarlı sermayeyi kendine çekmeye yönelik politikalar uygulamaya iterek vergi rekabetine yol açmaktadır.

Bazı ülkeler vergi rekabetinden kazançlı çıkmasına rağmen, dünya ülkelerinin çoğunun refahlarının azalacağı düşüncesiyle zararlı olarak nitelendirilen vergi rekabetinin önüne geçilmesi amacıyla vergi harmonizasyonuna gidilmesi ya da mevcut vergi düzenlemeleri çerçevesinde ülkelerin izledikleri vergi politikaları arasında daha kapsamlı koordinasyonun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Uluslararası işbirliğinin yoğunlaştırılmasını içeren önlemler konusunda Birleşmiş Milletler nazarında yapılacak çalışmalar diğer ülkelere zarar verir hale gelen vergi rekabeti sorununun çözüme kavuşturulmasında etkili rol oynayacaktır. Bu tezde ülkelerin globalleşmesinin vergi gelirlerine etkisi 1990-2009 dönemi itibarıyla ele alınmıştır. Bu amaçla kişi başına Reel GSYİH, GSYİH yüzdesi olarak vergi gelirleri, globalleşme indeksi değişkenleri ele alınıp dinamik panel veri analizi yöntemiyle açıklanmıştır. Analiz yönteminde globalleşme vergi politikasını etkiler sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Vergi Politikası, Vergi Rekabeti, Vergi Sistemleri

ABSTRACT

Globalization is on the top of concepts debated most, particularly among academic and economic spheres. As well as its positive and negative aspects, the globalization's implications, causes and result are dealt with by these circles in various forms of thought. Globalization is a process of integration of the world economies. The globalization process, which has been accelerated in the 1990's, is decisively transforming the world economy. This process is having a profound impact on a wide-range of policies in the public sector. Of course, greater interdependency between countries will have important implications for tax policies and tax systems.

On the other hand, especially the high degree of capital mobility has created intense tax competition between countries. Therefore, one of the fundamental issues raised by globalization is how governments should deal with harmful tax competition. As tax harmonization requiring a standartization of the tax systems, intensifying co-operation between countries in the field of tax policies under the umbrella, of the United Nations may be acceptable and appropriate response to the harmful tax competition. In present thesis the tax income of counties that derived by their exports of production and development index with economic factors how much affected by this revenue source 1990- 2009 period has been analyzed. In thesis, GDP per capita, tax revenue of GDP (%), labour force variable has been used and the models has been established on dependent (GDP Per Capita). The models that has been used for estimation is dynamic panel model. The results of analysis tax policy effects of globalization

Keywords: Globalization, Tax Policy, Tax Competition, Tax Systems

ÖNSÖZ

Küreselleşme sürecinde dünya ekonomisinde artan entegrasyon her yönüyle yeni ekonomik ilişkiler ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşme, sermaye mobilitesini artırırken, diğer taraftan da çokuluslu şirketlerin dünya ekonomisine hâkimiyetini ve aralarındaki rekabeti de arttırmıştır. Çokuluslu şirketlerin küresel piyasada birbirleriyle rekabeti, gittikçe daha çok stratejiler geliştirmelerini gerektirmekte ve herhangi bir ülkeye bağımlılıklarını gittikçe daha da arttırmaktadır. Ulusal ekonomilerin birbirleriyle artan entegrasyonu, bir ülkenin vergi sistemine ilişkin uygulamalarının diğer ülkelerin vergi politikalarına potansiyel etkisini arttırmıştır.

Küresel ekonomideki gelişmeler ve diğer ülkelerde uygulanan vergi rejimleri, dünyanın geri kalanındaki diğer ekonomik gelişmeleri ve vergi sistemlerini etkilemekte ülkelerin diğer ekonomilerden ve onların vergi sistemlerinden bağımsız bir vergi politikaları yürütmeleri giderek zorlaşmaktadır.

Bu çalışmada küreselleşmenin vergi politikasına etkileri anlatılmaya çalışılmıştır. Tezimi sonuçlandırmamda görüşleri ile katkıda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Selim Başar'a ve desteğini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma çok teşekkür eder, çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim

Faime AY

Kars - 2013

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
GATT	: Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Antlaşması
IMF	: Uluslararası Para fonu
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SDR	: Özel Çekme Hakları
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
UN	: Birleşmiş Milletler
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
WB	: Dünya Bankası
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
GDP	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Metodu
EKK	: En Küçük Kareler

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1: 1953-1994 Döneminde Dünya Ticaretindeki Ortalama Büyüme ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Dünya Sanayi İhracatındaki Payı (%)	8
Tablo 2.1. : 1992-2007 Döneminde Dünya Günlük Ortalama Döviz İşlem Hacmi, (Milyar ABD Doları)	59
Tablo 2.2 : 1995-2007 Döneminde Tobin Vergisi Gelir Tahminleri (Milyar ABD Doları)	60
Tablo 2.3. : 1987-1991 Döneminde Nordic Ülkelerindeki Marjinal Gelir Vergisi Oranları (%).....	74
Tablo 2.4. : 1980-2000 Döneminde Gelir Vergisi Oranlarında Değişim (%)	76
Tablo 2.5. : 1986- 2002 Döneminde Kurumlar Vergisi Oranlarındaki Değişim (%) ..	77
Tablo 3.1. : 1986-2000 Döneminde AB ve Diğer Bazı Ülkelerde En Yüksek Kurumlar Vergisi Oranı (%).....	87
Tablo 3.2. : 1990-2001 Döneminde Ekonomilerin Gelişmişliklerine Göre Doğrudan Yabancı Sermaye Akımı (Milyon Dolar)	89
Tablo 3.3. : 1990-2001 Döneminde Bazı Ülkelere Yıllar İtibariyle Doğrudan Yabancı Yatırım Girişi (Milyon Dolar)	90
Tablo 3.4. : 2004 Yılında En Fazla Uluslararası Doğru Yatırım Çeken On Ülke ve Türkiye (Milyar Dolar)	91
Tablo 3.5. : 1985-2007 Döneminde En Yüksek Kişisel Gelir Vergisi oranları (%) ...	93
Tablo 3.6. : 1980-2007 Döneminde Türkiye’ de Toplam Vergi Tahsilatında Dolaylı Dolaysız Vergi Payları (%).....	96
Tablo 3.7. : 2005 Yılında Türkiye’den Vergi Cenneti Ülkelerine Yapılan Sermaye İhracı (ABD Doları)	104
Tablo 4.1: Kullanılan Değişkenler ve Onların Açıklaması	115
Tablo 4.2.: Tahmin Sonuçları, Bağımlı Değişken, Vergi (Δtax)	125

GİRİŞ

Küreselleşme kavramı 1980 sonrasında meydana gelen değişimi anlama ve açıklama konusunda önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de 24 Ocak 1980 Kararları ile yoğun bir şekilde etkilerini hissettirmeye başlamıştır. Liberal politikalar çerçevesinde dışa açık sanayileşme modeli ve sermaye hareketlerinde serbestleşme yenedünya düzeni çerçevesinde ekonomi, siyaset ve sosyo-kültürel alanda hızlı bir yapılanma başlamıştır.

Globalizasyon (küreselleşme) ekonomileri yeniden şekillendiren bir olgudur. Her alanda olduğu gibi vergileme ve vergilemeye ilişkin politikaların da gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü küreselleşme süreci sermaye hareketlerinde gözle görülen bir serbestleşme meydana getirmiş, uluslararası sınırların hem ticari hem de kültürel anlamda yok olmasına neden olan bir gelişim seyri izlemiştir. Uluslararası bu genişlemeyle vergisel yönden ülkeler bir yandan vergi tabanlarını genişleterek, diğer yandan vergi oranlarını indirmek suretiyle yabancı sermaye akımlarının inanılmaz boyutlarda ilerlemesine neden olmuştur. Küresel piyasalardan büyük sermaye ve yatırımları çekmek yönünde ülkeler farklı vergi politikaları benimsemiş ve bu yeni vergi politikaları, yeni vergi sistemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur

Dünyada özellikle artan ticaret ve bilişim teknolojisi ile elektronik ticaretin vergilendirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra emekten ziyade sermayenin mobilitésinin artması ülkelerin sermaye giriş ve çıkışlarına uygulayacağı vergisel tedbirlerin de farklılaşmasına neden olmuştur. Kaynakların uluslararası hareketlilik kazanmaları sonucu vergi rekabetinin doruk noktasına ulaşmasına, vergi rekabeti sonucu vergi cennetlerinin oluşmasına, ülkelerin vergi sistemlerinde bir takım değişikliklere gitmelerine de sebep olmuştur

Küreselleşme ile ülkelerin vergi politikaları arasındaki ilişkinin çeşitli yönleriyle değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde genel hatlarıyla küreselleşme kavramı, küreselleşmenin tarihsel gelişimi, küreselleşmenin etkilediği alanlar, küreselleşme yaklaşımları, küreselleşme ve neoliberalizm ve etik konuları üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde küreselleşme ve vergi politikası, küreselleşmenin vergi politikalarına etkisi, vergileme konusundaki küresel sorunlar,

vergileme sorunlarına çözüm yolları, küreselleşme sürecinde vergi türlerinde meydana gelen değişmeler anlatılmış,

Çalışmanın üçüncü bölümünde küreselleşme vergi rekabeti ve vergi cennetleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise 1990-2009 yılları arasındaki veriler temel alınarak globalleşmenin vergi üzerindeki etkisini incelemek adına uygulamaya gidilmiştir. Uygulamada dinamik veri analizinden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME KAVRAMI, TARİHSEL GELİŞİMİ, ETKİLERİ

Küreselleşme kavramı 1980 sonrasında meydana gelen değişimleri anlama ve açıklama konusunda önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dışa açık sanayileşme modeli ve sermaye hareketlerinde serbestleşme Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde sisteme entegre olmanın yolu olarak görülmüştür. Bu süreçte küreselleşme kavramı her anlamın yüklendiği bir sözcük haline gelmiş ve çeşitli olaylara ait sonuçlar açıklanırken cümle içerisinde yerini mutlaka almıştır. Tam olarak ne zaman ortaya çıktığı ve ne olduğu konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Çalışmamızda küreselleşme kavramı, tarihsel gelişimi, küreselleşmenin etkilediği alanlar, küreselleşme yaklaşımları, küreselleşme neoliberalizm ve etik konuları açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1.KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Küreselleşme etkisini ekonomiden kültüre, hemen hemen her alanda var olan değişimi ifade etmek amacıyla kullanılan klişeleşmiş bir kavramsal sözcüktür. Küreselleşmeyi Bauman “parolaya dönüşmüş moda deyim” olarak değerlendirirken Giddens ise; küreselleşmeye dair moda deyimine “ küreselleşmeye değinmeyen hiçbir siyasal konuşmanın tam olmadığını” ifade etmiştir (Bozkurt, 2004: 342).

Kelime kökeni olarak küreselleşme, latince bir sözcük olan “globus” kelimesinden gelmektedir. Globus latince yuvarlak, küre anlamına gelmektedir. “globalisation” kelimesi ingilizce’de “dünya çapında” anlamına gelmekte ve küreselleşme teriminin karşılığı olarak kullanılmaktadır

Ancak Sosyal bilimlerde yapılan tartışmalar tek bir sonuca bağlanmaz birden çok sonuca varılabilir. Çünkü fen bilimleri gibi deneysel ve gözlemsel olmadığından bir kavramın birden çok boyutlu olmasının altında yatan temel gerekçe de budur. Bu durumdan ötürü literatürde birçok küreselleşme kavramı mevcut olup, var olan farklı boyutta küreselleşme kavramı tanımlarının tespiti küreselleşme kavramının ne olduğuna hâkim olmamız açısından yararlı olacaktır

Ünlü sosyolog Giddens küreselleşmeyi dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak ifade eder. Bauman ise küreselleşmeyi ayrıcalıkların,

mahrumiyetin, servetin ve yoksulluğun, kaynakların ve acizliğin, gücün ve güçsüzlüğün, özgürlüğün ve kısıtlamanın yeniden dağıtımı olarak yorumlamaktadır (Mutioğlu, 2001: 192-193).

Genel olarak küreselleşme kavramı; teknolojik ilerlemeler sayesinde dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların birbirleriyle eklenmesi şeklinde ifade edilebilir.¹Ekonomik olarak küreselleşme kavramı ise; mal ve hizmetlerin, üretim faktörlerinin, teknolojik birikimin ve finansal kaynakların ülkeler arasında serbetçe, sınırötesi rahatlıkla dolaşabildiği ve faktör, mal, hizmet ve piyasalarının bütünleştiği bir süreç anlamını taşımaktadır (Şenses, 2004: 13-14).

Sonuç olarak küreselleşme;

- Ülkeler arasındaki ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin inanç ve beklentilerin daha iyi ancak, birbirleriyle bağlantılı olayları içerdiği, bir anlamda maddi ve manevi değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını,²
- Ulusların dünya ekonomisinde finans ve üretim önceliğindeki farklı seviyelerin niteliksel ve niceliksel uluslararası bütünleşmesini ve ekonomik anlamda sınırların ortadan kalkmasını (Moran, 1998: 35-36) ,
- Dünya insanların tek bir dünya toplumunda yani küresel toplumda bütünleştirilmesini (Albrow, 1990: 9) “tek bir mekân olarak tüm dünyanın kristalleşmesini”, “bütün olarak dünya bilincinin yoğunlaşmasını”(Robertson, 1987: 38) ve bununla beraber “dünyanın sıkışmasını”(Robertson, 1992: 8),
- Teknolojik ilerlemenin her geçen gün yeni boyutlar kazanmasını, iletişim teknolojisini bilgisayar ve internetin ekonomik biliminin temel kavramlarını değiştirmesini, net worklerin, ilişki ağlarının ön plana çıkmasını (Ulugay, 2001: 65),
- Sermaye dolaşımının serbestleştirilmesi hacminin artması, hızlanması, yaygınlaşmasını, sermayenin üretimden ziyade spekülatif amaçlarla kullanılmasını, üretimin küreselleşmesi ve şiddet birleşmelerinin gündeme gelmesini, uluslararası mal ve hizmet hareketlerinin ve küresel pazara yönelişinin hızlanmasını,

---

¹Eriç Yeldan, “Küreselleşme” denilen tılsımlı sözcük, **Cumhuriyet Gazetesi**, 2.2.2005, <http://www.bilkent.edu.tr/yeldane/> Yeldan 10 Şubat 2005.pdf Erişim Tarihi: 20.05.2012

²DPT, **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler**, DPT-2375, Ankara, 1995, s.1.

- Bölgesel bütünleşmeler, yerelleşme, bireyselleşme, katılımcı demokrasi ve sivil toplum örgütlerinin ön plana çıkmasını (Erbay, 1998: 297),
- Neoliberal görüşlerin 1980 sonrası yaygınlaşmasıyla piyasa üstünlüğünün ön plana çıkarılmasını, deregülasyon ve özelleştirme uygulamalarıyla devletin küçültülmesini (Ataç, 2000: 95), regülatör (düzenleyici) devlet anlayışının ortaya çıkmasını, ulus devletin yetki ve görevlerinin uluslararası örgütlere (IMF, WB, WTO, UN gibi), yerel yönetimlere ve sivil toplum örgütlerine devredilmesi anlayışının gelişmesini,
- Kültürel alanda, homojen bir dünya oluşturmaya çalışılırken, etnik farklılıkların ve yerel kültürlerin canlandırılmasını, bütünleştirme ve ayrıştırma süreçlerinin bir arada yürütülmesini, amaçlamaktadır.

Bütün bu bilgiler doğrultusunda baktığımızda küreselleşme kavramı üzerinden kurgulanan deyimlerin taşıdığı iddia; siyasi alanda liberal demokrasi, ekonomik alanda farklı kültürlerin, inançların ve düşüncelerin birbirlerini düşman ilan etmeden kaynaşması olgulara evrensel boyutlar kazandırmış ve bu durum küresel toplumun oluşumu için zemin hazırlamıştır.

1.2. KÜRESELLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Küreselleşme kavramının ve sürecinin ne zaman başladığı hangi evrelerden geçildiği tam olarak bilinmemekle beraber, küreselleşme insanların buldukları yerden başka bir yerlere göç ve ticaret kervanlarının oluşturulması, binek hayvanların evcilleştirilmesi, büyük pazarların kurulması, ipek yolu ve deniz yollarının kullanılarak yeni bölgelerin keşfedilmesi kadar eskiye dayanan bir geçmişe sahip olduğu söylenmektedir. Ancak kavramın bugünkü anlamda işlerlik kazanmasının başlangıcı 4 Nisan 1959 tarihinde The Economist dergisinin kullanımı ile olmuştur³.

McLuhan ise 1962 yılında yazdığı bir metinde “global village” yani “küresel köy” terimini ilk defa kullanan kişi olmuş (McLuhan, 1962: 35), bu kişi aynı zamanda dünya ekonomisinin tek pazar haline geleceği düşüncesinin de temelini ortaya atan kişidir. Bu kavramın siyasi literatüre girmesi ise 1980’li yıllarda Thatcher ve Reagan tarafından temsil edilen “yeni sağ” iktidarların başa geçmesine rastlamıştır. Bu yüzden tanımlamalarda neo-liberal düşüncenin etkisi görülmemektedir.

---

³Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. M. WATERS, **Globalization**, The Open University, N.Y., 1985.

Ekonomik anlamda tanımlamasında ise öncülük Theodore Levitt'e aittir. Küreselleşme sürecini kültürelci bir çerçeveden ele alanlar ise Ritzer, Featherstone, Robertson ve Baudrillard'dır. Bu kişiler yeni toplumun temel özelliğini "tüketim toplumu" olarak nitelendirmektedir

Küreselleşme olgusu üzerinde birçok tartışma mevcut olup bu tartışmaların bazıları da üç olasılık üzerinde durmaktadır. Birincisi; küreselleşmenin tarihin başlangıcından beri var olduğu ancak son dönemde yoğun artış gösterdiği ile ilgilidir. İkincisi; küreselleşme ve kapitalizm gelişmesi ile paralel olduğu ve son yıllarda hız kazandığı görüşüdür. Sonuncusu ise; küreselleşme sanayi ötesi toplum, modern ötesi toplum ve kapitalist düzenin çözülmesi ile ilgili olarak son yıllarda ortaya çıkan yeni bir olgudur. Küreselleşmenin başlangıcı konusunda ortak bir karara varılmamış olmasına rağmen küreselleşmenin üç ana döneme ayrıldığı görülmektedir. Birinci Küreselleşme Dönemi, İkinci Küreselleşme Dönemi, Üçüncü Küreselleşme Dönemi (Ay, 2002: 53).

1.2.1. Birinci Küreselleşme Dönemi

16-18. yüzyılda Batı Avrupa koloni ekonomilerine dayalı bir ekonomik sistem niteliğindedir. Klasik bir sömürge yapısı işlemektedir. Bu süreç yoğun emek, sermaye akımlarının yaşandığı ve böylece dünya ekonomik entegrasyonun temelini atıldığı zamanı kapsamaktadır. Bu dönemde teknolojik gelişme yavaş, olmakta olup, sermaye hacmi küçük ve Avrupa finansı ile sınırlı kalmış.

İlk küreselleşme dalgası 1870'de başlayıp 1914'de Birinci Dünya Savaşı'nı başlangıcına kadar devam etmiştir. Bu dönemde denizcilik ve tren yolu ulaşımının önemli ölçüde geliştiği, telgrafın icadı ile uzak mesafelerle iletişimin sağlandığı, böylece dış ticarete artış olduğu saptanmıştır. 1914-1945 dönemi ise ulusçuluğa geri dönüş zamanıdır. Büyük buhran ile uluslararası iş bölümünü sınırlandıran korumacılığa izin verilmiştir. Böylece dünya çok taraflı özelliğini yitirmiş ve dışa kapalı ekonomik ulusçuluk geçerli olmuştur (Aslan, 2005: 7-8).

1.2.2. İkinci Küreselleşme Dönemi

1945-1980 tarihleri arasındaki döneme ikinci küreselleşme dönemi denir. İkinci Dünya Savaşı Döneminde Avrupa'nın üretim kapasitesi tahrip olurken ABD dünyanın hâkim ekonomik ve sosyal gücü olarak yeniden liberalleşme eğilimlerini

ön plana çıkarmıştır. 1944 Bretton Woods ile Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası IBRD) kurulmuş ve uluslararası ticareti engelleyen düzenlemelerin minimize edilmesi yönünden kararlar alınmıştır (Aslan, 2005: 8).

1.2.3. Üçüncü Küreselleşme Dönemi

Bretton Woods sisteminin çökmesi ile birlikte yeniden yapılanma süreci başlamış ve bu süreç birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Daha liberal politikalar belirlenmeye başlamıştır; para sermaye piyasaları uluslararası nitelik kazanmıştır. 1980'li yıllar gelişmekte olan ülkelerin özelleştirme, piyasa ekonomisine ve dünya ile entegrasyon sürecine geçiş çabaları hız kazanmıştır. 1990'larda ise doğu bloğu ülkelerin yıkılması ile beraber küreselleşme hız kazanmış (Aslan, 2005: 8).

1.3. KÜRESELLEŞMENİN ETKİLEDİĞİ ALANLAR

Küreselleşme süreci etkisini ekonomi, siyasi, kültür alanında olmak üzere üç alanda göstermektedir. Hayatın neredeyse tamamını kapsayan bu alanlarda yaşanan değişim sürecini daha iyi ifade etmek için sınıflandırılmıştır.

1.3.1. Ekonomik Alanda Küreselleşme

Küreselleşmenin evriminde, ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal içerikli birçok faktör etkili olmuştur. Fakat bu evrim içerisinde özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından sürecin ekonomik boyutu ön plana çıkarılma eğiliminde olmuştur (Dulupçu, 2001: 22). Bu da sürecin ekonomik boyutunun çok daha baskın olduğu düşüncesini güçlendirmektedir. Elbetteki küreselleşmenin ekonomik boyutunun öne çıkması raslantı değildir. 1980'lerden itibaren kâr maksimizasyonunu amaçlayan sermaye ve girişimci grubu, sadece üretim ve kârı değil, aynı zamanda pazarı da dünya ölçeğine çıkarmış, böylece dışa açılma ve libelleşme hareketleri siyasi küreselleşmenin önüne geçmiştir (Kazgan, 1994: 78).

Ekonomik küreselleşme, genel anlamda uluslararası ticaretin ve yatırımın yayılması ve yoğunlaşmasına karşılık gelmektedir. Sermayenin ve ekonomik işleyişin küresel çapta örgütlenmesine ilişkin olarak, piyasa ekonomisinin, kapitalist örgütlenme mantığı içerisinde sağladığı etkinliği gözler önüne sermekte, uluslararası

ticaret örgütlenmesi noktasında Batı sermayesinin ulaştığı zenginliğe işaret etmektedir (Manning,1999: 138).

Ekonomik küreselleşme beraberinde, piyasa ekonomisinin gelişmesini, dünya çapında ekonomik örgütlenmelerin hız kazanması, serbest ticaretin yayılmasını, sermaye hareketlerinin olağanüstü serbestliğini, dış ticaret hacmindeki genişlemeyi ve çok uluslu şirketlerin genişlemesini beraberinde getirmiştir (Aktel, 2001: 197).

1953-1973 yılları arasına bakıldığında, IMF-WB-GATT üçlüsünün desteğiyle ile dünya ticaretinin arttığını, fakat bu artıştaki asıl katkının gelişmiş ülkeler arasındaki ticareten kaynaklandığını Tablo-1'den görebilmemiz mümkündür (Aktel, 2001: 197).

Tablo 1.1: 1953-1994 Döneminde Dünya Ticaretindeki Ortalama Büyüme ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Dünya Sanayi İhracatındaki Payı (%)

Yıllar	1953-1963	1963-1973	1973-1983	1983-1993
Ortalama büyüme oranı %	6.1	8.9	2.8	7.6
Gelişmekte olan ülkelerin sanayi ihracatındaki payı				
Yıllar	1960	1970	1990	1994
Pay %	5.7	3.5	21.5	27.3

Kaynak: Nihal Terregossa, **Yeni Ticaret Teorisi ve Gelişmekte Olan Ülkeler**, Draft Paper, İstanbul, 1996.

1970 yılında 315 milyar dolar olan dünya ihracatı, 1990 yılında 3447 milyar dolar ve 1998 yılında 5415 milyar dolara yükselmiştir. Son 15 yılda dünya ticaretinin %8 oranında büyüdüğü bu artışın dış ticarete serbestleşme ile aynı zamanda ortaya çıktığı görülmektedir (Khor, 2000: 12).

Ancak bu ihracat artışından zengin ülkeler daha çok yarar sağlarken gelişmekte olan ülkeler çok az yarar sağlayabilmektedir. Günümüzde dünya

ticaretinin %40 gibi önemli bir göstergesini oluşturmaktadır. Uluslararası sermaye küreselleşme sürecinde en fazla serbestleştirilen unsur olmaktadır (Aktel, 2001: 198).

Bretton Woods sisteminin yıkılmasından sonra döviz piyasasındaki işlemler büyük ölçüde artmıştır. 1973 yılında günlük döviz alım satım işlemleri 15 milyar dolardan, 1992 yılında 900 milyar dolara yükselmiş günümüzde ise bu işlemlerin günlük değeri 1 trilyon doları aşmış bulunmaktadır. Bu işlem hacminin %98'nin spekülasyon amaçlı olduğu ancak kalan %2'sinin ticari işlemlerden doğduğu hesaplanmıştır (Khor,2000: 3), bu nedenle oluşan yeni ekonomiye “gazino- kumar” ekonomisi denilmeye başlanmıştır (Aktel, 2001: 198).

Teknolojik gelişmeler alışageldiğimiz zaman ve mekân kavramları üzerinde yarattıkları etkiler bakımından zaman, sermaye açısından artık gece ve gündüz olarak zaman dilimleri ortadan kalmakta, süreklilik kazanmaktadır. Kesintiye uğramadan, bir ülkeden diğer bir ülkeye, bir pazardan diğer pazara, bir şirketten diğer şirkete koşabilmektedir (Aktel, 2001: 198).

Ekonomik küreselleşmenin diğer önemli bir boyutunu ise yabancı sermaye yatırımlarında görülen artış oluşturmaktadır. 1990'lı yıllarla birlikte gelişmekte olan ülkelere giden yabancı sermaye yatırımlarındaki artış daha da hızlanmıştır. 1981-1990 döneminde toplam yabancı sermaye yatırımlarının %17'si gelişmekte olan ülkelere giderken, bu oran 1991-1995 döneminde %32'ye yükselmiştir. Ancak bu yatırımlar Çin ve Singapur gibi belirli ülkelere toplanmaktadır (Hirst ve Thompson, 1998: 13).

Ekonomik alanda yaşanan küreselleşme dünya ekonomisinin büyük bir bölümünü refahın paylaşımı açısından henüz kapsamamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin yaklaşık yarısı uluslararası ticaret, yatırım ve sermaye akışlarından uzak kalmakta (Drucker, 1997: 5), dış ticaret ve yatırımlar daha çok gelişmiş ülkelere yönelmektedirler. Bu durum, ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyini derinleştirmekte, küresel krizlere davetiye çıkarmaktadır (Aktel, 2001: 199).

1.3.2. Siyaset ve Yönetim Alanında Küreselleşme

Siyasi alanda küreselleşme kavramı ulusötesi yönetici ve düzenleyici kurumların örgütlenmesine ve liberal siyasi ideolojinin ve onun kurumsal biçimlerinin yayılmasına karşılık kullanılan bir terimdir (Manning, 1999: 138).

Küreselleşme süreciyle birlikte devlet, toplum ve birey ilişkisinin yeniden tanımlanması ihtiyacı ortaya çıkmış, ulus devletin hakimiyeti sarsılmış devletin etkin ve sınırlı bir yapıya kavuşturulması gereği yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır (Aktel, 2001: 199).

Devletin küçültülmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerinden yönetim ilkesinin hayata geçirilmesi devletin temel kamusal hizmetleri yerine getirmekle sorumlu tutulması insan hakları ve temel özgürlüklerin dikkate alınması, bireylerin devletten özerk ve sivil alanlarının mümkün olduğunca geniş tutulması, temsilli demokratik sistemin şeffaflaşması, kamu yönetiminin topluma hizmet aracı olduğu düşüncesinin öne çıkarılması (Dursun, 1998: 158), ve katılımcı demokrasi gibi değer ve kavramlar küreselleşme süreci tarafından popülerize edilmiştir.

Süreç merkezi devletin gücünü ve bürokratik yapılanmayı sorgulamaktadır. 21. yüzyıl demokrasilerinde, piyasa karar mekanizmalarının üzerinde çoğu zaman müdahaleci rol oynayan siyasi-yönetimsel karar alanları daralacak, ulus devletin işlevleri yeniden gözden geçirilecektir. Yetkilerin bir kısmı uluslararası örgütlere verilirken, bir kısmı da yerel yönetimlere bırakılacaktır (Karaman, 1995: 44).

Günümüzde artık birçok ülke, hantal şekilde büyüyen devlet, kronikleşen kamu açıkları ve ekonomik istikrarsızlıklarla, bireylerin beklentileri arasında bir seçim yapma pozisyonuna gelmiştir. Özellikle refah devleti anlayışı ve uygulamalarındaki başarısızlıklar, kamu yönetimlerinde yaşanan çürüme ve yolsuzluklar, krizleri beraberinde getirmekte, devletin görev ve yetkilerini tartışılır hale getirmektedir. Ulus devlet merkezi güçlendirip merkezîyetçi politikalar, yerel ve bireysel inisiyatifleri zayıflatırken ve her şeyin çözümünü devletten bekleyen bir anlayış ortaya çıkarken, günümüzde toplumsal dinamizmin kaynağı olarak, ihmal edilen yerel ve sivil inisiyatifleri “yapabilir” kılmaya, geliştirmeye yönelik bir politika değişikliği yaşanmaktadır. Siyaset ve yönetimde bireyin, sivil toplumun ve yerel yönetimlerin öne çıkmaya başladığı bir süreç bütün ağırlığını hissettirmektedir (Eryılmaz, 1997: 92-93). Katılımcılık ve çoğulculuk, talep edilirken, bu durum demokrasinin farklı seslerin duyurulmasına imkân veren bir rejim olarak tanımlanmasına neden olmakta, bu noktada ulaşılan demokrasi anlayışı siyasal gücün oluşmasının demokratikleştirilmesini gerekli kılmaktadır (Tekeli, 1998: 432).

1.3.3. Kültürel Alanda Küreselleşme

Küreselleşmenin etkilediği alanların üçüncüsüdür. Kültürel alanda küreselleşme, önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle batı kültürünün diğer kültürler üzerindeki hegemonyası sonrası gelişmekte olan ülkeler bu kültürleri onur kırıcı bir şekilde taklit ederken aynı zamanda kültürel hibritleşmede (melezleşme) yaşanmaktadır (Latouche, 1993: 55; Arslanoğlu, 1998: 168-173). Bu durum küreselleşme sonrası iki kültür görüntüsünün yaşandığını, bunlardan ilkinin “tikel kültürün” üst sınırlarına ulaşma, yani tüm heterojen kültürler, dünyayı kapsayan hâkim kültürün içinde erimekte, ikincisi ise; farklı kültürlerin hiçbir örgütleyici prensip olmaksızın yan yana akmasıdır. Küresel alan hareketlilik ve kaos içeren bir durum teşkil etmiştir (Arslanoğlu, 1998: 160) .

İletişim teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler, kültürel alanda “saf”lıktan söz etmeyi imkânsız hale getirmekte, kültürler iç içe geçmekte baskın kültürler hâkim renkleri oluşturmaktadır. Giderek artan tüketim kültürü anlayışı, yemekten giyinmeye kadar benzeşmeyi-tektipleşmeyi⁴ doğurmakta ve yerel kültürleri tehdit etmektedir. Hamburger ve Coca-Cola kültürü egemen kültürler haline gelmektedir.

1.4. KÜRESELLEŞME YAKLAŞIMLARI

Küreselleşme kökeni eski çağlara gitmesine rağmen, ileri teknolojik uygulamalar sayesinde bugünkü kadar yoğun ve hızlı işlememişti. Yüzyıl önce nitel ve nicel boyutlarındaki değişimdir. Nicelik olarak küreselleşme ticaret, sermaye akımları ve insanların ülkeler arasındaki dolaşımından meydana gelen artışı ifade etmektedir. Küreselleşmenin bu boyutu bazen transnasyonalizm veya karşılıklı bağımlılık olarak da adlandırılmaktadır. Niteliksel olarak küreselleşme, politik, ekonomik ve sosyal süreçleri kapsamaktadır. Bugün küreselleşen dünya, en azından entelektüel düzeyde tek bir dünya görünümündedir. Yine, teknolojik değişmeler ve hükümet kuralsızlaştırmaları üretim, ticaret ve finansta transnasyonal ağların kurulmasına imkân vermekte, böylece “sınırlara tabi olmayan dünya ekonomisi” ortaya çıkmaktadır (Toprak, 2001: 8-9).

Bugün küreselleşme olgusunun içinde yaşanan tüm dünyayı tek bir bakımdan değil ama bütünsel bir bakımdan etkilediği görülmektedir. Ancak bu olgu tüm ülkeleri ve tüm insanları aynı bakımdan, aynı zamanda ve aynı biçimde

---

⁴Bu konuda Ritzer, featherstone ve Baudrillard'ın çalışmaları örnek oluşturmaktadır.

etkilememektedir. Yani küreselleşmeden nesnel bir olguymuş gibi söz etmek aslında onun sahip olduğu tarihsel, sınıfsal, kültürel ve düşünsel boyutun ya farkında olmamak ya da farkında olarak onu yukarıda sözü edilen temellerden bilerek koparma anlamına gelebilir. İlk başta da ifade edildiği gibi küreselleşme, Avrupa merkezli insan ve evren anlayışının kendini ekonomik, sosyal, toplumsal ve politik alanda kurmanın ve yaratmanın önemli bir anını ifade eder. Böyle olması bakımından da küreselleşme olgusunun belirleyici öznesi durumundadır (Erkızan, 2002: 73).

Küreselleşme olgusu tek bir boyuta sahip olmadığı gibi bütün küreyi aynı bakımdan ve aynı biçimde etkilememektedir. Küreselleşmenin birbiriyle ilişkili üç unsurdan oluştuğu söylenebilir; piyasaların genişlemesi, devletlere ve kurumlara meydan okuması ve yeni sosyal ve politik akımların doğuşu. Bunlar birbirlerini ikame eden teorik yaklaşımlar olmayıp, küreselleşmenin farklı yönlerini ifade ederler. Küreselleşme, özünde devletler ve toplumlar arası bir çerçeveye sahiptir. Küreselleşme, uluslararası politik ekonomiye olan etkisi bakımından daha çok şu yönleriyle ön plana çıkmaktadır: çok uluslu şirketler ve yatırımlar, uluslararası ticaret ve bölgecilik, küresel finans ve para, ulusal karar verme, aktörlerin düşünme modları, küresel sivil toplum ve uluslararası kurumlar. Küreselleşmeyi uygarlaşmanın yeni formu olarak değerlendiren görüşler de vardır. Buna göre, batılılaşma, modernleşme ve küreselleşme kavramları uygarlaşma kavramının değişen yüzleridir (Toprak, 2001: 9).

Küreselleşme üzerine beylik hale gelmiş bazı önermeler de ince telkinler içermektedir. Çok tekrarlanan “küreselleşme ülkelere hem yeni fırsatlar vermekte hem de yeni tehlikeler (veya riskler) yaratmaktadır” ifadesi bunun başlıca örneğidir. Bu ifade, eğer küreselleşme döneminde vaat edilen nimetlerden nasibini alamayan ülke varsa, mevcut fırsatlardan istifade edememesinden ve tehlikelerin başına gelmesinden kendisinin sorumlu olduğunu ima ederek, olası eleştirilerin önünü geçmeye çalışmaktadır (Somel, 2002: 142).

Küreselleşmeye karşı nasıl bir yaklaşım tarzı benimsemeliyiz? Negatif ya da pozitif yaklaşmak zorunda mıyız? Küreselleşme, hakkında yararlı ya da zararlı diye nitelendirme yapabilecek bir trend midir? Benzeri sorulara verilecek yanıtlar veya yanıt verip-vermeme konusunda tercihler bu kavramın kamu yönetimleri açısından değerlendirilmesinde baz alınacak konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu

belirtilen hâl, hem akademisyenler hem de politikacılar ve bürokratlar açısından söz konusudur (Kutlu, 2003: 166).

Küreselleşmenin bir aldatmacadan ibaret olduğu, amacının uluslararası korporasyonların ve finans kuruluşlarıyla güçlü devletlerin güçsüz devletlerde pazar bulma veya onlar üzerinde hegemonik baskılar kurmak için ortaya atılan bir kavram olduğunu söyleyenler olduğu gibi ülkeler arası ekonomik, toplumsal ve politik kariyerlerin kalktığı “Küresel Köy” (Global Village) şeklinde ifade edilebilecek bir düzeni anlattığı yönünde görüşler de söz konusudur. Birinci tür görüş, genellikle sol eğimli yazarlar tarafından ve gelişmekte olan ülke aydınları tarafından seslendirilirken, ikinci görüş daha çok sağ eğimli ve gelişmiş ülkelerden bilim adamları, politikacılar ve bürokratların dile getirdiği bir yorumdur (Kutlu, 2003: 166-167).

Küreselleşme hiç kuşkusuz günümüzün en moda kavramlarından biridir. Gerek bilimsel-akademik, gerekse siyasal-bürokratik düzlemlerde çeşitli verilerle kendisine en çok atıf yapılan en sık anılan kavramların başında küreselleşme gelmektedir. Seven ve destekleyen de, eleştirip karşı çıkan da bir şekilde kendisini küreselleşme kavramı ile içli-dışlı olmak durumunda hissetmektedir. Kimileri için özgürlük, açıklık ve karşılıklı etkileşim temelinde, yeni ve daha iyi bir dünyanın kurulmasında anahtar bir süreç olan küreselleşme, kimileri için de eşitsizlik, sömürü ve gelişmişlerle az gelişmişler arasındaki uçurumu daha da arttırdığı bir dünyanın kapılarını ardına kadar açan süreç olarak nitelendirmiştir (Acar, 2002: 13)

Doğal olarak küreselleşmenin ekonomik boyutunun dünya ölçeğindeki sonuçlarına ilişkin yorumlar birbirinden farklılaşmaktadır. Neo-marksist iktisatçılar küreselleşmeyi merkez sermayenin az gelişmişliğin sürdürebilmesindeki “engelsiz” yeni oyunu şeklinde yorumlarken, Drucker gibi yönetim guruları konuyu yeni sömürgecilik tezlerinden uzak tutmayı tercih ediyorlar. Giddens ve Harvey gibi postmodern düşünürler ise küreselleşmenin, zaman-mekân kavram setini kökten değiştiriyor olmasının kapitalizm-modernizm ikilisi ile doğrudan bağıntılı ve bunun etkisinin ülkelerin gelişmişlik düzeylerine koşut olarak farklılaşacağını ima etmektedirler. Bu varsayım dayanan küreselleşme projesine, ülkelerin ulusal projeleri ile karşılık vermemelerinin olumsuz sonuçlara yol açacağını söylemek mümkün olabilir. Ancak söz konusu küresel projenin, ulusal aktörlere yön verme gücüne sahip olduğu düşünülürse, bu durumda küreselleşme karşısında çevre

ülkelerin nasıl başarılı olacağı bir muammaya dönüşür. Bu bağlamda küreselleşme, dünya dokusunu zedelemeyen gelişen rekabet ortamında dünyaca daha ılımlı bir düzen yaratma yolundaki evrensel insanı sergilemekle birlikte, beraberinde birçok paradoksları getirmektedir (Dulupçu, 2001: 17-18).

Buna rağmen öncelikle belirtmek gerekir ki küreselleşme, kendisine, günümüze egemen olan iktisadi/siyasi/kültürel dinamikleri açıklama yeteneği atfedilmiş kavramların en önemlisi durumundadır. Bu kavram ilk bakışta görülenin tersi birbirinden çok farklı anlamlar yüklenerek kullanılmaktadır. Farklı anlam yüklemelerin temelinde yatan farklı algılamaları ve yorumlamaları, yenedünya düzeninde hoşnut olanlar ile olmayanlar şeklinde iki ana damara ayırmak mümkündür (Aydın, 2000: 20)

Bu iki aşırı uç arasında küreselleşme bir abartıdır önermesiyle özetlenebilecek olan üçüncü bir düşünce de mevcut. Bu konunun yanında yer alan yazarlar dünya ekonomisinin örgütlenmesi ve işleyişi için önemli anlamlar taşıyan ciddi değişmelerin başladığını itiraf etmektedir. Fakat aynı zamanda da hala gerçek anlamda küreselleşmiş bir ekonomiden uzak olduğumuz, doğrusal bir gelişimin söz konusu olmadığı ve küreselleşme ideologlarının birçok iddiasının savunmasız olduğunu anlatmaktadırlar (Went, 2004: 23).

Küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar, Held, McGrow, Goldblatt ve Perraton izlenerek, “aşırı küreselleşmeciler” (hyperglobalist), “kuşkucular” (skeptical) ve “dönüşümcüler”(transformationalist) diye üç sınıfa ayrılmaktadır (Bozkurt, 2000: 18). Bu tür bir sınıflama ile küreselleşmeyi farklı perspektiften tanımlamaya çalışılmakta sebep ve sonuçları açıklanan yaklaşımların bir araya toplanması sağlanmaktadır.

1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler

Globalleşmeci ideolojisinin sık sık bizlere hatırlamaktan usanmadığı tespit, 1970’lerden bu yana yepyeni, hatta kapitalistliği tartışmalı bir evre ile karşı karşıya olduğumuzdur. Sosyalist blokun yıkılışını, kapitalizmin alternatifsizliği biçiminde söylemine katarak “zenginleşen” bu yaklaşımın merkezinde, kapitalist rekabet ve kapitalist devlete ilişkin iddialı varsayımlar var: ikisi de küreselleşme yüzünden güçsüzleşerek yok oluyor. Kanımızca globalleşmeci ideolojinin sol çevrelerde de etkin olabilmesinde de bu kabuller önemli rol oynadı. Söz konusu etkilenme giderek

sosyalizmin, işçi sınıfı merkezli siyasetin miadını doldurduğu “yeni bir şeyler yapmanın” (ya da pratikte hiçbir şey yapmamanın) tekrarlandığı bir hal aldı (Tarık, 2000: 10).

Küreselleşme süreci birbiriyle bağlantılı birçok alanı kapsıyor olmasına karşın bugünün hâkim literatüründe küreselleşme kavramsallaştırılması Pazar ekonomisi merkezli liberal ideolojinin tekelindeymiş gibi görünmektedir. Özellikle ekonomik alandaki ilişkiler ağının yoğunlaşması, toplumların birbirlerine daha bağımlı hale gelmesi, serbest ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar ve mali kaynakların serbest hareketi gibi günlük hayatı yakından ilgilendiren konuların yoğunluklu olarak tartışılması nedeniyle küreselleşme, liberal ideolojinin yeni bir ifade şekli olarak algılanmaktadır. Hâlbuki dünya çapında ekonomik ilişkiler ağının sanayi devrimi sonrası dönemde yoğunlaşması küreselleşme sürecinin itici en önemli nedeni gibi görünse de, bugün geline nokta itibariyle dünya çapındaki ekonomik ilişkiler ağı küreselleşme sürecinin alt süreçlerinden biri olarak kabul edilmelidir. Ancak literatürde bu alt süreç bütün bir küreselleşme sürecini tanımlar hale gelmiştir (Ateş, 2006: 26-27).

Aslında ekonomik çevrelerde daha çok ekonomik ve teknolojik görünüşsel yönleriyle ilgilenen globalizasyon, en radikal ve en gerçek biçimiyle kendini siyasal fikirler ve kurumlarda göstererek ortaya koymaktadır. Kendilerine radikaller de denilen aşırı globalistlere göre modernizm ürünü olan ulus devlet, globalleşme sürecinde önemini yitirmiştir. Artık global piyasa, politikanın yerini almaktadır; çünkü piyasa mekanizması siyasetçi ve bürokrat temelli hükümetlerden daha rasyonel çalışmaktadır. Piyasalar ve onlara hâkim olan şirketlerin devletlerden daha güçlü olmasıyla geleneksel ulus devletlerin yerini dünya toplumu düşüncesi dolduracaktır (Çalış, 2002: 42-43). Küreselleşmenin ulus devletin geleneksel ekonomik kontrol mekanizmalarının birçoğunun etkisizleşmesine yol açması, mal ve para piyasalarının dünya ölçeğinde bütünleşmesinin bir sonucudur. Bu bütünleşme yolculuğu 1870’lerde başlayarak ulusal ekonominin gücünün yitirmesine neden olan neoliberalizm ile son şeklini almıştır (Dulupçu, 2001: 31).

Neoliberal dalga, devletin ekonomiden (üretim ve bölüşüm sürecinden) elini çekmesini ve mülkiyeti/yönetimi kamuya ait olan işletmeleri özelleştirmesi durumunda, piyasa ekonomisi rasyonel bir işleyişe kavuşacağı için, kaynakların optimum dağılımının ve kullanımının mümkün olacağını (kaynak israfının

önleneceğini) ve sonuç itibarıyla iktisadi etkinliğin artacağı ve toplumsal refah seviyesinin yükseleceğini ileri sürmektedir (Aydın, 2002: 62).

Günümüzde politikacılarla daha az ilgileniyoruz; çünkü hayatımızdaki önemlerini ve etkilerini kaybetmişlerdir. Politikalar yerel ya da ulusal ölçekte hala etkili olsalar bile, küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip değillerdir. Bu anlamda dünya ülkelerinin çoğunda, vatandaşların politikayla daha az ilgilenmeleri ya da politikacıların vatandaşlar üzerinde daha çok hayal kırıklığı yaratması küreselleşmeden kaynaklanmaktadır (Bozkurt, 2000: 19).

Bir diğer ifade ile aşırı küreselleşmecilere göre, piyasalar artık devletlerden güçlüdür. Devletlerin otoritesindeki bu gelişme ise, diğer kurumlar ile birliklerin ve yerel/bölgesel otoritelerin artarak yaygınlaşması şeklinde görülebilir. Radikal küreselleşmeciler, dünya toplumunun, geleneksel ulus devletlerinin yerini almakta ya da alacağı ve yeni toplumsal örgütlenme şekillerinin belirlemeye başladığı düşüncesindedir. Ancak bu grup içerisinde yer alanlar homojen değillerdir. Örneğin neoliberaler devlet gücü üzerinde piyasanın ve bireysel otonominin başarısını hoşnutlukla karşılarken, aynı grup içerisinde yer alan neomarksistleri ya da radikaller, çağdaş küreselleşmeyi, baskıcı kapitalizmin temsilcisi olarak değerlendirmektedirler. Ancak bu ideolojik yaklaşımlardaki farklılıklara rağmen, bugün giderek artan bir biçimde bütünleşmiş küresel bir ekonominin varlığının söz konusu olduğu ayândır (Hablemitoğlu, 2004: 20).

Dünya iktisadi anlamda bütünleşmek karşılaştırmalı üstünlükler temelinde uzmanlaşmak ve buna göre ticaret yapmayı Roberts'ın (2001) ifadesiyle “zenginliğe giden yol”u ima etmektedir. Ekonominin dış rekabete açılmasından beklenen şey verimliliğin artması, mal ve hizmetlerin çeşitlenmesi ve fiyatların düşmesi, teknoloji ve mal çeşitlendirmesi konusunda yenilik yapma arayışının hızlanmasıdır. Siyasal anlamda bütünleşmenin ima ettiği şey ise, çoğulcu demokrasi, sivil yönetim, özgürlükler ve insan hakları konularında evrensel standartların yakalanmasıdır.(Acar, 2002: 21).

Aşırı küreselleşmeciler, bu sürecin küresel ekonomide kaybedenler kadar kazananları da yarattığına inanmaktadır. Geleneksel merkez çevre yapısının yerine geçen, “yeni bir küresel işbölümü” yükselişe geçmektedir. Uluslararası iş bölümünde ortaya çıkan değişimle ilgili iki farklı yorum yapılmaktadır. OECD ve benzeri

kuruluşlar tarafından üretim küreselleşmenin lokomotifi olarak görülmektedir ve bu şekilde isimlendirilmektedir (Bozkurt, 2000: 20).

Üretimin tamamen küresel bir strateji ile örgütlenmesi halinde tüm bölgelere sermaye yoğunluğu ve sektörel dağılım açısından dengeli bir üretim sistemi doğacağından söz etmektedirler. Alternatif yorum ise Frobel ve arkadaşlarından gelmiştir. Sözü edilen bilim adamlarına göre yeni uluslararası işbölümünden üretim tüm dünyada emeğin ve sermayenin en etkin kombinasyonunu sağlayacak şekilde parçalara ayrılmaktadır. Yeni uluslararası işbölümü teknik karakterdedir. Gerçek küresel üretime ulaşmanın aracı uluslararası teknik işbölümünde gerçekleşmesidir. Yeni iş bölümünün sanayileşmiş ülkelerin ekonomilerinde yaratmış olduğu yüksek düzeydeki yapısal işsizlik uluslararası sistemin kademe kademe oluşumunun daha eşitlikçi bir yön değiştirdiğinin işaretidir (Eşkinat ve Kutlu, 2002: 252-253).

Bu arka plana rağmen hükümetler, küreselleşmenin sosyal sonuçlarını “idare etmek” durumundadırlar. Küreselleşme, kazanan ve kaybeden arasındaki kutuplaşmayı, küresel ekonomik düzen içinde birbirine bağlayabilir. En azından neoliberal harekete göre, küresel ekonomik rekabetin “sıfır toplamlı” üretimde bulunması söz değildir. Ekonomi içinde belli grupların durumu küresel rekabet sonunda kötüleşse bile hemen hemen bütün ülkelerin belli malların üretiminde karşılaştırmalı avantajı söz konusudur. Neo-marksistler ve radikaller içinse böyle bir “iyimser yaklaşım” doğru değildir. Onlara göre küresel kapitalizm, hem uluslararası hem de ulusların içinde eşitsizlik yaratmaktadır. Ancak sosyal konumda geleneksel refah devleti yolunun sürdürülmesinin zorlaştığı ve giderek eskidiği konusunda neo-liberaller ile hem fikirdirler (Bozkurt, 2000: 20).

Birçok neo-liberaller için küreselleşme, ilk gerçek küresel uygarlığın kurucusu olarak değerlendirilmektedir. Aşırı-küreselleşmeci bakış açısına göre, küresel ekonominin yükselişi, radikal yenedünya düzeninin temeli olarak yorumlanabilecek, küresel düzeyde kültürel karışım (hyperdization), küresel yayılma ve küresel yönetim kurumlarının (global governance institutions) doğuşu, köklü bir biçimde yeni dünya düzeninin temsilcileri ve ulus devletinin sonu olarak yorumlanmaktadır. Artık ulusal hükümetin sınırlarını kontrolde güçlük çekilmektedir. Küresel ve bölgesel hükümetler daha büyük roller talep ederken, devletlerin otonomisi ve egemenliği de daha çok aşınmaktadır. Bunun yanında,

lkeler arasında uluslararası işbirliği kolaylaşmıştır, artan küresel iletişim alt yapısı sayesinde farklı ülkelerin halkları, ortak çıkarlarının daha çok farkına varmakta ve bunun sonucunda da küresel bir uygarlığın doğuşu için ortak bir zeminin oluştuğunu dile getirmektedirler (Hablemitoğlu, 2004: 20)

Küreselleşmeye taraf olan başlıca gruplar arasında dünya ile bütünleşme yanlıları; açıklık, serbestlik ve özgürlük yanlıları; dünyanın birinciliğindeki ülkelerin insanlarıyla aynı imknlara sahip olmak isteyenler ve serbest rekabet ortamında söyleyecek sözü satacak mal veya hizmeti, gidecek yeni alanlar olarak sıralanabilir (Acar, 2002: 21).

1.4.2. Küreselleşme Karşıtları

Radikal küreselleşmecilerin tam karşısında yer alan bu grup, kuşkucular olarak anılmaktadır. Giddens'in deyimiyile küreselleşmeye her konuda kuşkuyla yaklaşmaktadırlar. Yaşadığımız dünyada hiçbir Şeyin yeni olmadığı iddia etmektedirler. Kuşkucular, küreselleşmenin geçmişine (19. Yüzyıla) bakarak, o dönemde de önemli derecede para mal hareketinin oluşmuş olduğunu söylemektedirler. Günümüzde hala birçok ülkenin oldukça katı bir biçimde uyguladıkları ulusal sınır kontrollerine karşılık 19. Yüzyılda insanların pasaport bile kullanmadıklarını iddia ediyorlar. Kuşkucular dünya ekonomisinde duvarların kaldırılması yönündeki günümüzde yaşanan gelişmelerin, yüzyıl öncesine benzer bir duruma geri dönüşten başka bir Şey olmadığı iddia ediyorlar. Kısacası, küreselleşmenin yeni bir süreç olmadığını ifade etmektedirler. Herkesin bu süreçle bu kadar ilgili olmasını zamanın ideolojisi haline gelmesine bağlıyorlar. Onlar için küreselleşme, refah devletini yok edecek minimal devlet ve hükümeti amaçlayan çevrelerin sık sık kullandığı basit bir terimdir (Bozkurt, 2000: 20).

Küreselleşmeye karşı çıkan başka bir kesim, sosyalist bloğun çökmesi ve Marksist ideolojinin cazibesini yitirmesinden rahatsızlık duyan yapısalcı neomarksistlerdir. Sovyetler birliğinin dağılmasıyla bütün dünyada sosyalist modelin terk edilmesi ve piyasa ekonomisi ve liberalizmin ne çıkmasından rahatsız olan siyasetçi, akademisyen ve aydınlar özellikle gelir dağılımındaki bozulma ve emperyalizm söylemiyle küreselleşmeye itiraz etmekte, küreselleşmenin "aynı zamanda kapitalist sömürünün de küreselleşmesi olduğunu" ileri sürmektedir (Acar, 2002: 21).

Bu grubun bazı üyelerine göre; küreselleşme, doğrudan kapitalizm ile bağlantılıdır. Küreselleşme, kapitalist modernlik ile birlikte düşünülebilir ve ancak bu çerçevede açıklanabilir. Küreselleşme, kapitalizmin günümüzdeki boyutu ve görünümüdür. Eş deyişle küreselleşme, kapitalizmin diasporası yani onun dünyaya dağılıp yayılması, esnemesi ve dünyayı kuşatmasıdır (Kızılçelik, 2002: 15).

Günümüzdeki gelişme ekonomilerinin küreselleşmesi olmayıp kapitalizmin küreselleşmesidir. Kaynakların sıkışması ile birlikte, bir yandan yaygın teknoloji uygulaması ve sermayenin olgunlaşması, diğer yandan da üretim tekniklerindeki değişim kapitalizmin ulus-devlet aşamasından küreselleşme aşamasına geçmesini hem zorlamakta hem de olanaklı kılmaktadır. Bu dönem ne kadar süreceği belli olmayan üçüncü paylaşım savaşı olarak yorumlanabilir. Bu karşıt sermayelerin birikime ve teknolojiye ulaşım olanaklarını tıkamak ve bu olanakları elde etmektir. Böylece, üçüncü paylaşım savaşının ana hedefleri, bir yandan katma değerden büyük pay alan teknoloji diğer yandan da gelişme ve teknoloji üretiminin tamamlayıcı unsuru olan enerji kaynaklarıdır. Ne var ki ileri teknolojiye dayalı-yoğun üretim, gelir dağılımını bozmasının yanında, işsizliği de yaygınlaştırmaktadır. Şu halde, ekonomik anlamda küreselleşme: üretim ve hizmet olanaklarının yerküreye yaymasına karşılık, uygulanan teknoloji boyutuna bağlı olarak yaratılan değerinin büyük bir bölümünün merkeze, işsizliğin ise çevreye transferi anlamına gelmektedir (Önder, 2000: 25).

Bir başka perspektiften bakıldığında, küreselleşmeyi, emperyalizmin aldığı yeni bir biçim ve kapitalist sermaye birikiminin yeni bir aşaması olarak tanımlamak mümkündür. Bu perspektif, küreselleşmeyi yeni bir olgu olmaktan çok yeni bir kavram olarak ele almaktadır. Örneğin Boratav, küreselleşmeyi, “bu yüzyılın başlarında termonolojiye girmiş olan emperyalizmin kendisi” olarak tanımlamaktadır. Boratav’a göre küreselleşme adı altında yeniden kavramsallaştırılması, emperyalizm olgusuna saygınlık kazandırma ve bu olgu karşısında çaresizlik ortamı oluşturma hedefine yönelik bir girişim olarak görmektedir (Aydın, 2000: 23).

Bu görüşü savunanların tezine göre küreselleşme emperyalizmin XXI. yüzyılın başındaki adıdır ve bunun mutlaka engellenmesi gerekir. Çünkü XIX. yüzyıldaki gibi serbest ticaret politikaları tüm dünyada fakir ülkeleri batı ülkelerine yem yapmaktadır (Eşkinat ve Kutlu, 2002: 272). Ticaret ve Kalkınma başlığını

taşıyan UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) raporu, küreselleşme sürecinin, dünya ekonomisinin genel büyüme hızını düşürdüğünü ve gerek ülkeler gerekse ülkelerin bölgeleri arasındaki eşitsizliği derinleştirdiğini ileri sürmektedir. Rapora göre, az sayıda insanın elinde toplanan kaynaklar, üretken yatırımlar yerine spekülasyon yatırımlarına yönlendirmeyi amaçlamaktadır (Aydın, 2000: 23).

Küreselleşme sürecine karşı ciddi siyasi tepkilerin doğmasına yol açacağı düşünülen tehlikeli gelişmeler, raporda küreselleşmenin yedi günahı (seven sins of globalization)adlı başlığı altında sıralanmaktadır. Bu günahların sadece bir tanesi bile, yaşananların vehametini ortaya koymaktadır: “dünya nüfusunun en zengin yüzde 20’lik bölümünün ortalama gelirin 1965 yılında 30 katı kadar iken, 1990 yılında 60 katına kadar yükselmiştir.” Bir başka ifade ile küreselleşme, 25 yıllık bir süre içinde, aradaki refah farkının ikiye katlanmasına neden olmuştur. Ayrıca gelişme çabası içindeki ülkelere yayılacağı ileri sürülen demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin bu ülkelerin içinde buldukları ortamlarda gelişmesi mümkün gözükmemektedir. Bu bir aldatmacadan başka bir şey değildir. Bu ülkeler fakirleştikçe halkı kontrol edebilmek için baskıcı rejimlere başvurma ihtiyacı artmaktadır. Bu da var olan süreçte çatışmaları azaltmamış aksine artırmaktadır (Eşkinat ve Kutlu, 2002: 272).

Küreselleşmeye karşı muhalefet bu ortamlarda yaygınlaşarak güçleniyor, haksızlığa uğradıklarını düşünen yoksul ülkelere yükselen tepkiler, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi örgütlerin işleyişinde, yeni arayışları gündeme getirirken, zengin ülkelere de toplumsal tepkiler yükseliyordu. Zengin ülkelerin, küresel dönüşümleri zarar gören ya da göreceğini düşünen kesimleri, örneğin bazı işçi ve çiftçi grupları da küreselleşmeye karşı muhalefetin saflarına katılıyordu.

Küresel düzenin kendi seçtikleri politikalara değil de, büyük şirketlerce yönlendirildiğini düşünenlerle, kültürel özelliklerinin tehlikede olduğunu gören gruplar çeşitli sivil toplum örgütleri ve çevrecileri de bu muhalefete destek veriyordu (Ulugay, 2001: 25).

Anti-globalizasyon protestolarını içeren medya yayınlarında, globalizasyon kavramı, kapitalizm kavramı haksızlık ve adaletsizlik gibi kullanılır. Gerçekten bazı protestocuların, globalleşen ve kapitalistleşen dünyada, adaletsizliğin çok fazla olabileceğine işaret eder ve bu iki kavramı çeşitli yollarla protesto ederler, bu grubun

protestolarına engel olmak pek de kolay olmamaktadır. Ayrıca küreselleşme muhaliflerinin Dünya Ekonomik Forumu toplantılarının yapıldığı günlerde Brezilya'nın Porto Alegre kentinde Dünya Sosyal Forumu adını verdikleri alternatif bir forum düzenlemeleri ise yollarını ayırma niyetlerinin başka bir göstergesidir (Ulagay, 2001: 26).

Küreselleşmeye karşı çıkan bir başka grup küreselleşmeye milli içerikli dürtülerle karşı çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinin ulus devletin önemini aşındırması ve dış müdahalelere imkân vermesi 20. Yüzyıl milli devlet anlayışına sıkı sıkıya bağlı olan kişileri rahatsız etmektedir. Bu görüşün savunucuları küreselleşmenin insanları baskı altına aldığını, devletlerin egemenliğine soktuğunu, yerel değerleri yok ettiğini, güçsüzleri ezdiğini, yoksul ve zengin arasındaki uçurumu büyüttüğünü, sadece çok uluslu şirketleri yararlandığını, bu şirketlere gelişmekte olan ülkeleri refahsız bırakarak boğma fırsatı verdiğini ve gezegenin ekolojisini tamamen tahrip ettiğini ileri sürmektedirler. Oysa bu iddialar daha çok yakın geçmişin sosyalist ve faşist ülkelerindeki uygulamaları hatırlatmaktadır. Tuhaf olan ise bu iddiaları ortaya atanların sosyalist ve milliyetçi eğilimli olmalarıdır (Toprak, 2001: 9).

Diğer bir küreselleşme karşıtı grubun da gelişmekte olan ülkelere enflasyonu indirmek, istihdamı artırmak ve dış ödemeler dengesini rahatlatmak konusunda başarısızlığa uğramış, yolsuzluklara bulaşmış, sonuçta ekonomiyi krize sürüklemiş, bunun sorumluluğunu üstlenmek istemeyen, bir anlamda hatalarına günah keçisi arayan siyasetçi ve bürokratlar olduğu söylenebilir. Dışarıdan alınan kaynakların bir kısmının kendini geri ödemesi mümkün olmayan yatırımlara, bir kısmının şeffaf olmayan ihaleler vb. yöntemlerle eş-dost tanıdıklara aktarılması, halk üzerinde güven tesis edilmemesi iddiasıyla istikrar programlarının etkin bir şekilde yürütülmemesi, kamunun altında kalkamayacağı tarımsal ve sınai destek programları ve aşırı istihdam, vergi kaçakları gibi nedenlerle kamu maliyesinin çökertilmesinin sorumluluğunu bizzat üstlenmek yerine suçun IMF, Dünya bankası, G7 ülkeleri ve dış güçlerin üzerine, hepsinin bir özeti olarak da küreselleşmenin üzerine yıkmak, siyasetçi ve bürokratların pek çoğunun kolayına gelmektedir (Acar, 2002: 21-22). Nitekim, bugün gelinen noktada, üçüncü dünya hem yatırımlarda hem de ticarete marjinal kalmıştır ve gerçekten küresel nitelik ve görünümüne sahip olmaktan uzaktır (Toprak, 2001: 10).

Küreselleşmeye karşı çıkanlar bağlamında anılması gereken bir grup da sendikalarlardır. Örneğin küreselleşme ve artan dış ticaret sonucu bazı endüstrilerin daralması bir kısmının firmaların kapanmasının işçi çıkarmaları zorunlu kılması gibi anlaşılabilir nedenlerle sendikalar sadece geliştirmekte olan ülkelerde değil, dünyanın hemen her yerinde küreselleşmeye karşı çıkmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerin sendikaları geliştirmekte olan ülkelerle girilecek serbest ticaret ve işgücü dolaşımının serbest bırakılmasının kendi ülkelerinde işsizliği artıracak şekilde küreselleşmeye karşı çıkmaktadırlar (Acar, 2002: 23).

Genel olarak üçüncü dünya merkez-çevreci ve neoselefi radikal grupların da küreselleşmeye karşı oldukları görülmektedir. Bunların bir kısmı neomarksist-sosyalist, bir kısmı İslamcı kanatta yer alsalar da ortak paydaları dünyayı sömürenler ile sömürülenler, gelişmişlerle az gelişmişler, merkez ile çevre arasında kıyasıya bir mücadele alanı olduğunu, bu mücadeleyi kazanan hep emperyalistler, gelişmiş merkez ülkeleri, kaybedenin ise az gelişmiş, çevreye dahil üçüncü dünya ülkesi olduğunu, küreselleşmenin de galiplerin hegemonyalarını pekiştirme aracından başka bir şey olmadığını düşünmeleridir. İktisatta Ricardo ile başlayıp Maltus ve Marks'la devam eden, farklı çıkar gruplarının toplumsal paydadan daha fazla pay kapmak için sürekli bir mücadele içinde olduklarını öncülünden yola çıkan düşünüş biçiminin modern temsilcilerinin dünyayı da devletlerarasında toplamı sıfır bir oyun, birinin kazancının diğerinin kaybı anlamına geldiği bir kıyasıya mücadele alanı görmeleri şaşırtıcı değildir (Acar, 2002: 21).

Bunun yanında, küreselleşme sürecinin karşıtları, bu sürecin karşısında gelişen bölgeselleşmeyi, küreselleşmenin bir ara istasyonu gibi değil tam aksine alternatif olarak görürler. Dünya küresel bir uygarlık yerine, yeni anlayışlar çerçevesinde bölünmeye doğru gitmektedir. Küreselleşme, bir bütünleşmeyi değil farklı kültürler, farklı uygarlıklar ya da bölgeler arasında yeni çatışmalar beraberinde getirecektir. Yine bir grup, dünya ekonomisi içerisindeki eşitsizliğe dikkat çekiyor ve bunun dünyada neo-liberallerin dediği gibi, küresel bir uygarlığın doğuşundan ziyade, köktencilik ya da saldırgan milletçiliğin doğuşuna yol açacağı düşüncesi doğrulanabilmektedir (Bozkurt, 2000: 22).

Ayrıca şüpheciler, küreselleşme sürecinin ekonomik ya da teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan bir olgu olmaktan çok, bir ideolojik bir olgu olduğunu ileri sürmektedirler (Habletmioğlu, 2004: 23).

1.4.3. Dönüşümcüler

Dönüşüm kavramının değişimden farklı olarak radikal hareketleri içerdiği kabul edilirse, küreselleşmeyi ifade etmede neden dönüşüm kavramının kullanıldığı daha iyi anlaşılır. Zaten küreselleşme teorik bir çerçevede şekillenen bir düşünce niteliğine sahip olmaktan çok uzaktır. Aksine “de facto” bir oluşumdan bir başka deyişle küreselleşme, üretilen bir teorik bir kavramın ötesinde dünyanın “alternatifsiz” yaşamak durumunda bırakıldığı ve belirli bir sürecin sonunda oluşa gelen bir dönüşümü tanımlar. Bu nedendir ki küreselleşme konusunda yapılan tartışmalardan yakınlıkla bir sonuç çıkarmak dönüşümün etkilerinin bir bölümünün netleşmemesinden – taşların yerlerine oturmamasından dolayı şimdilik pek olanaklı gözükmemektedir (Dulupçu, 2001: 12).

Giddens’in de dâhil olduğu ve “dönüşümcüler” diye nitelendirilen bu üçüncü grup, küreselleşmeyi modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişmelerin arkasındaki ana siyasal güç olarak görmektedir. Dönüşümcüler, ulusal hükümetlerin otoritelerini ve güçlerini yeniden yapılandırıldığını kabul ettiği hem aşırı küreselleşmecilerin “egemen ulusun sonuna geldiği” iddialarını hem de küreselleşme karşıtı kuşkucuların “hiçbir şey değişmedi” tezini reddetmektedirler. Bu noktada dönüşümcüler açısından ulus devlete yapılan vurgu, ulus-devletin de hemen her şeyde olduğu gibi bir yeniden yapılanma içerisine girdiğidir. Buna koşut olarak ulus-devletin dönüşüm içerisinde olan dünyadaki konumu, küreselleşmeyle yakından ilgilidir ve tartışmaya açılmalıdır. Buna konuda Giddens şu saptamayı yapmaktadır: ulus-devletler ve buna bağlı olarak ulusal siyasi liderler hala güçlü müdürler, yoksa dünyayı şekillendiren güçler karşısında büyük ölçüde eli kolu bağlanmış bir konuma mı gelmişlerdir? Ulus-devletler gerçekte hala güçlüdürler ve siyasal liderlerin de dünyada oynayacak büyük rolleri vardır. Ama aynı zamanda, ulus-devletin gözlerimizin önünde yeniden şekillenme sürecini de kimse yadsıyamaz. Ulusal ekonomik politika artık eskisi kadar etkili değildir. Daha önemlisi jeopolitiğin geçmişteki politikaları geçmişteki biçimleri eskidiğine göre, uluslar kimliklerini yeni baştan düşünmek zorundadırlar (Esgin, 2001: 189-1990).

Bu grup küreselleşmeyi, modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişmelerin aralarındaki güç olarak

görmektedir. Artık dış ya da uluslararası ile içişleri arasında açık bir fark görülememektedir (Hablemitoğlu, 2004: 23).

Buna rağmen küreselleşmenin formel tanımlarında ekonomik boyutu ön plana çıkar ya da çıkartılır. Temelinde liberalizme dayanan; dünya pazarının finans, sermaye, üretim ve özellikle kaynak kullanımı açısından arkasına teknolojinin desteğini alarak entegrasyonu-küreselleşme olarak tanımlanır. McLuhan küreselleşmenin sinyallerini daha 1960'lı yıllarda vererek "küresel köy" ifadesini kullanmış, dünya ekonomisinin bir zaman sonra tek bir pazar haline geleceğini vurgulamıştır (Dulupçu, 2001: 12).

Ekonomik anlamda bırakın yüzyıl öncesini, 30-40 yıl öncesinden bile çok farklı bir dönemde yaşıyoruz. Son yıllarda küreselleşme konusunda yapılan araştırmalar, yaşanan gerçekler çok farklı, ilginç bir dönemde yaşadığımıza işaret ediyor. Geçmişe göre çok daha bütünleşmiş yeni bir küresel pazar oluşturulmuştur. Karşılıklı alınıp satılan malların miktarı 19. Yüzyıla karşılaştırılmayacak kadar fazladır. Ama bundan daha da önemlisi, ekonominin giderek daha çok hizmet sektörüne bağlı hale gelmesidir. Bilgi, boş zaman, iletişim, elektronik ve finans ekonomisi içeren hizmetler, ekonomideki en önemli sektör olarak ön plana çıkmıştır. İletişim devrimi sayesinde anında haberleşme olanağına kavuştuğumuzdan beri, eski yapılar yıkılmaya, eski alışkanlıklar unutulmaya ve kültürler de diğer kültürlerle karşılıklı etkileşime girmeye başlamışlardı (Hablemitoğlu, 2004: 23-24).

Sermaye ve üretim dünya çapına yayılması, buna bağlı olarak tüketim kalıplarının birbirine yaklaşması, uluslararası ekonomik kuruluşların etkisinin yaygınlaşması ve çok uluslu şirketlerin yükselişi üzerine kurulan küreselleşme tanımları daha önce vurgulandığı gibi küreselleşmenin sadece ekonomik sonuçlarını tasvir etmektedir. Hâlbuki küreselleşme düşünce sisteminde bir dönüşümü ve bunun davranışlara yansımaları da ifade eder. Diğer bir deyişle modernizm ötesi bir dünya görüşünün parçası şeklinde değerlendirilmelidir (Dulupçu, 2001: 21).

1990'lı yıllar, yeni bir dünya görüşünün gözler önüne seriyor. Gelişen ve popüler olan, yönelim, düşünce ve yaklaşımlarını, üç genel bakış açısı içinde ele almak mümkündür. Bunlar; postmodernist bir bakış açısının gelişmesi yönetim ve organizasyon konularına sosyolojik ve ekonomik açıdan bakan görüşlerin ortaya çıkması, nihayet günümüzde, globalleşme ve bilgi çağı çerçevesinde gelişen ve son derece popüler olan yaklaşımları. Küreselleşme sürecinin felsefi temellerini

sorgularken, “küreselleşme kavramı” ile postmodern kavramı arasında bir ilişkinin varlığı göze çarpmakta ve küreselleşme sürecinin teorik çerçevesini belirleme de, post modern düşünce önemli bir yer teşkil etmektedir (Tutar, 2000: 22).

“Post-modern” kavramının henüz üzerinde anlaşma sağlanmış bir tanımı yok. Terimin türevleri olan “post-modernlik”, “post-modernite”, “post-modernleşme ve “post-modernizm”den oluşan kavramlar, sıklıkla kafa karıştıran ve birbirlerinin yerine geçebilen bir biçimde kullanılmaktadır. Sosyal bilimlerde bir düşünce kalıbı olarak post-modernizm; yerleşmiş düşünce kalıplarından kurtulmayı hedefleyen her türlü bilimsel araştırma ve bilgi birleşimini eleştiren ve yerleşik düzene başkaldırmayı anlatan ve tüm değerleri izafi gören, bir bakış açısını ifade etmektedir (Tutar, 2000: 22).

Küreselleşme toplumsal değişmeyi açıklayabilmede kullanılan temel kavramlardan biridir. Toplumsal değişme, modernleşme sürecine bağlı olarak yaşanan değişmelerle şekillenmekte ve modernite dönemin sonuçlarına ilişkin tartışmalar küreselleşme kavramını gündeme getirmektedir. Değişme, hem Marksist modernleşme teorisi içinde ekonominin belirleyiciliğinde, hem de Weberci modernleşme teorisi içinde kültürün belirleyiciliğinde kavramsallaştırılabilir. Ancak her iki yaklaşımda da değişme, modernleşme teorisinin genel örgüsü içinde rastlantısal olarak gerçekleşmez. Modernleşme teorisi, sosyo-ekonomik değişmenin doğrusallığını vurgulamakta; kentleşme, sanayileşme, kitle iletişim araçlarının gelişmesi, sekülerleşme, bürokrasinin ve modern ulus devletinin gelişmesi gibi toplumsal dinamikleri değişimin göstergesi olarak ele almaktadır. Bu temel göstergelerle birlikte, modernleşme sürecinin ilerlemesine bağlı olarak yaşanan dönüşümler, 1980’lerden itibaren küreselleşme adı altında yeni bir kavramsallaştırmayla açıklanmaktadır. Değişmeyi önceleyen unsur ister ekonomik ister kültürel olsun, küreselleşme sürecinde yaşanan değişmeler, ekonomik, siyasi ve kültürel çerçevede holistik bir değerlendirmeye ele alınmalıdır (Yetim, 2002: 129-130).

Modernizm sanayi toplumunun, post-modernizm, yönetim ve organizasyon düşüncesi açısından şunu ifade eder: farklılıklar, yaratıcılığın dinamiğidir. İnsanlara doğruları (dolayısıyla kuralları ve ilkeleri) empoze etmek yerine, onları tamamen serbest bırakmalı ve kendi istediklerini yapmaları konusunda fırsat verilmelidir. Bürokratik ve formel yapılar yerine onların inisiyatiflerini kullanmalarına, etkinliği

ve motivasyonu artıracığı beklentisiyle imkan verilmelidir. Yukarıda post-modern kavramının tanımında, bireyciliğe aşırı önem verildiğini ve bireyciliğin güçlendirilmesinin vurgulandığını görmekteyiz. İçinde bulunduğumuz konjonktürde, bireyci düşüncenin vurgulanmasını olağan karşılamak gerekir. Nihayet, bireycilik, bugün neo-liberal düşüncenin temelini oluşturmakta ve kapitalizmin kendisini konjonktüre uyarlamasında ideolojik bir çerçeve sunmaktadır (Tutar, 2000: 22).

Giddens modernliğin zaten küreselleştirici bir doğası olduğunu düşünmektedir. “zaman-mekân mesafeleşmesi” ve toplumsal ilişkilerin yerel etkileşim bağlamlarından kopup belirsiz zaman-mekân dilimlerinde yeniden yapılanması küresel modernlik yaklaşımını beraberinde getirmektedir. Küreselleşmeyi modernliğin bir sonucu olarak görmektedir. Küreselleşmeyi modernliğin bir sonucu olarak görmek, özellikle zaman ve mekân kullanımının dönüşümleriyle ilişkilendirmek gerçekten de hızlı değişim süreçlerini anlamamızı kolaylaştıracak, zenginleştirici bir yaklaşım arz etmiştir (Erkızan, 2002: 70).

Küreselleşmeyi dünya kapitalist ekonomisi, ulus-devlet sistemi dünya askeri düzeni ve uluslararası işbölümü bağlamında da tartışan Giddens en önemli rolü küresel olarak kendini etkin kılan kapitalist ekonomiye verir. Küreselleşme aslında kapitalist dünyayı etkisi altına alma çabasıdır. Ulus devlet sistemini küreselleştirmenin ikinci boyutu olarak gören Giddens her devletin küreselleşme olgusundaki yerini, o devletin sahip olduğu refah düzeyi ve askerlik gücü ile sınırlar. Bu bir başka önemli noktanın altını çizmeye de olanak verir. Küresel gelişmeler, post-modern söylevlerin ifade ettiği gibi, modernitenin karşıtı değil, onun bir devamı niteliğindedir. Başka bir ifadeyle günümüzdeki küresel genişlemeler aslında modernitenin kendisini küresel düzlemde yaymasıdır (Bozkurt, 2000: 23).

Dönüşümcüler ulusal hükümetlerin otoritelerini ve güçlerini yeniden yapılandırıldığını kabul ettiği halde, aşırı küreselleşmecilerin “egemen ulus devletin sonunun geldiği” iddialarını küreselleşme karşıtı kuşkucularının “hiçbir şey değişmedi” tezini reddetmektedirler bunlara göre, küreselleşme, farklı toplumsal değişme alanlarını tanımlamada kullanılmaktadır. Kavram siyasal boyuttaki değişimleri açıklamada modernleşme döneminin belirgin siyasi aktörü olan “ulus devletinin” rollerine ilişkin dönüşümler, devleti kendi başına bir güç kaynağı olmaktan uzaklaştırmakta; devlet merkezinde yürütülen ilişkilere yöneltmektedir. Yeni siyasi aktörlerin ulus ötesi niteliği, küreselleşmenin temel ifadelerden biridir.

Bunlarla birlikte, küreselleşen dünyada ulus devletlerin ulusal ekonomiyi yeniden üretmek ve belli oranda düzenleme işlevini yerine getirmek gibi yükümlülüklerinin devam ettiğine ilişkin değerlendirmeler de söz konusudur (Yetim, 2002: 130). Evrenselci aydınlanma düşüncesi ile modernitenin bir türevi olarak değerlendirilen küreselleşme süreci, ulusal hükümetlerin gücünü yeniden yapılandırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dönüşümler küreselleşme konusunda radikal kesime daha yakın görülmektedir (Bozkurt, 2000: 23).

1.5. KÜRESELLEŞME, NEOLİBERALİZM VE ETİK

Küreselleşme, gelişmiş dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal olayların dünyanın başka toplumları üzerinde de etkili olduğu ve toplumlar arasındaki karşılıklı bağımlılığın giderek arttığı bir sürece işaret etmektedir. Küreselleşme sürecinde uygulanan neo-liberal politikalar, devletlerin sosyal alana ayırdıkları bütçe paylarını kısıtlamalarına neden olmuştur. Dünyada pek çok devletin benimsemiş olduğu neo-liberalizm, ulusların geniş kapsamlı refah politikalarını erozyona uğratmıştır. Bunun sonucunda, gelir eşitsizlikleri ve yoksulluk özellikle ve öncelikle dezavantajlı nüfus grupları arasında giderek artan bir biçimde yayılmıştır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal problemlere ancak küresel etik anlayışının yaygınlaşmasıyla çare bulunacağı inancı, bu yeni gelişmenin en önemli dinamiğidir. Bu çerçevede önem teşkil eden konu aşağıda iki başlık altında ayrıntısıyla izah edilmektedir (Sezgül, 2009: 504-509).

1.5.1. Neo-Liberal Politikalar Bağlamında Küreselleşme

Ekonomik küreselleşmenin neo-liberal ideolojisi bağlamında, çok uluslu şirket liderleri ve yöneticileri, 1990'ların ortasında ortaya çıkan Dünya Ticaret Örgütü, G-7 olarak bilinen önde gelen kapitalist ülkeler, IMF ve Dünya bankası gibi küresel finans kurumları tarafından belirlenmiştir. Böylece, yeni ekonomi kuralları doğrultusunda yürütülen serbest ticaretin sağlayacağı ekonomik gelişmenin yukarıdan aşağıya tüm ülkeleri etkileyeceği ve yoksulluğu geniş ölçüde ortadan kaldıracığı konusunda yaygın bir inanç ortaya çıkmıştır. Ancak küresel ticaretin yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı azaltacağı yönündeki neo-liberal doktrinin pek de geçerli olmadığı kısa zamanda görülmüş, hatta bunun yoksulluk ve adaletsizliği daha da arttırdığı gözlenmiştir (Bodur, 2007: 8).

Böylece küreselleşmenin ekonomik etkilerinin yanı sıra sosyal, siyasal ve kültürel etkilerini de alan siyasetçiler, bilim adamları hatta bizzat küresel aktörler bu yönüyle küreselleşmenin ne kadar sürdürülebilir olduğunu tartışmaya başlamışlardır. Ünlü finansör George Soros, ekonomik küreselleşmenin temellendirdiği neoliberal doktrinden piyasa fundamentalizmi olarak söz etmiş ve fundamentalizmin her çeşidi gibi bunun da son derece tehlikeli olduğunu belirterek küreselleşmenin geleceğine ilişkin endişe duyduğunu ifade etmiştir (Capra, 2003: 137).

Böylece küreselleşmenin taşıdığı sosyal dışlanmışlık, sosyo-kültürel yozlaşma ve çözülme, çok hızlı ve yaygın çevre kirliliği, yeni hastalıkların yayılması, yoksulluğun ve adaletsizliğin artması, yabancılaştırma ve yalnızlaştırma toplumsal ümitsizlik ve memnuniyetsizlik gibi birbiriyle ilişkili çok ciddi ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal tehlikeler ekonomik aktörler arasında da önemli endişelere yol açmıştır. Bu çerçevede küreselleşmenin dünyanın giderek belirsiz ve güvenilmez bir mecraya sürüklenmesi karşısında önde gelen küresel güçlerin oluşturduğu Davos Ekonomi Formunda bir dizi önlemlerin alınmasının şart olduğu dile getirilmiştir. Ancak zamanla neo-liberal doktrinin dayandığı muhafazakâr ilişkiye ve bununla ilintili moraliteye önem vererek küreselleşmenin işleyişinde gözlenen aksaklıkların üstesinden gelinebileceği şeklinde bir kanaat egemen olmuştur (Bodur, 2007: 9).

Bu çerçevede yürütülen neo-liberal politikalar, devletlerin sosyal alana ayırdıkları bütçe paylarını kısıtlamalarına neden olmuştur. Dünyada pek çok devletin benimsemiş olduğu neo-liberalizm, ulusların geniş kapsamlı refah politikaları uygulama olanaklarını erozyona uğratmıştır. Bunun sonucunda, gelir eşitsizlikleri ve yoksulluk özellikle ve öncelikle dezavantajlı nüfus grupları arasında giderek artan bir biçimde yayılmıştır. Bilindiği gibi yoksulluktan olumsuz etkilenme süreci anne karnından başlayarak tüm yaşam evrelerinde bireyin yaşam kalitesini düşürmektedir. Yoksul ailelerin çocukları eğitim, beslenme, çalışma hayatına atılma, evlenme temel yaşamsal gereklilikleri yerine getirmemekte ve sağlıksız toplumsallaşma koşullarından dolayı başarısızlığı beraberinde getirmektedir (Poulton vd., 2002: 22). Belli bir minimum gereksinim düzeyinin altında yaşamak anlamına gelen mutlak yoksulluk kadar, görece yoksulluk adı verilen başkalarına göre düşük yaşam standardı da yoksulluğu etkilemektedir. Hatta görece yoksulluğun insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileri mutlak yoksulluğa göre çok daha fazladır (Sköld, 1998: 6). Çünkü özgüven, öz saygı, onur, sosyal hiyerarşideki konum ve dışlanmışlık sağlık

açısından bireyin yaşamını maddi yoksulluktan çok daha fazla etkilemektedir. Bütün bunlar, maddi gelirlerin arttırılmasıyla yoksulluğun ortadan kaldırılamayacağını göstermektedir (Dedeoğlu, 2004: 52). Bu da gösteriyor ki yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden başlayarak gelişen sosyal devlet uygulamaları ağır bir saldırıya uğramıştır (Karataş, 1992: 201).

1.5.2. Küreselleşmenin Neo-Liberal Politikalara Etkisi ve “Küresel Etik” Tartışmaları

1980’li yıllar sonrası küreselleşme olgusunun hızlandığı neo-liberal süreç kısa sürede ülkemizi de etkisi altına almıştır. Dönemin başbakanı T. Özal’ın uyguladığı “dışa açılma” politikaları sonucunda geleneksel ekonomik üretim ilişkileri ve yapıları çözülmeye uğraşmış ve küreselleşme sürecinin etkileri, özellikle başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerimizde yoğun bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır. Serbest piyasa ekonomisinin ilkelerine göre yapılan bu yeni İktisadi Pazar ilişkilerinin gündelik yaşam kültürü içinde egemen unsur haline gelmesiyle birlikte “tüketim” insanların kimlik ve “sosyal statülerini” belirleyen en önemli faktörlere dönüşmeye başlamıştır (Arık, 2006: 108).

Bu dönemde Türkiye’de uygulanan ekonomi politikalarına ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak yaşanan hızlı toplumsal değişme süreci, birer olgu olduğu kadar sorun olarak da ele alınması gereken bazı kavramları, genelde kamuoyunun özelde de sosyal bilimlerin ilgisine ve tartışma gündemine taşımıştır. Bu çerçevede sıkça kullanılan kavramların başında “küreselleşme”, “geç kapitalizm” ve “tüketim kültürü” gelmektedir. Günümüz toplum sorunları üzerine düşünen ve çözümlemelerde bulunan sosyal bilimciler sık sık bu kavramlara işaret etmektedirler. 1980’ler ve 90’larda yaşanan ekonomik ve toplumsal değişmeler, bugün artık Türk toplumunun da bir “tüketim toplumu” olarak kabul edilmesini doğrular niteliktedir. 24 Ocak 1980 kararları olarak bilinen ekonomi politikaları üretim ekonomisinden tüketim ekonomisine geçişin alt yapısını hazırlamıştır. Özelleştirme, serbest ticaret ve yeniden yapılanmayı hedefleyen 24 Ocak Kararları, Türkiye’de bugün küreselleşme olarak adlandırılan dünya ekonomisiyle bütünleşme sürecinin başlangıç aşamasını oluşturmaktadır. Uygulanan serbest döviz kuru ve faiz politikaları bir yandan ekonomik faaliyetleri rant ekonomisine kaydırırken diğer yandan serbest ticaret politikaları ile de ithalat ve ihracat artmış; bunun sonucu olarak lüks tüketim

de dahil olmak üzere her tür tüketim malı rahatça ülkeye girebilmiştir. Ekonomideki bu değişim toplumsal değerleri de etkilemiş; 1980’li yılların ortalarından itibaren ve 1990’lı yıllarla birlikte tüketim artık kitleler için önemli bir değer göstergesi ve statü belirleyen bir edim haline gelmiştir (Kozanoğlu, 1992: 7).

Türkiye, 1980 sonrası küreselleşme süreci, dünya marketleriyle hızlı bütünleşme ve neo-liberal ekonomik politikalar açısından dünyanın geri kalanı ile benzerlik gösteriyordu. Turgut Özal hükümeti “ulusal kalkınmacılık” politikalarından ödün vererek, Türkiye pazarlarını serbest ticarete açarak, neo-liberal ekonomi politikalarını hayata geçirmiştir. IMF paketleri ile Türkiye ekonomisi yavaş yavaş uluslararası piyasalar ve sermaye ile bütünleşmiştir. Neo-liberal ekonomi politikaları bir yandan belirli bir azınlığı avantajlı konuma getirirken, öte yandan ücretlerdeki düşüş ve yüksek enflasyon nedeniyle geniş kitlelerin dezavantajlı bir toplumsal konuma sürüklenmesine neden olmuştur. Bu politikalar bir yandan sermaye birikimini desteklerken, diğer yandan toplumun tabakalaşma yapısında ortaya çıkan bozulmalar, toplumsal kesimler arasında sosyal ve ekonomik uçurumların oluşmasına sebebiyet vererek toplumsal bütünleşmeyi engellemiştir (Zaim, 2006: 90).

1980 sonrası yaşanan bu köklü dönüşüm sürecinin biçimlendirdiği ekonomik, siyasal ve kültürel politikalar, yeni bir dünya düzeni oluşturma iddiasını içinde barındırmaktadır. Bu yenedünya düzeni oluşturma iddiasını içinde barındırmaktadır. Bu yenedünya düzeni sınırsız kar maksimizasyonunun önünde engel oluşturan her şeyi özel sektöre havale ederek, emek piyasasını kuralısızlaştırmakta, yoksulluğu ve sosyal güvenlik krizini derinleştirmektedir. Küreselleşme sürecinde yabancı sermaye ve yatırımların gelişmekte olan ülkelerde yoğun bir biçimde yer almaya başlaması, uluslararası şirketlerin kazanç kaynaklarına insan yaşamının en temel ögesi olan “etiği” de eklemiştir. Nitekim dünya genelinde ekonomik alanda kendini gösteren eğilimler sosyal kalkınmanın pek çok alanında çeşitli olumsuzlukları beraberinde getirmiştir. Ekonomik anlamda gelir dağılımındaki adaletsizlikler toplumsal eşitsizlikleri belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Bununla birlikte, dünyamızın ve ülkemizin yaşadığı büyük ekonomik krizler ve siyasi gerilimler başta olmak üzere ekonomik ve siyasal alanlarda yaşanan gelişmeler, küresel ve toplumsal etiğe duyulan ihtiyacı her geçen gün daha da artırmaktadır. Dünyamızın içinde bulunduğu bu durumdan kurtulması ve var olan sorunların çözülmesi “küresel bir etik”

çerçevenin sorumluluk sahibi bütün insanlar tarafından benimsenmesi, en azından ilke olarak kabul edilmesi icap eder.

Ünlü din bilimci, Hans Kung'un, "global sorumluluk: Yeni Bir Dünya Töresi Anlayışı" adlı kitabında belirttiği gibi, Tektanrıci, peygamberci dinlerin (Musevi, Hristiyanlık ve İslam) Şinto'dan ve kozmik doğum ve ölüm döngüsünü kişinin gerçekliğinden daha çok vurgulayan bir takım Hint dinlerinden öğrenecekleri çok şey vardır. Peygamberci ve Hz. İbrahim kökenli dinler, doğaya daha çok eğilmeli ve birey, kişilikler üzerinde çok fazla yoğunlaşmamalıdır. Doğu dinleri ve mistik anlayışları ile tektanrıci dinler arasındaki büyük farklılıklara rağmen önemli benzerlikler ve ortak ilkelerde bulunmaktadır. Örneğin, bütün büyük dinlerce paylaşılan bir *humanum*, insani bir ahlak yasası bulunmaktadır. Küng'a göre, Bahai, Budist, Konfüçyüscü, Hristiyan, Müslüman, Sih, Şintocu ve Zerdüştü olsun, bütün inançların özünde insan ailesinin bir olduğuna ve tüm insanların eşitliğine, bireyin kutsallığına ve insanlar topluluğunun değerine; yürek ve ruh doğruluğunun sonunda nefreti, düşmanlığı ve çıkarı yeneceğine olan inanç bulunur. Ayrıca yoksula ve ezilene yardım zorunluluğu ve "iyi"nin sonunda egemen olacağı yolunda derin bir umut vardır. Bütün dünya dinleri; insan ile hayvan arasına bir mesafe koyar: Bugün din biliminin görevi; geçmişte de olduğu gibi; bu *humanum'u* postmodern tarihsel bağlam içine oturtmak ve böylece, töresel bakımdan anlamlı kılmaktadır (Güleç, 2007).

Küng'e göre "kimi laik, kimi seküler ama hemen hepsi insanlığın ortak yazgısı ile yakından ilgili din bilimcilerin çoğu Aydınlanma ve Modernleşme süreci ciddi bir biçimde hesaplaşmak durumundadır. Onlara göre, modernleşmenin dayanılmaz cazibesinden dinlerde nasiplerini almışlar ve büyük dönüşümler yaşayarak insanlığa hizmet etmişlerdir. Bu düşüncelerine kanıt olarak o şu gelişmeleri vurgulamaktadır: Katolik mezhebi yakmayı ve işkence içeren engizisyon uygulamalarını kaldırdı ve daha sonra Fransız Devriminden esinlenerek insan hakları kavramını benimsedi. Hindu dinlerindeki insan kurban etme törenleri kaldırıldı. Aydınlanma düşüncesinin ilkelerine ve dinsel reformlara kısmen de olsa ayak uydurabilen İslam ülkelerinde cihat öğretisi yumuşatıldı, ceza yasalarında reform yapıldı, kadınlara ve Müslüman olmayanlara bazı haklar tanındı". Küng, bu uygulamanın en iyi örneği olarak Modern Türkiye Cumhuriyeti'ni göstermektedir. Bu çerçevede Güleç'in de belirttiği gibi, Küng'ün iyimser öngörülerinin tümünü

paylaşmamakla birlikte, bu tezin ciddi olarak ele alınıp tartışılması gerektiği söylenebilir. Küng başta olmak üzere, özellikle, dünyamızın ekolojik dengesi ve doğal çevrenin korunmasına ilişkin iddialara sahip düşünürlerin savunduğu “Küresel Etik” görüşünün savunduğu ilkeleri kısaca şöyle özetlenebilir (Güleç, 2007) :

- Getirdiği çözümden daha büyük sorunlar yaratan hiçbir bilimsel ve teknolojik ilerleme olmamalı,
- Yeni bir teknolojinin toplumsal ya da ekolojik zarara yol açmayacağını, yeniliği onaylayan otorite (hükümet ya da şirket) kanıtlamakla yükümlü olmalı,
- İnsan Hakları ve kişisel onur korunduğu sürece, ortak kamu yararı gözetilmeli,
- İnsan türünün sürmesi gibi acil bir değer, kişisel doyum sağlama gibi önemsiz bir değere göre önceliği olmalı,
- Ekosistem her durumda sosyal sistemden öncelikli ve üstün tutulmalı,
- İnsanlar tersine çevrilebilirlik kuralına bağlı kalmalı. Teknolojik yenilikte tersine çevrilmeyecek girişim ya da gelişme, ancak kesin zorunluluk durumunda kabul edilmeli.

Bu ilkeler çerçevesinde geliştirilen küresel etik anlayışın kaynağını dinlerin öğretilerinden aldığı görülmektedir. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal problemlere ancak küresel etik anlayışının yaygınlaşmasıyla çare bulunacağı inancı, bu yeni gelişmenin en önemli dinamiğidir. Bu konuda üretilen literatürün temel amacı rasyonel argümanlarla insanları ikna etmektir. Ahlaki davranışları kazanma tamamen rasyonel bir süreç olmadığı için küresel etik tartışmaları, kendisinden beklenen insanlara etik davranışlar kazandırma hedefinde kolayca başarılı olacak gibi görünmemektedir. Modernite ve onun bir sonucu olan küreselleşme, dini geleneklerin toplum yapısını tahrip ederek, bir tür etiğin var oluş zeminini bozmuştur. Bu anlamda küresel etik arayışları bir tartışmadan öteye gitmeyecektir (Aslan, 2002). Stackhuse’un da işaret ettiği gibi, bu yeni olgu, küresel kapitalizmin zaferi olarak az gelişmiş ülkelerin istismarı, çevrenin kirlenmesi, her türlü kaynak ve ilişkilerin satılık meta haline getirilmesiyle birlikte, dünya çapında eşitsizlik yaratılmasına ve kültürel homojenlik adına bölgesel farklılıkları tahrip etmesine neden olmaktadır. Eğer durum gerçekten bu ise, birçok insanın

küreselleşmede teolojik ve etik bir değer görmemesi son derece doğaldır (Satchhouse, 2002: 19-20).

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE VERGİ POLİTİKASI

Bilindiği gibi, teknolojik ilerlemelerinin de etkisiyle ülke ekonomilerinin giderek birbirleriyle hızlıca bütünleşme içerisine girdikleri görülmektedir. Önce GATT anlaşması sayesinde dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılması yolunda önemli adımlar atılmış, üretim faktörlerinin, özellikle sermayenin uluslararası hareketliliğini artıran politikaların izlenmesi ile de küreselleşme süreci son yıllarda giderek hızlanmıştır. Böylece iktisadi ilişkilerin giderek arttığı bir dünyada herhangi bir ülkenin diğer ülkelerden bağımsız yani onların tepkilerini göz önüne almayan politikalar uygulamaları giderek imkânsız hale gelmektedir. Doğal olarak, küreselleşmenin ülkelerin izledikleri iktisat politikasının önemli bir parçası olan vergi politikası üzerinde de önemli etkisinin olacağı muhakkaktır. Bu da küreselleşme ile ülkelerin vergi politikaları arasındaki ilişkinin çeşitli yönleri ile değerlendirilmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir.

2.1. KÜRESELLEŞME VE VERGİ POLİTİKASININ AMAÇLARI

Küreselleşme süreci ulaşılmaması mümkün olmayan bir varış yerine (menzile) küreselleşmiş bir dünyaya doğru yapılan bir yolculuktur. Küreselleşmiş ekonomi ne uzaklığın, ne de ulusal sınırların iktisadi işlemlerin önüne engel koyamayacağı bir ekonomi olarak tanımlanabilir. Böyle bir dünya taşıma ve iletişim maliyetlerinin sıfır olduğu, ulus devletler tarafından yaratılan engellerin olmadığı, asla ulaşılamayacak ütopyik bir dünyadır (Wolf, 2001: 1).

Doğal olarak, küreselleşme yolculuğunun hızlanmasında taşımacılık ve iletişim maliyetlerini önemli ölçüde azaltan teknolojik gelişmelerin yanısıra, mal ve hizmet ticaretini serbestleştiren, sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik kararlar alan ülke yönetimlerinin, GATT'ın ve Dünya Ticaret Örgütü'nün oynadıkları roller de önemli olmuştur. İş yapmanın maliyetlerinde azalma yaratabilen küreselleşme mal, hizmet, teknoloji, fikir, sermaye ve emek piyasalarındaki uluslararası bütünleşmeyi arttırmaktadır. Küreselleşmenin ilerleyişinin en önemli göstergesi hem ülke içinde, hem de ülkeler arasındaki mal ve faktör fiyatlarındaki farklılıkların azalmasıdır. Küreselleşmenin bu etkileri başta dışa açık ekonomilerde olmak üzere dünyanın bütün ülkelerinde hissedilmektedir (Anderson, 2001: 2).

Küreselleşmenin ulus devletleri giderek gereksiz kılacağı, ulus devletlerin işlevini yitireceği, dolayısıyla tekil ülkelerin uygulayacağı iktisat politikalarından bahsedilemeyeceği düşünülebilir. Ancak, uluslararası iktisadi bütünleşmenin sunduğu fırsatlardan toplumun yararlanabilmesi, sunulan mülkiyet hakkının korunması, temel eğitim ve güvenlik gibi kamu mallarının niteliğine bağlıdır. İkinci olarak, ait olma duygusu halkın güven duygusunun bir parçasıdır ve birçoğumuzun küreselleşme çağında bile vazgeçmeyeceği bir duygudur ve devletler işte bu kimliği tanımlamaktadırlar. Başarı ile bütünleşmiş ülkelerin bir kısmının güçlü ortak kimlik duygusu olan küçük ve homojen nüfus yapısı gösteren ülkeler olması şaşırtıcı değildir. Üçüncü olarak, uluslararası, düzen tekil ülkelerin istikrarı sağlama ve garanti edebilme yeteneğine bağlı olmaktadır. Dolayısıyla, kendi sınırları içinde zorlayıcı güçleri üzerinde tekel haklarına sahip olan ulus devletler uluslararası düzenin temel taşıdır (Wolf, 2001: 7).

Bu nedenlerle, çok olağanüstü gelişmeler olmadığı sürece, ulus devletlerin varlığı sona ermeyecektir. Bu durumda bir dünya idaresinden, bir dünya hükümetinden bahsedemeyeceğimiz için, bir bütün olarak dünya refahını artıracak politikalarla herhangi bir ülkenin refahını artıracak politikalarla zaman zaman, belki de çoğu zaman çelişecektir. Tabiatıyla bu çelişki vergi politikası alanında da yaşanacaktır. OECD Mali ilişkiler Komitesi'nin hazırladığı zararlı vergi rekabeti başlıklı raporunda da, küreselleşme sürecinin hızlanmasından önce ülke içi iktisadi ve sosyal düşüncelerle şekillenmiş vergi politikalarının etkilerinin esasen o ülkelerde ortaya çıktığı, diğer ülkeleri etkilese bile bu etkilerin çok önemli düzeyde olmadığı belirtilmekte, ancak bu sürecin hızlanmasıyla ülkelerin uyguladığı vergi politikalarının diğer ekonomiler üzerindeki potansiyel etkisinin büyük ölçüde arttırdığı vurgulanmaktadır. Küreselleşme ve artan sermaye hareketliliği sermaye ve mali piyasaların gelişmesini hızlandırmış ve ülkelerin sermaye akımlarının önündeki vergi engellerini azaltmaya ve vergi sistemlerini bu gelişmeleri gözönüne alarak modernleştirmeleri yönünde teşvik etmiştir. Raporda esasen küreselleşme sürecinin daha etkin kaynak tahsisi ve kaynak kullanımını sağlayarak dünya refahının arttırdığı ve hayat standartlarını iyileştirdiği belirtilmekte, ancak küreselleşme sürecinde ülkelerin ve vergi mükelleflerinin karşılına çıkan yeni olanakları kötüye kullanarak ticaret ve yatırım akımlarını saptırılabilirdiği ve böylece global refahın azaltılmasının söz konusu olduğu ifade edilmektedir (OECD, 1998: 13-14).

Üretim faktörlerinin uluslararası hareketliliğine bakıldığında, faktörlerin hareketliliğinin derecesinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bazı nitelikli işgücü dışarıda bıraktığımızda, emeğin sermayeye göre daha hareketli olduğunu söyleyebiliriz. Mali sermayenin (portföy sermayesinin) vergiden kaynaklanan değişikliklere son derece duyarlı ve hareketli olduğunu, hatta doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının da küreselleşmeyle birlikte üretim-dağıtım zincirini farklı vergileme otoriteleri arasında dağıtmalarından dolayı giderek daha hareketli hale geldiğini belirtmeliyiz. Böylece küreselleşme sermayenin gücünü ve bu suretle net sermaye ithal eden ülkelerin gücünü azaltmıştır (Asher ve Rajan, 2001: 2). Doğal olarak bu durum az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler karşısındaki konumlarını daha da zayıflatmakta, dünya gelirlerinden alınan payı olumsuz etkilemektedir. Diğer taraftan, küreselleşmenin ülkelerin vergi sistemleri üzerinde nasıl bir etki yarattığının incelenmesi esasen ülke içi iktisadi ve sosyal düşüncelerle şekillenmiş vergi politikalarının küreselleşme sürecinin hızlanmasından dolayı nasıl etkilendiğinin ve dolayısıyla ülkelerin uyguladığı vergi politikalarının diğer ekonomiler üzerinde yaratacağı etkilerin değerlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Soruna bu açıdan bakıldığında da, küreselleşmenin tekil ülkelerin vergi sistemleri üzerinde üç temel etkisinin olduğu görülmektedir (Owens, 1993: 22).

1. Gelir ve servet vergilerin vergilendirilen matrahı coğrafi olarak daha hareketli, dolayısıyla ülkeler arasındaki vergi farklılıklarına daha duyarlı hale gelecektir. Bu durumda hızlanan küreselleşme süreci global vergi matrahının daha büyük bir payını çekmeye çalışan ülkeler arasındaki vergi rekabetinin daha da çetinleşmesi tehlikesini beraberinde getirecektir.

2. Herhangi bir ülkenin vergilendirme yetkisinin dışında yer alan faaliyetleri belirlemek ve vergilendirmek çok daha güç hale gelecektir. Bu sorun sadece sözkonusu faaliyetlerin hacminin artmasından değil, aynı zamanda niteliğinin de önemli ölçüde değişmesinden kaynaklanmaktadır.

3. Küreselleşme vergi idarelerinin çalışma yöntemlerini değiştirecektir. Yeni teknolojiler yeni tarh ve tahsilat yöntemlerinin uygulanmasını sağlayacağı gibi, farklı ülkelerdeki vergi otoriteleri arasındaki yeni işbirliği yöntemlerini uygulayabilmemiz olanaklı hale gelecektir. Bu da küreselleşmenin olumlu etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.1. Küreselleşme ve Mali Amaç

Küreselleşme sürecinin hızlanması ülkelerin refahlarını artırmak amacı ile uyguladıkları iktisat politikalarını ve dolayısıyla vergi politikalarının en önemli amacı olan kamu harcamalarının karşılanabilmesi için gerekli olan kamu gelirlerinin sağlanabilmesidir.

Hızlı teknolojik ilerlemeyle birlikte küreselleşmenin, zamanla ülkelerin vergi gelirleri üzerindeki etkisinin artması muhtemel görünmektedir. Kamu ekonomisi alanındaki çalışmalarıyla tanınan V. Tanzi ülkelerin vergi hasılatını azaltacak, kendi deyişiyile onların vergi sistemlerinin temellerini kemirecek sekiz mali beyaz karıncadan (fiscal termite) söz etmektedir (Tanzi, 2001). Tanzi'ye göre ilk beyaz karınca giderek daha büyük bir hızla büyüyen elektronik ticarettir. İkinci olarak, bireysel işlerde elektronik paranın gerçek paranın yerini alacak olması da vergi hasılatını azaltacak bir diğer faktördür. Üçüncü karınca ise değişik ülkelerde faaliyette bulunan çok uluslu şirketlerin kendi içlerinde yaptıkları ticaret olup ve transfer fiyatlaması sorununu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Tanzi dördüncü karınca olarak deniz aşırı finans merkezlerini saymaktadır. Tasarrufların kanalize edilmesinde işlev gören acentaların ve yeni türev mali araçların gelişimi beşinci mali karıncadır. Ülkelerin mali sermayeyi ve son derece yetenekli kişilerin gelirlerini vergilendirmede giderek yeteneksizleştiklerini ya da isteksizleştiklerini belirtmekte ve bunun da altıncı karınca olduğunu iddia etmektedir. Son derece yetenekli kişilerin kendi yerleşim yerlerinin dışındaki ülkelerdeki giderek artan faaliyetlerinin bir başka karıncayı oluşturduğu ifade edilmektedir. Son yıllarda yabancı ülkelere yapılan gezilerdeki artış, satış vergilerinin düşük olduğu ülkelere yapılan alışverişlere olanak sağlaması nedeniyle sonuncu mali karınca olarak adlandırılmaktadır (Tanzi ve Zee, 2000: 14).

Doğal olarak, dış ticaretin önündeki engellerin giderek kalkması ve sermayenin akışkanlığının artması sadece gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ülkelerde de etkin vergi politikasının uygulanmasını önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Ama özellikle kalkınmakta olan ülkelerde bu sorun daha ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kere, bu ülkelerde vergi idaresinin yetersizliği, dış ticaretin giderek serbestleştirilmesi nedeniyle dış ticaret vergilerinin yerine iç vergilerin ikame edilmesi gereksinimi, artan küresel iktisadi bütünleşmenin yabancı yatırımcıların transfer fiyatlaması, uygulamalarını kolaylaştırması vergi sisteminden

elde edilmesi gereken vergi gelirlerini olumsuz yönde etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlara birçok gelişmekte olan ülkede transfer fiyatlaması uygulamasını caydıracak hükümlerin vergi kanunlarında yer almadığını ve bu tür uygulamaları ortaya çıkarması gereken vergi denetçilerinin teknik deneyim yetersizliklerini de eklediğimizde transfer fiyatlaması uygulamalarının vergi gelirleri üzerindeki ne denli olumsuz etki yarattığı anlaşılabilir. Ayrıca, özellikle sermaye hareketlerinin liberalleşmesi nedeniyle gelişmekte olan ülkelerin kişisel gelirlerin vergilendirilmesinde üniter gelir vergisini uygulamakta daha da zorlandıkları belirtmek gerekmektedir (Tanzi ve Zee, 2000: 14).

Teknolojik gelişmeler sayesinde müzik, oyun, yazılı metin ve bilgisayar yazılımı gibi sayısallaştırılmış ürünlerin siparişi ve teslimatı elektronik olarak gerçekleştirilebilmekte ve küreselleşme sürecinde ülkelerin vergi sistemlerinin yeniden şekillendirilmesinde önem taşımaktadır. Her ne kadar ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturacak kadar çok kapsamlı olsa da, elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusunda elektronik ticaret hacminin artışının hem bu tür alım-satım esnasında alınacak dolaylı vergilerin, hem de elektronik ticaret işlemlerinden elde edilen gelirleri vergilendirecek gelir ve kurumlar vergisi gibi temel vergilerin sağlayacağı hasılat üzerinde olumsuz etki yaratacağını belirtebiliriz.

Tabiatıyla iletişim teknolojisindeki hızlı ve kapsamlı gelişmeler dünyanın çeşitli yerlerindeki temel finansal piyasalarda zaman ve yer bakımından yapılan ayırımı ortadan kaldırmıştır. Bu piyasalar arasındaki son derece büyük tutarlardaki portföy sermayesi beklenen vergiden sonraki en ufak getiri oranlarındaki farklılıklara tepki göstermektedir. Vergi otoritesi açısından portföy sermayesinin nihai olarak kime ait olduğunun belirlenebilmesi doğrudan yabancı sermayenin sahiplerinin belirlenebilmesine göre çok zordur ve vergi açısından çok kolay bir şekilde kurtulabilmektedir. Portföy sermayesi akımlarının döviz piyasalarında yarattığı aşırı uçuculuk en dikkati çeken özellik olmakla birlikte, vergileme bakımından herhangi bir ülkenin sermayeden elde edilen geliri vergilendirilmesi açısından kaynaktan kesilen verginin oranının yükseltilmesi bir vergi politikası önerisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Zee,1998).

Esasen faiz ödemeleri, ödemeyi yapan firma açısından indirilmesine izin verilen bir giderdir ve kâr payı ödemeleri de faiz ödemesi gibi muhasebeleştirme eğilimi içinde olunabileceği düşünüldüğünde, böyle bir uygulama kurumlar vergisine

tabi kazancı azaltıcı etki yaratmakta ve yurtdışına yapılan faiz ödemeleri üzerinden yapılan vergi kesintisi son derece önemli olmaktadır. Ancak yerleşim yeri ilkesine göre vergilemenin yapıldığı ülkelerde kaynaktan kesilen vergi oranının yükseltilmesi net sermaye ihracatçısı olan ülkelerin aleyhine vergi hasılatının yeniden dağılımına neden olduğu gibi, söz konusu ilkenin yatay adaleti sağlayıcı niteliğini zayıflatmaktadır. Kaynak ilkesine göre vergilemenin yapıldığı ülkelerde ise vergi etkisi ülke içine giren sermayenin vergi esnekliğine bağlı olacaktır.

NGLS'nin 26 Haziran 2000 tarihindeki Cenevre'de düzenlediği toplantıda Reuven Avi-Yonah da küreselleşmenin yarattığı vergileme sorunları ile ilgili olarak bütün ülkelerin portföy yatırımları üzerinden yeknesak karakterli kaynaktan vergi kesintisi yapmaları ile çok uluslu şirketlerin satışlarından elde ettiği gelire bağlı olarak vergilendirilmesi şeklinde iki öneride bulunmuştur. Bu önerilerin ilki uluslararası sermaye hareketlerinin neden olduğu istikrarsızlıklara ilişkin bir çözüm önerisi olmaktadır. İkinci öneri ise çok uluslu şirketlerin üretim yerlerindeki vergilemeden kaçmak amacıyla, vergi cennetlerinde kurdukları aracılık yapan bağlı şirketlerin transfer fiyatlaması yoluyla kullanılmasının önüne geçme amacını gütmektedir. Bu önerinin büyük tüketim piyasalarının vergi cenneti olamayacağı düşüncesidir. Bu verginin uygulanışı esasen varış yeri temelli katma değer vergisinin idaresine benzer uygulama özellikleri göstermektedir, ancak verginin matrahı tüketim değil, net gelirdir ve dolayısıyla artan oranlı etkiye sahiptir (NGLS, 2000: 3).

Bu konuyla bağlantılı olarak belirtilmesi gereken bir başka konuda finans piyasalarının giderek birbiriyle bütünleşmesi ve mali araçların çeşitlenmesi, yeni mali araçların ortaya çıkmasının bunlardan elde edilen gelirlerinin vergilendirilmesinde çeşitli sorunlarla karşılaşılması dolayısıyla haklı olarak mali karınca olarak adlandırıldığı gibi, vergi gelirlerini azaltıcı etki yaratmasıdır. Birçok ülkede portföy yatırımlarından elde edilen gelir gayri safi gelir üzerinden, gelirin kaynaklandığı ülke tarafından kaynaktan kesinti yoluyla vergilendirilmektedir. Mali işlemlerden elde edilen faiz, kâr payı gibi gelirlerin aynı vergi oranlarına tabi olmaması ve bütün ödeme akımlarının vergiye tabi olarak sınıflandırılmaması, gelir elde edenleri gelirlerini kendileri açısından vergi avantajı sağlayacak şekilde göstermeye yöneltmektedir. Ayrıca, kaynaktan kesilen vergiler iyi tanımlanmış ödeme akımlarına uygulanma eğiliminde olduğu için, türev mali araçlardan kaynaklanan yeni nakit akım türlerine bu kaynaktan vergi kesintilerini uygulamak güçlü bir arz

etmekte, dolayısıyla bazı istisnalar dışında türev mali araçlardan kaynaklanan mali akımlar kâr payı ve faiz gibi sermayeden elde edilen gelir olarak kabul edilmemektedir. Bunlar gayrisafi hasılat temelli kaynakta vergi kesintisinin modern mali piyasaların işleyişine uygun olmadığını göstermektedir. Buna, yerleşim yeri ilkesine göre türev mali araçların vergilendirilmesi konusunda, gelirin kaynaklandığı ülkelerden istenen bilgilerin değişimi konusunda yasal, politik ve teknik problemlerle karşılaşıldığını da eklemek gerekir (Alworth, 1998: 513-527).

2.1.2. Küreselleşme ve Gelir Dağılımı

İkinci olarak küreselleşmeden, gelir dağılımında adaletin sağlanması amacı önemli ölçüde etkilenmektedir. Tabii hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliği artmakla birlikte bunun tamamen küreselleşmenin hızlanmasından kaynaklanıp kaynaklanmadığı konusunda kesin bir yargıya varmanın olanaksız olduğu teknolojik gelişmelerin de gelir eşitsizliğini artırıcı etkisinin öneminin unutulmaması gerektiği, ancak küreselleşmenin işçi sendikalarının pazarlık gücünü azaltarak, yeni uluslararası işbölümüyle ortaya çıkan ticarete katılan ülkelerin kazançlı çıkabilmelerine rağmen, her bir ülke için çalışanların zararlı çıkmasının söz konusu olabileceği iddia edilebilir (Sach, 1998: 4-5). Görüldüğü gibi, küreselleşmenin lehinde olan bir yazarın bu görüşü de küreselleşme sürecinin gelir dağılımı üzerinde etkisinin olabileceğinin yadsınmadığını göstermektedir.

Gelir dağılımını etkileyen küreselleşme sürecinin bu etkisini doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayırmak mümkündür. Küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki doğrudan etkisi bu sürecin gerektirdiği düşünülen önlemlerin ve uluslararası rekabetin faktör getirileri üzerindeki etkisini ifade etmektedir diyebiliriz. Küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki dolaylı etkisi ise küreselleşmenin devletin gelirin yeniden dağıtımına yönelik politikaları üzerindeki etkisi olarak değerlendirilebilir. Sözünü ettiğimiz bu dolaylı etki, küreselleşmenin vergi gelirlerini azaltıcı etkisi nedeniyle sosyal amaçlı harcamaların azaltılması ihtiyacı ve/veya vergi rekabeti dolayısıyla vergilerin gelir dağılımında adaleti sağlayıcı özelliğinin zarar görmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme süreci, ülkelerin yerli üreticilerinin daha etkin çalışabilmelerini ve uluslararası piyasalarda daha rekabetçi olmalarını sağlayabilmek amacıyla çeşitli önlemler almasını gerektirmekte, özelleştirme ve işçi çıkarmayı zorlaştırıcı

kanunların kaldırılması gibi önlemler de düşük gelirlilerin aleyhine olmakta ve gelir dağılımını daha da bozucu etki yaratmaktadır. Ayrıca yatırımları çekmek amacıyla ülkeler arasındaki vergi rekabeti vergi politikasının sosyal koruma amacıyla kullanılabilmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Küreselleşme sürecinin düşük gelirlilerin korunması ihtiyacını daha da artırmasına rağmen, bu sürecin vergi gelirlerini azaltıcı etkisi dolayısıyla, devletlerin büyük ölçekli sosyal refah politikalarını yürütme ve finanse etme kabiliyetleri büyük ölçüde aşındırılmaktadır (Tanzi, 2001: 2). Bundan dolayı, gelirin yeniden dağılımını sağlamak amacıyla sunulan sağlık hizmetleri, çocuk bakımı, yaşlıların korunması, yarı zaman çalışanlara yardımın genişletilmesi gibi hizmetlerden yararlanmanın yaygınlaştırılması ve faydalanmada adaletin sağlanması ile ilgili ulusal standartların belirlenmesi gereğinin (Falay, 1998: 16-17) çok daha güçlü bir şekilde hissedildiği değişen ya da küreselleşen dünyada düşük gelirlerin daha güç koşullarda yaşamlarını sürdüreceklerini vurgulamak gerekir.

Geçtiğimiz yüzyılda özellikle 1980'li yıllara gelinceye değin, her ne kadar vergi teşvikleri nedeniyle vergi sistemlerinin artan oranlılık etkisi zarar görse de vergilemenin iktisat politikasının ve gelirin yeniden dağılımının temel bir aracı olarak görüldüğü söylenebilir. Çeşitli ülkelerin gerçekleştirdiği vergi reformlarına bakıldığında, küreselleşmenin ülkelerin ekonomiye müdahale etme kabiliyeti, yani demokratik devletin özerkliği üzerinde olumsuz etki yarattığı gözlenmektedir. Yapılan vergi reformları ile yüksek gelirlilere uygulanan en yüksek marjinal vergi oranlarıyla kurumlar vergisinin oranlarında indirime gidilmesi, özellikle yatırım kararlarını şekillendirme amacıyla uygulanan vergi ayrıcalıklarının, piyasanın kendi kararlarını kendisinin vermesi gerektiği düşüncesi ile kaldırılması ve oluşacak gelir kaybının tüketim vergileri ya da sosyal güvenlik kesintilerinin artırılması veyahut da vergi tabanının genişletilmesi yoluyla telafi edilmeye çalışılması temel nitelikler olarak göze çarpmaktadır. Bütün bu değişiklikler de vergi yükünün düşük gelirlilere doğru yeniden dağılımına yol açmaktadır. Küreselleşme sürecinin firmaların çıkarlarını değiştirmesi nedeniyle, firmalar da daha düşük vergi oranlarını cömert vergi ayrıcalıklarına tercih etmekte, dolayısıyla vergi ayrıcalıklarının kaldırılması tepki çekmemektedir (Steinmo, 1994).

Yine NGLS'nin daha önce sözü edilen toplantısında Reuven Avi-Yonah da vergi rekabetinin modern refah devletlerinin toplam vergi gelirleri içindeki yüzdeleri

açısından geleneksel olarak temel gelir kaynakları olan gelir ve kurumlar vergisine önemli ölçüde zarar verdiğini belirterek, esasen gelişmiş ülkelerin bu konudaki ilk tepkilerinin vergi yükünü sermayeden emek üzerine kaydırmak olduğu, ikinci olarak emek üzerindeki vergilerin siyasi ve iktisadi olarak uygulanmasının güç olması halinde de sosyal güvenlik politikalarının değiştirildiğinin üzerinde durulmuştur. Böylece, küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığı, iş güvencesini olumsuz etkilediği, daha fazla sosyal sigorta gereksiniminin olduğu bir ortamda vergi rekabetinin vatandaşlarına sosyal güvenlik hizmetini sunmaya çalışan ülkelerde bir mali krize yol açtığı belirtilmektedir (NGLS, 2000: 2).

Ancak, küreselleşme sürecinin hızlanmasının gelirin yeniden dağılımı üzerinde olumsuz etkisi olmakla birlikte, demokrasilerde siyasi sürecin gelir dağılımı üzerinde amacının tamamen göz ardı edilmesini engelleyici işlevinin olduğu da unutulmamalıdır. Çünkü küreselleşmenin gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki yaratacağını düşünen seçmenler gelirin yeniden dağıtımını amaçlayan politika uygulayacak siyasetçilere oy vererek yoğunlaşan vergi rekabetine karşı bir önlem alacak ve böylece küreselleşmenin ve vergi rekabetinin klasik olarak nitelendirilebilecek etkileri ortadan kaldırmamakla birlikte, temsili demokrasiler bu olumsuz etkileri hafifletici fonksiyon görecektir (Gottschalk ve Peter, 2002).

2.1.3. Küreselleşme ve İstikrarlı Büyüme

Hızlanan küreselleşme süreci iktisadi büyüme ve makroekonomik istikrar üzerinde de etkili olmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında vergi politikasının sosyal refah devletinin önemli bir aleti haline geldiğini, yatırımları artırmaya ve/veya yönlendirmeye yönelik vergi ayrıcalıklarının ülkelerin büyük çoğunluğunda tanındığını ifade etmek mümkündür. Tanınan bu ayrıcalıklar ülkelerin vergi sistemlerini karmaşık hale getirmiş, uygulamayı zorlaştırmış, buna rağmen vergi kaçakçılığını da kolaylaştırmıştır. Ancak, küreselleşme sürecinde iktisadi büyüme, gelir dağılımında adaletin sağlanması amacının yanında çok daha önemli hale gelmiş ve iktisadi büyümenin hızlandırılmasında uluslararası rekabet gücünün önemi söz konusu sürecin hızlanmasıyla çok daha belirginleşmiştir (Steinmo, 1994: 4-7).

Hızlanan küreselleşme sürecinin etkisiyle günümüzde uluslararası işbölümünün farklı bir şekle büründüğü görülmektedir. Tabiatıyla II. Dünya Savaşı

sonrasında uluslararası ticaret dünya üretiminden daha hızlı bir artış göstermiştir. Aynı şekilde, son yıllarda uluslararası sermaye akımı ticaret akımından, yabancı doğrudan yatırımlar da uluslararası sermaye akımından daha hızlı bir şekilde artmıştır. Üretim süreci de giderek uluslararasılaşmış ve alternatif üretim yerlerinin karşılaştırmalı üstünlüklere bağlı olarak bir malın üretim sürecinin farklı aşamaları dünyanın farklı yerlerinde gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. Nihai ürünlerin üretim sürecinin emek yoğun kısımlarının gelişmekte olan ülkelerde üretilmesi sayesinde, küreselleşme sürecinin gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelere yarar sağlayacağı dolayısıyla iktisadi büyüme açısından olumlu etki yaratacağını iddia etmek mümkündür bu görüşe göre taşımacılık maliyetlerini artıran ve iklimleri nedeniyle dezavantaj yaratan coğrafi konuma sahip olan ülkelerle, imalat sanayinin gelişmesinin önünde bir engel oluşturan petrol gibi önemli doğal kaynakların üreticisi olan ülkeler dışındaki bütün ülkeler küreselleşmeden kazançlı çıkmakta, gelişmiş ülkeler yeni buluşları için daha düşük birim maliyetlerle daha büyük bir pazara ulaşabilmekte, gelişmekte olan ülkeler ise çokuluslu firmaların dünya üretiminin bir kısmını bu ülkelerde yapması sayesinde yeniliklerin “meyve”lerinden yararlanma olanağına kavuşmaktadırlar (Sachs, 1998: 2-3).

Diğer taraftan, küreselleşmenin iktisadi istikrar üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi küreselleşmenin sadece meyvelerinden bahsetmenin mümkün olmadığı göstermektedir. Sabit döviz kuru uygulamasından dalgalı kur uygulamasına geçilmesi ve sermaye hareketleri üzerindeki sınırlamaların kaldırılmasının temel, elektronik iletişim olanaklarının işlem sürecini hızlandırmasının da ikincil öneme sahip bir faktör olduğu mali küreselleşme, üretim artışının ve dünya ticaret hacminin büyümesini olumsuz etkilemiş, işsizliği artırmış, gelirin belli ellerde toplanmasına ve küresel krizlerin sıklığında bir yükselişe neden olmuştur. Sermayenin ülke dışına çıkmasından endişelenen devletler de bu mali piyasaları rahatlatmak amacıyla tam istihdam ve gelir dağılımında adaletin sağlanması amaçlarını ikincil öneme sahip amaçlar olarak görmeye başlamışlardır. Sonuç olarak sermaye hareketleri üzerindeki sınırlamaların kaldırılmasının, nominal döviz kurlarındaki değişiklikler sayesinde portföy sermayesi akımlarını artırıcı etkisinin olmayacağı, böylece reel döviz kurları ve faiz oranlarının uçuculuğunun minimize edileceği, uzun vadeli sermaye hareketlerinin kaynak tahsisinde, etkinliği sağlayacak yönde gelişeceği ve ülkelerdeki reel faiz oranlarının birbirine yaklaşmasına neden olacağı beklentisi

gerçekleşmemiştir. 1970'li yıllarda Tobin tarafından önerilen % 0,5 gibi düşük oranlı ve her ülke tarafından uygulanacak bir döviz işlemleri vergisinin ya da Tobin vergisinin kısa vadeli sermaye hareketlerinin neden olduğu istikrarsızlığın önüne geçilmesi açısından önemli bir rol olacağı düşüncesi dile getirilmeye başlanmıştır (Felix, 1995).

Bütün ülkeler tarafından uygulanacak bu döviz işlemleri vergisini istikrar sağlayıcı vergi politikasının önemli bir aracı olarak görmek mümkündür. Ayrıca, sermaye hareketlerinin nasıl azaltılacağı sorununun, mali piyasaların kamu harcamaları üzerindeki baskısı nedeniyle, ülkelere kamusal amaçlara ulaşılması için gerekli esnekliğin sağlanması ve böylece iktisat politikalarının izlenmesi bakımından bir ölçüde özerklik tanınması bakımından temel bir sorun olarak görülmesi (Angelis, 2000: 2) halinde de bu verginin sözü edilen esnekliği sağlayıcı işlevi olacaktır.

Diğer taraftan, Tobin kendisiyle yapılan bir mülakatta, önerdiği vergi 1970'li yıllarda uygulanmaya başlasaydı Asya ülkelerinin bu kadar yüksek büyüme hızına sahip olup olamayacağı ve Asya'daki mali krizin yine yaşanıp yaşanmayacağına ilişkin sorulara cevabında önerdiği verginin uzun vadeli yatırımları etkileyecek denli yüksek oranlı olmadığını, böylece bir krizin yaşanmaması için tek başına Tobin vergisinin yeterli olmadığını, ülkelerin bankacılık sistemi ile sermaye piyasasına ilişkin reformları yapması gerektiğini, sabit döviz kuru uygulamasının ise büyük bir hata olduğunu belirtmiştir (Boukhari vd., 1999: 3). Tobin'in bu düşüncesinin, uluslararası sermaye akımlarının bizzat küreselleşme nedeniyle ekonomileri istikrarsızlığa sürüklediği, sadece mali piyasalardaki piyasa başarısızlığı daha da artırdığı (Sachs, 1998: 4) görüşü ile paralel olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

İktisadi istikrar konusuyla ilgili olarak Avi-Yonah da küreselleşme ile bağlantılı sorunların çözümü konusunda uluslararası işbirliğine gidilerek bütün ülkelerin yatırımları üzerinden yeknesak karakterli kaynakta vergi kesinti yapmalarını önermiştir. Bu önerinin amacı esasen ülkelerin hızlanan küreselleşme sürecinin vergi gelirlerini azaltıcı etkisine çözüm bulmak değil, giderek hızlanan portföy sermayesi akımlarının iktisadi istikrarı bozarak ülkelerin refahını azaltmasının önüne geçilmesinde küresel karakterli böyle bir verginin ya da uygulamanın önemli bir işlev göreceğinin düşünülmüş olmasıdır (NGLS, 2000: 3). Bu önerini, Tobin tarafından önerilen ve literatürde kapsamlı bir şekilde tartışılan döviz işlemleri vergisinin alternatifi olduğu görülmektedir.

2.1.4. Küreselleşmenin Vergi Politikası Üzerindeki Etkisine İlişkin Bazı Çalışmalar

Hızlanan küreselleşme sürecinin vergi politikasının temel amaçları üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak yaptığı etkileri ele alarak dünya refahı ve/veya tekil ülkelerin refahı üzerinde yaptığı etkiyi ele alan çalışmaların incelenmesi konuya ilişkin değerlendirmeler yapılabilmesi bakımından aydınlatıcı olacaktır.

Daha önce belirtildiği gibi, küreselleşme sürecinin uyardığı vergi rekabeti uluslararası hareketliliği yüksek olan üretim faktörü, yani sermaye üzerindeki vergilerin düşürülmesine, buna karşın emek üzerindeki vergilerle tüketim vergilerinin artırılmasına yol açacaktır. Bu durumda vergi yapısında meydana gelecek böyle bir değişikliğin etkisinin ne olacağı merak edilen sorulardan birini oluşturmaktadır. Bu konuda yapılan bir çalışmada kurumlar vergisi oranının düşürülmesi ve emek vergisi oranının artırılmasının neden olduğu emek piyasası üzerindeki olumsuz etkinin sermaye piyasasındaki sapmaların azaltılmasının yarattığı olumlu etkiyi aştığı sonucu ulaşılan sonuçlardan birini oluşturmaktadır. Emeğin uluslararası hareketliliğinin ise tam olduğunun varsayıldığı iki ülkeli modelde, meseleye dünya refahı açısından bakıldığında, bir ülkede kurumlar vergisi oranının düşürülmesinin olumlu uluslararası tepki yarattığı sonucuna varılmakla birlikte, uzun dönemde dahi net ücretlerin her iki ülkede de azalma eğiliminde olduğu sonucu özellikle gelir dağılımı açısından önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir (Roeger vd., 2002).

Yine, daha önce ifade edildiği gibi, küreselleşme süreci vergi hasılatını azaltarak ülkelerin sosyal politikaları üzerinde olumsuz bir dolaylı etki yaratmakta ve böylece gelir dağılımı daha da bozabilmektedir. Bu nedenle, ülkelerin uyguladığı sosyal politikalarla gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmanın sonuçları bizi şaşırtmamaktadır. OECD ülkelerindeki gelir eşitsizliğindeki değişikliğin sosyal politika önlemlerindeki değişikliklerle ilişkili olup olmadığının araştırıldığı bu çalışmada (Caminada ve Goudsward, 2001) 1980'li yılların başlarından itibaren gelir eşitsizliğinin 16 OECD ülkesinin 13'ünde arttığı, ülkelerin çoğunda gelir eşitsizliğindeki değişim ile ülkelerin refah devleti politikalarındaki değişiklik arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle İngiltere ve Hollanda'da eşitsizliğin OECD ortalamasının üzerinde artış göstermesinin dikkate değer olduğu

belirtilmiş ve Hollanda'daki gelir eşitsizliğinin OECD ortalamasının altında olmasına rağmen, bütçe yansıması analizinden bu ülkedeki gelir eşitsizliğinin artmasında sosyal güvenlik reformlarının önemli etkisini olduğu vurgulanmıştır. Görüldüğü gibi, bu çalışma ülkelerin sosyal politikalarında çalışanların aleyhine olan değişikliklerin gelir dağılımındaki adaletsizliği daha da arttırdığını doğrulayan sonuçlara ulaşılmıştır.

Diğer taraftan, cevabı merak edilen bir başka soru da küreselleşmenin hızlanmasının uyardığı vergi rekabetinin ülkelerin sosyal politikalarını nasıl etkileyeceğine ilişkin sorudur. Bu konuda yapılan ve burada yer vereceğimiz çalışmalardan birisi Steinmo'nun İsveç ile ilgili çalışmasıdır. Bilindiği refah devleti dendiğinde esasen İskandinav ülkeleri ve özellikle İsveç akla gelmektedir. Bu ülke dünyada en yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkelerden birisi olmasının yanısıra, geliri yeniden dağıtıcı programları nedeniyle gerçek bir refah devleti sıfatı ile de anılmaktadır. Böylece bir ülkede küreselleşmenin sosyal politika üzerindeki etkisinin incelenmesi, en azından gelişmiş bir ülke açısından sonuca ulaşılması çalışmamız açısından değer taşımaktadır.

İsveç'te 1991 yılında yapılan vergi reformu ile vergi mükelleflerine önemli kolaylıklar sağlanmış, gelir vergisinin en yüksek vergi oranı %80'den %50'ye çekilmiş, sermaye gelirlerine %30'a indirilmiş ve çok cömert olarak nitelendirilen vergi harcamaları kaldırılmıştır. Bu değişiklikler vergi hasılatını azaltıcı etki yapmış, ancak sosyal refah harcamalarının düşürülmesi toplumsal açıdan mümkün olmadığından buna girişilememiş ve bütçe açıkları ile karşılaşmıştır. Bu durumda vergi indirimlerinde kısmen de olsa geri adım atılmış ve bu sayede bütçe açıkları kapandığı gibi, bütçe fazlaları yaşanır hale gelmiştir. İsveç halkının çoğunluğu İsveç'in sosyal refah devleti olarak kalmasını istemekte, her ne kadar vergilerin çok yüksek olduğunu düşünse de, vergilerin düşürülmesi kamu harcamalarının azaltılmasını zorunlu kılacağı için İsveçlilerin azınlığı vergilerin düşürülmesini arzulamaktadır. Küreselleşmenin hızlandığı bir dönemde ortaya çıkan bütçe fazlalarının sermaye üzerindeki vergilerin azaltılması amacıyla kullanılması yerine, çocuk yardımının artırılması ve devlet borçlarının ödenmesinde kullanılmasının düşünülmesi de bu isteğin bir sonucudur (Steinmo, 2001).

İlk bakışta küreselleşmenin İsveç gibi bir ülkede vergi rekabeti nedeniyle sosyal harcamaları azaltabileceği, hatta refah devletinin sonunu getirebileceği bile

söylenbilir. Ancak, bu çalışmada genel olarak beklenenin aksine, İsveç gibi refah devletlerinin küresel ekonomide de refahını artırabileceği ve nispeten eşitlikçi bir toplum taahhüdünü yerine getirebileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Steinmo'ya göre yatırımın getirisini vergi oranından daha fazla etkileyen, ücretler, işgücünün niteliği, altyapı ve siyasi istikrar gibi birçok faktörler de yüksek vergilerden olumlu yönde etkilenmektedir. Böylece, İsveç yüksek vergi oranlarını uyguladığı bir vergi sisteminin bazı avantajlarını sunan bir ülke olarak karşımıza çıkmakta ve yüksek vergilerin yatırımcılara, tüketicilere ve çalışanlara yüklediği yüke nazaran tanıdığı avantajlar bu maliyetleri aşabilmektedir.

D. Swank ise küreselleşmenin hızlanmasının uyardığı vergi rekabetinin ülkelerin sosyal politikalarını nasıl etkileyeceğine ilişkin soruya genel olarak gelişmiş ülkelerde küreselleşmenin refah devleti üzerindeki etkisini inceleyen çalışmasıyla cevap aramıştır (Swank, 1998). Bu çalışmada sermaye akımlarının serbestleşmesiyle vergi politikalarının ülkelerin kendi piyasa düzenleyici rollerini oynamaktan vazgeçtikleri böylece vergi politikasının yeni rolünün piyasaya uygun vergileme rolü olduğu ifade edilmektedir. Sözü edilen role göre, vergi oranlarının indirilmesi ülke açısından iktisaden avantajlı görüldüğünde vergi gelirleri açısından bu oran indirimlerinin bilhassa muafiyet ve istisnaların kaldırılmasıyla dengelenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Böylece gelir vergisi açısından yapılan değişiklikler esasen, yatırımları piyasanın dağıttığı ve devletin gelir ihtiyacını giderdiği oyun sahasının düzleştirilmesinin sağlanmasına yönelik olmuştur. Diğer taraftan, ülke ekonomisi giderek daha fazla uluslararası rekabete açıldıkça, politika yapıcılar üzerinde uluslararası fiyat rekabetçiliğinin arttırılması amacıyla, vergi indirimleri yoluyla maliyetlerin düşürülmesi konusunda ilave bir baskının oluşması söz konusudur. Ancak, bu etkinin büyüklüğünün zayıf olduğu sonucuna ulaşıldığı belirtilmektedir. Yine, işletmeler üzerindeki vergi oranlarının, yeni sosyal politikaları fonlamak amacıyla arttırılması güçleşmektedir. Ülkelerin vergi politikasının değişmesinde uluslararası sermaye piyasalarının doğrudan baskının yanısıra, düşük büyüme oranları, uluslararası ticarete açıklığın artması gibi ülke içi nedenler, kamu ekonomisinde verginin payının genişlemesini önemli ölçüde sınırlamaktadır. Buna karşın, ileri demokrasilerde toplam vergi yükünün azaldığı konusunda çok az delilimiz vardır. Bu ülkelerde işletmelerin vergilendirilmesi açısından, sosyal harcamaları radikal bir şekilde kısacak, kamu mallarının sunumunu çok olumsuz bir

şekilde etkileyecek, karşı konulamaz olarak nitelendirilecek bir baskı görülmeyeceğe benzemektedir. Görüldüğü gibi, bu çalışmada farklı ideolojik görüşlere sahip olan hükümetlerin kendi tercih ettikleri politika hedeflerini izleyebilme olanağını bulacakları sonucuna ulaşılmıştır. Tabiatıyla böyle bir sonuç yukarıda ele aldığımız İsveç ile ilgili çalışmada olduğu gibi, teorik temelli beklentilerden farklı bir sonucu ifade etmektedir. Küreselleşme sürecinin hızlanmasının neden olduğu vergi rekabetinin sadece gelir dağılımı ve sosyal politikalar üzerindeki değil, daha geniş kapsamlı etkilerine ulaşmayı hedefleyen çalışmalardan birisi ise Strulik tarafından yapılan çalışmadır.

Bu çalışmada Strulik (1999) nüfusunun sermayedar ve çalışanlardan oluştuğu iki ülkeli neoklasik büyüme modelini kullanarak uluslararası vergi rekabetinin etkilerini incelemiştir. Modelin oluşturulmasında sermayedarların dönemler arası fayda maksimizasyonunu gerçekleştirecek şekilde tasarruf ve yatırım kararlarını verdikleri, çalışanların da kullanabilir gelirlerini tüketime harcadıkları, devletlerin ise kurum gelirleri ve ücret gelirleri üzerine tek bir vergi oranı uygulayarak elde ettikleri vergi gelirlerini üretken kamu mallarına ve çalışanlarına gelir transfer etmek amacıyla harcadıkları varsayılmıştır. Küreselleşmenin maliye politikası (vergi politikası) üzerindeki etkilerini ayırabilmek amacıyla da, ülkelerdeki bireylerin tercihlerinin ve teknolojilerin aynı (özdeş) olduğu, buna karşın bu ülkelerin kamu sektörünün büyüklüğü ve kamu harcamalarının bileşimi bakımından farklılıklar gösterebileceği kabul edilmiştir. A.B.D ile Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere'nin verilerinin ortalaması alınarak oluşturulan farazi bir başka ülke, Avrupa G-4 olarak ele alınıp modelin çözümlenmesi gerçekleştirilmiş ve vergi politikalarının değiştirilmesinin etkileri konusunda çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır

Çalışmada sermayenin ülkeye çekilmesi amacına yönelik uluslararası rekabetin ülkeleri vergileri ve gelirin yeniden dağıtımına yönelik harcamaları azaltmaya yönlendirdiği, artan küreselleşmenin sermaye sahiplerinin refahını önemli ölçüde arttıracığı ve dolayısıyla refah devletini aşındıracağı beklentisinin doğrulandığı sonuca ulaşılmıştır. Ayrıca, dünya sermayesinden alınan payın artırılması ve böylece yüksek olan ülkenin küreselleşme ile refahını artırabileceği, yani küreselleşmeden kazançlı çıkabileceği sonucuna varılmıştır.

Modelin çözümlenmesinin yapıldığı Avrupa G-4 ve A.B.D için ise her iki ülkedeki maliye politikası (vergi politikası) reformlarından ya da rekabetinden

çalışanların olumsuz etkilendiği, ancak bu olumsuz etkinin ABD’de diğer ülkeye göre çok daha yüksek olduğu, yani daha fazla refah kaybına uğrayacakları sonucu çıkmaktadır. Böyle bir sonuç ise, daha büyük kamu sektörünün olduğu Avrupa G-4’ün etkin vergi oranına doğru daha büyük adım atmasından bunun da ABD’den Avrupa’ya doğru daha büyük sermaye akımına neden olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü böyle bir sermaye akımı ABD’deki sermaye miktarını azaltacak, buna karşın Avrupa’ya doğru daha büyük sermaye akımına neden olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü böyle bir sermaye akımı ABD’deki sermaye miktarını azaltacak, buna karşın Avrupa’daki emek verimliliği yükselecek, ABD’deki emek verimliliği ise azalacaktır. Böylece, Avrupa’da çalışanlar transfer harcamalarının azalmasından dolayı katlanılan refah kaybını kısmen de olsa telafi edebilecekler, buna karşın ABD’de çalışanlar transfer harcamalarının azalmasından kaynaklanan refah azalışına ek bir refah kaybına maruz kalacaklardır.

Strulik’in bu çalışması küreselleşme nedeniyle değişik ülkelerin refahlarının farklı şekillerde etkilendiğini göstermesi açısından ilginçtir.

2.2. KÜRESELLEŞMENİN VERGİ POLİTİKALARINA ETKİSİ

1970’li yıllarda dünya kapitalist sisteminin içine girdiği krize bağlı olarak uygulamaya konulan yeni ekonomik modelinin temelini, neo-liberal politikalar çerçevesinde piyasa mekanizmasının güçlendirilmesi oluşturmuştur. Piyasa mekanizmasının güçlendirilmesi için uygulamaya konan ihracata yönelik büyüme modelinin koşullarını ise serbest piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılması oluşturmuştur. Bu çerçevede yapılan öneriler mali disiplin, kamu harcamalarının öncelikler çerçevesinde gerçekleştirilmesi, vergi reformu, finansal serbestleşme, döviz kuru düzenlemeleri ticaretin serbestleştirilmesi, doğrudan yabancı yatırımlara izin verilmesi, özelleştirmeler, deregülasyon ve mülkiyet haklarının düzenlenmesini kapsamaktadır (Lavigne, 1999: 160).

Bu süreçte uygulanan ekonomi politikaları, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yabancı sermaye girişlerini kolaylaştırmaya dönük uygulamaları ön plana çıkarmaktadır gelişmekte olan ülkelerde 1930’lu yıllardan 1970’li yılların başına kadar keynezyen politikalar çerçevesinde iç talebi canlandırmaya yönelik ekonomi politikaları uygularken, 1970 sonrasında yaşanan krize bağlı olarak ihracata dayalı birikimi gerçekleştirmek üzere dış talep öncelikli

politikalar gündeme gelmiştir. Bu durum, devletin işlevinde dönüşümlerin de başlangıç noktasını oluşturmuştur.

Bu dönüşüm çerçevesinde, devletler artık iç talebi canlandırmak için piyasaları genişletme çabasını terk ederek sermaye üzerindeki kamusal ve sosyal yükleri hafifletmeye doğru yönelmişlerdir. Bu amaçla da üretim ve tüketim kararları üzerinde daha az etki yaratacak vergilerden oluşan bir vergi politikası uygulamaya başlamışlardır. Nihayetinde küreselleşme sürecinin vergi politikaları üzerindeki en önemli etkisi, vergi yapısında ortaya çıkardığı değişim olmuştur. Uygulamaya giren vergi politikaları içinde dolaysız vergilerden dolayı vergilere doğru bir dönüşüm gözlenmekte ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde vergi yükü sermaye gelirlerinin lehine olacak şekilde yeniden bir dağılım sergilemektedir. Küreselleşme ile birlikte uluslararası sermayenin yüksek vergi yükü alanlarında düşük vergi yükü alanlarına doğru hareketliliği, özellikle finansal sermaye üzerindeki vergileri azaltma yönündeki rekabeti teşvik etmekte ve vergilerin dünya çapında uyumsallaştırılması çalışmalarını gerekli kılmaktadır. Söz konusu uyumlaştırma çabaları özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yabancı sermaye girişini kolaylaştırmaya dönük ekonomi politikası tercihlerine karşın vergi oranlarının düşük tutulması sonucunu doğurmaktadır (Önder, 2003: 255-256).

2.3. VERGİLEME KONUSUNDAKİ KÜRESEL SORUNLAR

Küreselleşme, bir yandan ülkelerin diğer ülkelerden bağımsız bir vergi politikası belirlemelerini imkânsız hale getirirken diğer yandan tüm ülkeleri aynı anda tetikleyen ortak sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Aslında küreselleşmenin vergi alanında yarattığı sorunlar, ekonomik ilişkilerdeki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Tanzi (2001: 13), “mali termitler” olarak nitelendirdiği bu sorunları; elektronik ticaret ve uluslararası işlemler, elektronik para, firma içi ticaret, sınır ötesi finansal işlemler, türev ürünler ve risk fonu uygulamaları, finansal sermayenin vergilenmesindeki güçlükler, yurtdışı alışverişle ilgili olarak ortaya çıkan mali boşluklar olarak sıralamaktadır. Küreselleşme ve ona hız kazandıran teknolojik gelişmelerin, devletlerin vergileme gücü üzerindeki zayıflatıcı etkilerini ise şu şekilde sıralamak mümkün gözükmektedir:

1. Dünyanın hızlı entegrasyon sürecine girmesi sonucu sermaye ve işgücünün, vergi oranı düşük olan ülkelerde daha serbest hareket etmesi, ülkelerin diğer ülkelere kıyasla daha yüksek oranda vergi oranları uygulama imkânını sınırlandırmaktadır. Çünkü küreselleşme ve teknolojik gelişmelere paralel olarak (telefon, faks, modem vb.) iş merkezlerinin kuruluş yerinin artık bir önemi kalmamakta ve sermaye, vergilemenin en az olduğu ülkelere doğru yönelmektedir. Ayrıca küreselleşme kapsamında kaliteli iş gücünün de az vergilendirilen ülkelere doğru yönelmektedir. Ayrıca küreselleşme kapsamında nitelikli işgücünün vergilendirilmesinde de çeşitli güçlükler ortaya çıkabilmektedir (Koyutürk, 1997: 45).

2. İnternet üzerinden yapılan ticaretin takibini ve vergilendirilmesini daha da zorlaştırmaktadır. Teorik olarak elektronik araçlar kullanarak satış yapanlar da diğerleri gibi vergiye müdahil olmakla beraber vergi kanunlarında elektronik araçlar aracılığıyla yapılan ticarete vergi uygulaması konusu kesinlik taşımamaktadır. İnternetin belli bir yerleşim alanı olmadığından hangi devletin vergi hakkına sahip olduğunu belirlemek zorlaşmakta ve vergi egemenliği sorunu çözülmedikçe internet aracılığıyla vergi kaçakçılığının büyük boyutlara ulaşılması kaçınılmaz bir sonuç olmaktadır. Küreselleşmeye paralel olarak, ticari ve sınai kârlar üzerinden alınan vergilerin öneminin kaybolacağı ve bunun yerine muamele, tüketim ve ücretler üzerinden vergi alınabileceği, tüketim vergilerinde ise gayri maddi malların vergilendirilmesinin zor olacağı konusu uluslararası toplantıların da gündeminde yer almaktadır (Benlikol ve Mütfüoğlu, 1995: 19).

Genel olarak vergileme konusundaki küresel sorunlar, ülkeler arasındaki vergi rekabeti, çokuluslu şirketlerin vergilendirilmesi ve elektronik ticaret etrafında şekillenmektedir.

2.3.1. Vergi Rekabeti

Küreselleşme, ülkeler arasında sermaye ve yatırımları çekmek üzere, vergi oranlarının indirilmesi (ya da vergi muafiyetleri gibi) veya tercihli vergi rejimlerinin kullanılması şeklinde bir rekabet başlatmıştır böyle bir rekabetin, finansal ve reel yatırımların yönünü değiştirip etkinlikten sapmaya yol açması, vergi adaletini zayıflatması, vergi ve kamu harcamalarının düzeyinin ve ağırlığının yeniden belirlenmesi gereğini doğurması, vergi yükünün mobilitesi düşük faktörlere (emek ve

tüketim gibi) kaymasına neden olması, vergi uygulama maliyetlerini artırması gibi olumsuz sonuçları vardır. Ulusal vergi sistemleri ve ulusal ekonomiler üzerinde yarattığı bu olumsuz etkilerden dolayı da vergi rekabeti, OECD ve AB tarafından “zararlı” olarak nitelenmektedir. Bu nedenle de başta ABD gibi sermaye ihraç eden ülkeler olmak üzere, OECD ve AB gibi uluslararası kurumlar tarafından da önemli çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Teorik açıdan vergi rekabeti, uluslararası arenada mobil kabul edilen sermaye üzerine odaklanmaktadır. Yapılan çalışmalarda farklı bulgular ortaya çıkmakla birlikte, sermayeyi çekmek için bağımsız idareler arası rekabetin, bireylerin talep ettiği mal ve hizmetleri etkin bir biçimde sağlayacağını savunan Tiebout hipotezinden (Tiebout, 1956: 419) hareketle, farklı kamu hizmeti-vergi kombinasyonlarıyla mükellefe daha çok tercih sunulacağı ve böylece tatmin düzeyi artırılarak etkinlik sağlanacağı düşünülür. Ancak yerel idareler için düşünülen böyle bir modelin uluslararası rekabet söz konusu olduğunda birçok eleştiriye maruz kalması kaçınılmaz sonuçtur (Cullis ve Jones, 1998: 297).

Genel görüş vergi rekabetinin mali krizlere neden olabileceği ve zararlı olduğu, dolayısıyla sınırlandırılması gerektiğinin üzerinde durulduğu gibi vergi rekabetinin sınırlandırılması konusunda bazı eleştiriler de söz konusudur. Vergi konusunda bile olsa rekabetin zararlı olarak nitelendirilmesinin iktisadi düşünce çerçevesinde kabul edilebilir olamayacağı öne sürülerek rekabetin kötü ya da zararlı olarak nitelendirilmesine itiraz edilmektedir. Liberal iktisat görüşünden ve Tiebout hipotezinden hareket eden bu görüşler, farklı ülkelerde farklı vergi oranlarının olmasının mükellefe tercih hakkı sunmak ve hükümetler üzerinde etkinlik açısından bir baskı oluşturmak hususunda aslında iyi bir şey olacağını ileri sürmektedirler (Eggert, 2001: 528; Meussen, 2003: 1; Teather, 2002: 58).

Avi-Yonah (2000: 28- 51), vergi rekabetinin yatırımlarının küresel düzeyde optimal dağılımını saptırarak etkinliği bozduğunu; sermayenin etkin bir şekilde Vergilenemediği durumda, vergi yükünün mobil olmayan emek üzerine kaymasına neden olarak vergi karmaşasını değiştirip vergi gelirlerinin uluslararası paylaşımını etkileyip adaleti bozduğunu ifade etmekte; diğer yandan bu değerlendirmelerin, vergi rekabetinin belirli hükümet boyutlarında demokratik açıdan vatandaşların farklı tercihlerini yansıtmasına imkan vereceğinden demokrasi ilkesiyle dengelenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Vergi rekabetinin zararlı olduğu konusunda uygulamada en kapsamlı çalışmalar OECD ve onu takiben AB’ne aittir. OECD, uluslararası bir

işbirliği ile sorunun çok taraflı olarak çözülmesini amaçlayan projeler yürütmekte ve vergi cennetlerinin listesini yayımlayarak üye olmayan ülkelerin de katılımını sağlayacak şekilde çözüm üretmeye çalışmaktadır. OECD, zararlı vergi rekabeti konusunda ülkeleri temelde ikiye ayırmaktadır (OECD, 1998: 20).

Diğer ülkelerin vergi gelirlerindeki azalmaya ve vergi rekabetinin önlenmesi hususuna ilgisiz kalan ülkeleri vergi cennetleri, aksine vergi rekabetinin yayılmasında kendisi de risk altında olan ve bu nedenle birlikte hareket etmeye istekli olan ülkeleri ise tercihli vergi rejimleri uygulayan ülkeler olarak nitelendirmektedir (OECD, 2000: 13-14). Böyle bir ayırım, aslında zararlı vergi rekabeti uygulayan ülkeleri vergi cenneti olarak damgalayarak çok taraflı anlaşmalara taraf olmaları için üzerlerinde uluslararası bir baskı oluşturmaya yöneliktir. Bu baskının olumlu sonuçları ise OECD'nin 2004 yılında yayınladığı raporunda 2000'de potansiyel olarak zararlı vergi rejimleri listesinde yer alan birçok ülkenin listede bulunmaması ile gözlemlenebilmektedir. Ancak konuyla ilgili birçok sorunun hala çözülmediğini belirtmek gerekir. OECD'nin kabul ettiği tanımlar üzerinde dahi hala tam bir anlaşmaya varılmış değildir. Sorunların çözümü için çok taraflı bir işbirliğinin sağlanması önemli bir gerekliliktir ancak ülkelerin ulusal çıkarları arasındaki farklılıklar bu çabaların önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. OECD'nin ulus devletler üzerinde bir yaptırım gücünün bulunmaması, yürütülen projelerin yönlendirici olmaktan öteye geçmemesine neden olmaktadır. Bu konudaki kesin çözümün ülkeler üzerinde yaptırım gücü bulunan uluslar üstü bir kuruluşun mevcudiyeti ile sağlanabileceğini söylemek mümkün olabilir.

2.3.2. Çok Uluslu Şirketlerin Vergilendirilmesi ve Transfer Fiyatlaması

Genellikle küreselleşmenin simgesi olarak görülen ve farklı vergi alanlarında faaliyet gösteren çokuluslu firmaların vergilendirilmesinde yaşanan sorunlar da vergileme konusundaki önemli küresel sorunlardan birini oluşturmaktadır. Vergi rekabeti açısından sermayenin vergi oranlarına duyarlılığı önemli bir değişken olmakla beraber çokuluslu firmaların başka bir ülkeye yatırım yapma kararı almasında vergi oranları tek belirleyici unsur değildir. Bir ülkeye yatırım yapma kararı, aynı zaman, doğal kaynakların varlığı, siyasal ve ekonomik istikrar, mevzuata ilişkin şeffaflık, vasıflı işgücünün varlığı, altyapı, finansal sistem, iletişim, ulaştırma gibi yapısal sistemlerin varlığı vb. faktörler de bağlıdır. Tasarruf oranlarının

yetersizliği ve ödemeler dengesinin finansman sorunu nedeniyle uluslararası sermayeye duydukları ihtiyaç dikkate alındığında gelişmekte olan ülkelerde yabancı yatırımlara sağlanan teşvikler ve bu teşviklerin etkileri önemli hale gelmektedir. Yapılan çalışmalarda vergi teşviklerinin yabancı yatırımların yer seçimi kararlarını ve hacmini etkilediğine ilişkin birçok kanıt sunulmaktadır (Stewart ve Webb, 2003; Edwards ve Rugsy, 2002; Meussen, 2003).

Ancak bu etkinin boyutu başta kullanılan vergi enstrümanı olmak üzere çokuluslu şirketin yapısına (örneğin vergi politikaları, çok fazla ülkede faaliyet gösteren ya da daha mobil firmalar için daha önemlidir) ve ana ülkeyle faaliyet gösterilen ülkenin vergi sistemleri arasındaki ilişkiyi (dışarıda ödenen vergilerin ana ülkede indirilip indirilmemesi, ana ülkenin vatandaşların dünya çapında elde ettiği geliri mi, yurt içi gelir mi vergilediği) bağlı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Bir yandan ulusal ekonomilerin ve finansal piyasaların bütünleşmesi, diğer yandan ülkeler arasındaki vergi rekabeti ve sermayeye sağlanan kolaylıklar çokuluslu şirketlerin vergilendirilmesinde ülkeler için endişe kaynağı olan birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle firma içi ticaret ve transfer fiyatlaması bu şirketlerin vergilendirilmesi konusunda temel ilgi alanlarından biridir. 19 ülkede yerleşik bulunan 600'den fazla çok uluslu firmanın transfer fiyatlaması üzerine yapılan bir inceleme, bu firmaların çifte vergilemeden kaçınma istekleri ile transfer fiyatlamasının küreselleşmenin vergi politikaları üzerindeki etkisizlik etkisi kullanımını arasında belirgin bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır (Ernst ve Young, 1999).

Çokuluslu şirketlerin vergi yükünü azaltmak amacıyla kârlarını yüksek oranlı vergilerden kaçırıp düşük vergilere yönelmek için fiyatları manipüle etmeleri, bu amaçla firma içi ticareti ve transfer fiyatlarını kullanmaları çokça görülen bir husustur. Örneğin çok uluslu bir şirket, yüksek vergi oranı uygulanan bir ülkedeki bağlı şirketine yüksek fiyatla mal satarak veya düşük fiyatla mal alarak bu firmanın kârını ve ödeyeceği vergiyi azaltabilmektedir. Konunun gelişmekte olan ülkeler açısından ayrıca önemli bir tarafı, çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlamasını döviz kontrollerinden kurtulmak ve vergisiz bir şekilde kârlarını ana ülkeye nakletmek için kullanıyor olmalarıdır. Gelişmekte olan ülkelerde son dönemde yapılan ticari liberalizasyon reformları bunu daha da kolaylaştırmaktadır. Uluslararası şirketlerin transfer fiyatlaması yoluyla kaynaklarını ülkeler arasında ve bazı ülkeler aleyhine

yeniden dağıtması, başta vergi kayıpları olmak üzere ilgili ülkelerde milli gelir, işsizlik, tüketici fiyatları, üretim girdi fiyatları ve ödemeler dengesi gibi ekonomik değişkenler üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu durum, devletlerin bir yandan küresel şirketlerin vergilemesinden adil pay almalarını engellerken, diğer yandan çok uluslu şirketlerin çifte vergilenmesine de yol açabilmektedir. Sonuçta şirketlerin böyle bir yolla kamusal hizmetlerden yararlanırken, bu hizmetlerin finansmanına katılmamaları önemli bir adaletsizlik yaratmaktadır. Dünya ticaretinin %60'ından fazlasının çokuluslu şirketlerin kendi içinde gerçekleştiği göz önüne alınacak olursa konunun önemi daha da açık hale gelecektir. Transfer fiyatlandırılmasını ele alan ilk yasal düzenlemeler hem dünya çapında faaliyet büyük çok uluslu şirketlere, hem de federal yapıdan dolayı farklı vergileme yetki alanlarına sahip olan ABD'de yapılmıştır. OECD'de konuyla ilgili uluslararası bir uyum sağlayıp, çok taraflı bir anlaşmaya varabilmek ve sorunları çözebilmek için 1995 yılında bir rehber yayınlamıştır. OECD'nin transfer fiyatlandırmasına ilişkin temel yaklaşımını emsallere uygunluk ilkesi teşkil etmektedir. Ancak OECD, ilkesinin uygulanmasının kolay olmadığını, makul transfer fiyatlarının belirlenmesinin zaman alabileceğini ve bazen mümkün olmayacağını kabul etmektedir. Yine de çok uluslu şirketlerin işlemlerinin denetlenmesi ve suiistimallerini yol açtığı vergi kayıplarının önlenmesi ve çok taraflı kabul görebilecek ilkeler bütünü sağlamaya yönelmesi açısından önemli ve şimdilik küresel anlamda kayda değer bir çaba olarak değerlendirilebilir.

2.3.3. Elektronik Ticaret

İnternet kullanımının artması, iletişim yapısının güçlenmesi ve güvenlik teknolojilerinin gelişmesi elektronik ticaretin hızla yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Dünya ticaretinin (özellikle firmalar arasındaki) çok büyük bir kısmının yakın gelecekte internet üzerinden gerçekleştirilmesi olasılığı yüksektir. İnternet üzerinden gerçekleştirilen elektronik ticaretin 2000 yılında 600 milyar ABD Doları olduğu tahmin edilirken bu rakamın 2004 yılında toplam elektronik ticaretin dünya üzerindeki işlem hacmi 6.2 Trilyon dolardır (Altun, 2005: 20).

Elektronik ticaret hacmi konusunda üzerinde görüş birliğine varılan kesin bir bilgi mevcut olmamakla beraber söz konusu rakamlar elektronik ticaretin boyutu ve gelişme trendi konusunda fikir vermektedir. Elektronik ticarete yaşanan bu hızlı

gelişmeler, vergi otoritelerini de ciddi güçlüklerle karşı karşıya bırakmaktadır. İlk olarak, vergi otoritelerinin hesapları izlemelerine imkân veren kaydi işlemlerin (yazılı evrak, imza, mühür, fatura, fiş vs.) yerini giderek izlenmesi daha zor olan zımni işlemler almaktadır. İkinci ise, geleneksel (fiziki) ürünlerin üretimi ve satışından, dijital üretime doğru bir geçiş olmaktadır. Müzik, fotoğraf, tıbbi ve finansal danışmanlık ile eğitim hizmetleri gibi çok sayıdaki ürün, direkt olarak internet üzerinden elde edilebilmektedir. Bu durum, sabit bir vergi objesini tanımlamayı güçleştirmektedir. Dolayısıyla vergi idaresi açısından mükellefin kimliğinin tespiti, vergilemeyi yapacak idarenin belirlenmesi, vergi konusu ve mükellefle ilgili kayıtların izlenmesi ve verginin toplanması gibi konularda önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ülkeler açısından sorun, bu yeni ekonomik çerçevede ortaya çıkan gelir ve karların mevcut vergi kanunları çerçevesinde nasıl olacağı veya en azından bu geçiş sürecinde vergi matrahının erimesiyle ortaya çıkacak gelir kayıplarının etkisinin nasıl telafi edileceği konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Geleneksel ekonomide tüketim vergileri, perakendeci aracılığıyla tüketiciden tahsil edilmekteyken, internet perakendecileri ortadan kaldırmakta (internet servis sağlayıcıları, bankacılık ve ödeme sistemi sağlayıcıları ve kredi kartı şirketleri, telekomünikasyon şirketleri) potansiyel yeni araçlar olarak ortaya çıkmakta (Basu, 2003: 10), tüketicinin bölgesini belirlemeyi güçleştirmektedir. Ayrıca, ülkeler arasında web tabanlı gelirlerin nasıl değerlendirileceği, hangi vergi rejimine tabi tutulacağı hala belirsizlikler taşıyan başka bir konudur. Vergileme tekniğinin temel unsurları olan, ticari faaliyetin belirlenmesinden, elde edilen gelirin niteliğinin, mükellefiyetin ve matrahın saptanmasına kadar birçok alanda boşluklar bulunmaktadır. Özellikle gelirin dolaysız vergilemesiyle ilgili olarak daimi işyerinin tespiti konusu elektronik ticaretin vergilenmesinde temel sorunlardan biridir. Sanal boşlukta daimi olarak nitelendirilecek bir işyerinin belirlenmesi oldukça zordur. Artan hızla genişleyen elektronik ticaret hacmi, vergi yapısı ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak her ülkede farklı düzeyde vergi matrahı erimesine ve vergi geliri kaybına neden olacaktır. Özellikle tüketim vergileri açısından, e-ticaretin tüketicilerin satın alma davranışlarını ve talebin yerli ve yabancı satıcılar arasında dağılımını değiştireceği dikkate alındığında, bu durum toplam vergi gelirleri içinde tüketim vergileri önemli ağırlığı sahip olan ülkeler açısından sorun teşkil edecektir. Ödemelerin elektronik kartlarla internet üzerinden yapılması, yani reel para yerine

elektronik paranın ikame edilmesi de hem katma değer vergisi, hem de gelir vergisi tahsilatında vergi otoritelerini zor durumda bırakacaktır. Vergi sistemi ağırlıklı olarak katma değer vergisi gibi satış vergilerine dayanan AB ve çoğu gelişmekte olan ülke için bu durum oldukça önem taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ithalat ve gümrüklerden alınan vergilerde yaşanacak kayıplar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bir yandan zaten sıkıntılı olan bütçe dengesini zorlarken, diğer yandan bu gelir azalışlarını telafi etmek için alınacak önlemler (dolaylı vergilerin artırılması gibi) vergi adaleti daha da bozacaktır. İnternet üzerinden alışveriş yapanların genelde yüksek gelir grubuna dâhil olması ve e-ticaretin vergilendirilmesinde yaşanan güçlükler ve vergi kaçırma imkânlarının bolluğu dikkate alındığında vergi adaleti sorunu daha da derinleşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin teknolojik düzeyleri itibariyle artan dünya elektronik ticaret hacmi içindeki paylarının düşüklüğü dikkate alındığında vergi geliri kayıplarının ve ticari denge sorunlarının bu ülkeler açısından önemli tehditler oluşturacağı açıktır.

2.4. VERGİLEME SORUNLARINA ÇÖZÜM YOLLARI

Vergileme sorunlarının etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik ya da vergi gelirlerini artırmaya yönelik önlemler alınmadıkça bilhassa gelişmekte olan ülkelerde vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranı düşecektir. Bu düşüşün boyutlarını belirleyebilmek için henüz çok erken olmakla beraber, ülkeler için vergilemede karşılaşılan kayıpların etkilerini hafifletici yöntemlerin geliştirilmesi ya da potansiyel vergi kayıplarının önleyici yeni vergilerin uygulamaya konulması için tedbir alınması gerekliliği ortadadır. Yıllardan beri uzmanları, küresel gelirlerin vergilendirilmesini tavsiye etmektedirler. Şimdiye kadar çok sayıdaki ülke, böyle bir sistemi uygulamaya koymaya çalışmış ve farklı sonuçlar elde etmiştir. Günümüzde bu konudaki radikal bir değişim, farklı gelir türlerini (ücretler, kiralar, faizler, kâr payları) farklı bir biçimde vergilendirme şeklinde olabilir. Böyle bir yaklaşım, mobil olan gelir vergisi tabanı üzerinden alınan vergi oranlarının düşürülmesini mümkün kılacaktır. Bu durum belki vergi sistemini adaleti konusundaki soru işaretlerini artırabilir ancak ülkelere yüksek oranlı vergilerin neden olduğu sermaye kaçıışı ve dış göçten kaynaklanan potansiyel gelir kayıplarını minimize etme imkânı verecektir. Son zamanlarda İtalya ve İskandinav ülkeleri, mobil olmayan işgücünün artan oranlı vergilemesini ve finansal sermayeden sağlanan mobil gelir üzerinden tek (düz) oranlı

bir verginin alındığı ikili (dual) gelir vergileme sistemini uygulamaya başlamıştır. Ancak, bu değişikliğin yalnızca vergi tahsilatındaki düşüşü kısmen önlemekten öteye gitmeyeceğini belirtmekte de fayda vardır. Ülkeler, elektronik ticareti ve elektronik parayı denetim altına alacak yöntemler geliştirebilirler ya da kambiyo işlemleri gibi finansal işlemler üzerine küçük oranlı bir vergi ya da tobin vergisi benzeri yeni vergiler koyabilirler. Özellikle ABD’de, siyasi atmosfer internet işlemleri üzerine yeni vergiler konulmasına karşı olmakla beraber, elektronik ticaret işlemlerinin vergilendirilmesi konusunda yöntem geliştirilmesi özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından büyük önem taşımaktadır. Küreselleşmenin vergi gelirleri üzerindeki olumsuz etkilerinin bertaraf etmek için çeşitli çok taraflı girişimlerde bulunmaktadır. OECD, hem ulusal, hem de küresel düzeyde vergi rekabetinin zararlarının ortaya konması üzerine çalışmalar yapmaktadır. Avrupa birliği de vergi rekabetinin etkilerini tartışmakta ve birlik içerisinde vergilemenin neden olduğu sapmaları azaltmaya yardımcı olmak için ticaretin vergilendirilmesine yönelik yeni yöntemler geliştirmeye çalışılmaktadır. Küçük bir olasılık olmakla birlikte bazı vergilerin toplanması için uluslararası gelir sisteminin ya da çözümlerinin geliştirilmesi ve koordinasyonuna yönelik bir “küresel vergi örgütünün” kurulması da önerilmektedir (Tanzi, 1999).

Konunun gereği bu bölümde tobin vergisi ve e-ticaret vergisi gibi mobil vergi tabanlarının vergilendirilmesine yönelik öneriler incelenmeye alınmıştır.

2.4.1. Tobin Vergisi

Ulusal para otoritelerini finansal piyasaların yarattığı risklere karşı korumak, döviz kurlarında istikrarı sağlamak ve gelir elde etmek amacıyla önerilen Tobin vergisi, Tobin (1947: 89) tarafından yapılan ilk öneriden beri tartışıla gelmektedir. Sermaye giriş ve çıkışlarının %0.1- 0.2 gibi düşük bir vergiye tabi tutulması halinde, uzun vadeli yatırımlar ve dış ticaret üzerinde ihmal edilebilir olumsuz etkiler meydana gelse bile, ekonomik krizlere yol açan kısa vadeli spekülatif sermaye akımları üzerinde önemli bir vergi yükü oluşturularak bu tip akımlar cezalandırılabilir (Shuknecht, 1998: 4). Verginin parasal işlemler üzerinden alınması, bu işlemlerin sayısına bağlı olarak vergi yükünün artmasına yol açar. Bu nedenle parasal muamele vergisi kısa vadeli faiz arbitrajlarını ciddi biçimde engelleyebilir,

döviz kurlarındaki küçük çaplı oynaklığın çekiciliğini azaltır ve önemli miktarda gelir getirir (Raffer, 1998: 533).

Yıllar itibariyle küresel ölçekte gerçekleşen günlük ortalama döviz işlem hacimleri Tablo 2.1.'de görülmektedir. 2007 yılında günlük işlem hacmi 3.21 trilyon dolar ve yıl 270 işgünü olarak kabul edildiğinde, yıllık işlem hacmi 865,352 trilyon dolar olacaktır. Bu tutar üzerinden alınacak %0,005 oranındaki bir verginin dahi en basit şekilde 43 milyar dolar civarında bir gelir yaratacağını görmek mümkündür (Kargı ve Karayılmazlar, 2009: 38).

Tablo 2.1. : 1992-2007 Döneminde Dünya Günlük Ortalama Döviz İşlem hacmi, (Milyar ABD Doları)

	1992	1995	1998	2001	2004	2007
Spot işlemler	394	494	568	387	631	1.005
Forward işlemler	58	97	128	131	209	362
Döviz Swapları	324	546	734	656	954	1,714
Tahmini hata	44	53	60	26	106	129
Toplam İşlem Hacmi	820	1,190	1,490	1,200	1,900	3,210

Kaynak: BIS, 2007

Tobin vergisi bünyesinde uygulanması önerilen oran küçük (% 0.1-0.2) olmakla beraber bu vergiden elde edilecek gelir miktarı bir hayli yüksek olacaktır. Tablo 2.1.'de yıllık işlem hacimleri üzerinden alınacak farklı oranlardaki vergiler sonucunda tahmin edilen gelir düzeyleri yer almaktadır.

Kaul vd. (1996) 90 ila 270 milyar Dolar arasında bir gelir tahmininde bulunurken; vergi oranının % 0,1 (0.2) olması ve verginin parasal işlemlerde % 50 azalma oluşturması halinde bile elde edilecek gelirin 132 (300) Milyar dolar olacağı hesaplanmaktadır (Binger, 2003: 17).

Buna karşılık, mal ve hizmet ticareti ile uğraşan firmalar vergi yükünü telafi etmek için ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatını artırarak vergiye yansıtma yoluna gidebilirler. Ancak vergi oranının çok küçük olması, vergi yansıtması sonucu düşük gelirli grupların karşı karşıya kalacağı yükün ihmal edilebilir olmasına olanak sağlayacaktır. Vergi sonucunda spekülasyonların azalması, kısa vadeli sermaye akımlarının yol açacağı ekonomik istikrarsızlıkların önlenmesi ve finansal

sermayenin getirisinin azalması Tobin vergisinin dar gelirliler ve gelişmekte olan ülkeler lehine yeniden dağıtıcı bir etki göstermesine yol açacaktır. Verginin, ulusal devletlerce toplanması ise uygulanabilirliğini ve kabul edilebilirliğini artıracaktır. Bazı yazarlar, toplanan verginin büyük bir kısmının (%90-100) vergiyi tahsil eden ülkelerde kalmasını; ancak geriye kalan tutarın finansal merkez olarak hizmet veren yer ve ülkelere karşı karşıya kaldıkları maliyetleri tazmin için bırakılmasını önermektedirler (Kaul ve Langmore, 1996: 266).

Tablo 2.2 : 1995-2007 Döneminde Tobin Vergisi Gelir Tahminleri (Milyar ABD Doları)

ÇALIşMALAR	VARSAYILAN VERGİ ORANI(%)	YILLIK TAHMİNİ GELİR (MİLYAR ABD \$)
D'Orville ve Najiman (1995)	0.25	140
Felix ve Sau (1996)	0.25 0.10	300 140-180
Frankel (1996)	0.10	166
Kaul ve diğ. (1996)	0.1 0.2	90 270
Michalos (1997)	0.25 0.10 0.05	302-393 148-180 90-97
Stecher (1999)	0.20	284
Paul ve Wahlberg (2001)	0.20	30
Nissanke (2004)	0.01 0.02	17 31
Spratt (2006)	0.005 0.01	24 47
Schmidt (2007)	0.005	34
Raviol (2007)	0.02	70

Kaynak: Kargı-Karayılmazlar, 2009: 39

Belirli bir gelir düzeyinin altında milli gelire sahip olan gelişmekte olan ülkeler ise tahsil ettikleri verginin tamamını kendi bünyelerinde tutabilir ya da serbestçe dövize çevirilebilir nitelikte olmayan para birimleri ile yapılan işlemler vergiden muaf tutulabilir. Gelişmekte olan ülkeleri korumak amaçlı olan bu önerilere rağmen Tobin vergisi gelirlerinin önemli bir kısmının sayılı birkaç ülkede

toplanacağı açıktır. Çünkü finansal işlemlerin %75'i ABD, Japon ve AB'nde; % 15'i ise İsviçre, Hong Kong ve Singapur' da gerçekleşmektedir. (Jha, 2002: 8). Bu durumda Tobin vergisinin yeniden dağıtıcı etkisi zayıflamakta ancak küresel düzeyde finansal ve ekonomik istikrarın sağlanması net bir katkı olarak kalmaktadır. Tobin vergisinin önerdiği biçimiyle yaygınlaşmamasının iki temel sebebi mevcuttur (Binger, 2003: 18):

1. Verginin uygulanmaya konulması sonucu ortaya çıkabilecek geçici nitelikteki olumsuz etkilerden çekinen ülkeler liderlik etmekten ve inisiyatif almaktan kaçınacaklar

2. Vergiye konu teşkil eden işlemleri gerçekleştirenler vergi dışı kalacak yeni enstrümanlar (türev ürünler) yaratarak ya da vergi cennetlerini kullanarak vergiden kaçmak için çeşitli yollar ve yöntemler bulacakları için bu verginin küresel ölçekte uygulanması zor olacaktır

İngiltere'de tahvil ve hisse senetleri için uygulanan işlem vergisi (securities transaction tax) nedeniyle türev ürünlere kaymanın olmaması ve Londra'nın hala önemli bir finansal merkez olmaya devam etmesi, vergi cennetleri yoluyla vergi kaçırma potansiyelinin zayıf olduğunu göstermektedir (Raffer, 1998: 535). Vergiden kaçınma alternatiflerini ve mevzuattaki açıkları bloke edecek düzenlemeler yapıldığı takdirde idari açıdan pahalı olmayan bu verginin küresel kamusal bir mal olan küresel ekonomik istikrarın finansmanın da ve vergi gelirlerinin artırılmasında hala güçlü bir araç olma niteliğini sürdürdüğünü belirtmek gerekir.

2.4.1.1. Tobin Vergisinin Ülke Ekonomiler Üzerinde Etkileri

Tobin vergisinin ülke ekonomileri üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerini görmekteyiz. Bu verginin ülke ekonomileri üzerindeki etkilerinin küresel gelişmeler ve serbest piyasa işlemleri göz önünde bulundurularak incelemek daha sağlıklı değerlendirmeler yapmamızı sağlayacaktır.

2.4.1.1.1. Tobin Vergisinin Sağladığı Olumlu Etkiler

Tobin vergisinin olumlu etkileri dört başlık altında incelenmektedir.

2.4.1.1.1. Vergide Teknik Olarak Küresellik Zorunluluğu Olmaması

Tobin vergisinin genellikle küresel bir uygulama sahası içinde hayata geçirilmesi gerektiği yönünde görüşlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ancak bu durumun karşısında olan görüşlerin de yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durumun karşısında olan görüşlerden Peter Kennen, Tobin Vergisi'nin küresel olması zorunluluğu yaklaşımını eleştirmekte ve verginin öncelikli olarak tüm dünya tarafından uygulanmasına gerek olmadığını, belli başlı ülkelerin bunu kabul etmesinin yeterli olacağını ifade etmektedir (Brunhoff ve Jetin, 2010). Tobin'e göre de bu verginin küresel bir vergi olması gerekmektedir. Bununla birlikte bu verginin küreselliğini savunanlar tarafından, aksi takdirde vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi durumlarla karşılaşılacağı düşünülmektedir (Tobin, 1994: 70). Kenen'e göre Tobin Vergisi'nin hayata geçirilmesi için G7 ülkeleri, G7'ye üye olmayan diğer Avrupa Birliği Ülkeleri, Singapur, İsviçre, Hong Kong ve Avustralya'nın Tobin Vergisi'ni uygulaması gerekmektedir (Brunhoff ve Jetin, 2010: 11). Tobin Vergisi'nin küresel olması yönünde bir mecburiyet bulunmayacağını düşünenlere göre, bu verginin önemli finansal merkezlerde hayata geçirilmesi yeterli olacaktır. 1998 yılı itibariyle toplam döviz transferlerinin yarısının İngiltere ve Amerika'da gerçekleştiğine vurgu yaparak, sadece sayılı ülkelerde böyle bir verginin uygulanmasının yeterli olacağı düşünülmektedir (Bird ve Rajan, 2000: 2). Şili ve Kolombiya'nın tecrübeleri Tobin Vergisi'nin ulusal düzeyde uygulanabileceğine bir örnek oluşturduğu görülmektedir. Buna göre, büyük çaplı sermaye kaçışlarına neden olmayacak bir hükümet politikası görevi üstlenecektir. Diğer taraftan İngiltere'de hisse senetleri üzerinden alınan Stamp Duty Reserve Tax-SDRT uygulaması ülke ekonomisinde olumsuz bir etki oluşturmamıştır. Tam tersine SDRT vergisi üzerinden İngiltere Hazinesi büyük miktarda gelir elde etmektedir (UK Parliament Select Committee on Treasury, 2010).

2.4.1.1.1.2. Spekülatif Amaçlı Döviz Hareketlerinin Önlenmesi

1980 sonrası süreçte finansal piyasalar daha liberal yapı kazanmayla birlikte daha kırılabilir bir hale gelmiştir. Böyle bir ortamda döviz piyasalarındaki oynaklığın azaltılması bir hayli önem kazanmaktadır. Tobin vergisinin en büyük avantajı spekülatif amaçlı uluslararası döviz hareketlerini yavaşlatması ve böylece döviz piyasalarında ortaya çıkan oynaklığı azaltması olacaktır. Tobin vergisi,

kaynakları spekülâtif amaçlı kısa vadeli döviz işlemlerinden uzun vadeli döviz işlemlerine doğru yönlendirerek piyasalar üzerinde olumlu katkı yapacaktır. Çünkü uzun vadeli yatırımlar için döviz işlemleri üzerinden ödenecek Tobin vergisi tutarı toplam proje maliyeti içinde önemsiz bir paya sahip olacaktır. Halbuki spekülâtif amaçlı döviz işlemleri işlemin sıklığına göre tobin vergisi tutarı yüksek olacağından spekülâtorlere önemli bir maliyet yükleyecektir. Bu durum karşısında spekülâtif amaçlı döviz işlemlerini azaltmak zorunda kalacaktır (Şen vd., 2004: 99). Tobin'in kendisi, spekülâtif döviz ticaretini vergilemenin, bütün ülkelerde aynı anda geçerli olması durumunda başarılı olacağını belirtmektedir. Gerçekten de şayet finans merkezlerinden biri tobin vergilerinden feragat ederse dünya döviz ticareti alanda yoğunlaşacaktır. Tobin böylesi bir durumda alınması gereken tedbirlerin de ek bir vergi salınması olarak açıklamaktadır. Ek vergi yabancıların ülkeden ödünç döviz spekülâtorlerinin herhangi bir ülkeye yönelik olarak o ülkenin parasını satın alıp spekülasyonunu engellenecektir. Herhangi bir ülkenin parasına yönelik döviz spekülasyonunu engellenmesi için ek vergileme aynı zamanda bankaların yurt dışındaki temsilcilerini de kapsamalıdır. Aksi halde ülke bankalarının yurt dışı temsilciliklerine döviz havale etmeleri sonucunu doğuracaktır (Yıldırım, 2002: 86).

2.4.1.1.1.3. Vergi Tabanında Genişlemelerin Oluşması

Tobin vergisi spot transferleri kapsamlı ve türev işlemlere müracaat edilerek vergiden kaçınılması için bu verginin kapsamının genişletilmesi gereklidir. Vergiye konu teşkil eden muameleleri gerçekleştirenler vergi dışı kalacak yeni enstrümanlar (özgün türev ürünleri) yaratarak vergiden kaçınacakları için Tobin Vergisi'nin global ölçüğe uygulanması zor olacaktır. İngiltere'de tahvil ve hisse senetleri için uygulanan işlem vergisi nedeniyle türev ürünlere kaymanın olmaması ve Londra'nın hala önemli bir finansal merkez olmaya devam etmesi vergi cennetleri yoluyla vergi kaçırma potansiyelinin zayıf olduğunu göstermektedir (Tekin ve Vural, 2010: 11-12). Tobin Vergisi, riskten kaçma işleminde caydırıcı bir etkiye sahip olacağını söyleyebiliriz. Çünkü gerçekleştirilen tüm para transferleri her seferinde vergilendirilecektir. Netice olarak günlük döviz hareketlerine uygulanacak olan vergi tabanı küçülecektir. Bu konuda yöneltilebilecek bir soru da, vergi gelirlerini artırmak için ne yapılabileceğidir. Birçok işlem, tek bir gün boyunca gerçekleştirilmekte ve piyasalar kapandığında tamamlanmaktadır. Bu şekilde işlem görülen mekânların

vergilendirmenin en kolay yolu, transferlerin yapıldığı merkez bankasının kayıtlarının elde edilmesiyle olacaktır bununla birlikte, verginin işlem mekânlarındaki her bir ticari işleme uygulanması gerekmektedir. Bu şekilde işlemlerin toplam değerine ulaşılmış olunacaktır (Reisen, 2004: 1). Vergiden kaçmak için nakit yerine geçebilecek enstrümanların da vergiden kaçmak için kullanılabilmesi unutulmamalıdır. Garber ve Taylor (1996)'ın öngörülerine baktığımızda T-bills (ABD'de kullanılan hazine bonosu) ticaretinin bu amaçla kullanılabileceğine vurgu yapılmıştır (Nissanke, 2003: 13). Garber (1996), türev uzantılarla ilgili olarak tacirlerin döviz alımı yerine yatırımcının hazine bonosuna yönelebileceğini ifade etmiştir. Daha sonra bu kâğıtlar hızlı bir şekilde elden çıkarılabilir. Ancak bu tip ikamelerde risk söz konusu olabilir. Bu nedenle farklı piyasalar eşit düzeyde likitide bulundurmazlar. Hazine bonosunu satın alır değiştirir ve daha sonra kâğıdı satar. Her işlem bir masraf oluşturur bu yüzden işlem kusursuz bir şekilde yapılamaz ve iki gruba da iki farklı ülkede vergi uygulanabilir. İki bankanın, değiş tokuş işlemi olmadan önce piyasa fiyatından bu kâğıtları satın almakta anlaşmaları durumunda, bu risk teminat altına alınabilir. Ancak yetkili kişiler, değiş tokuşun gerçek amacının Tobin Vergisi'nden kaçmak olduğunu tartışabilir. İnsanlar bu tip uygulamalarla pek çok karmaşık türev ürünlerin hayalini kurar. Bunu yaparak sadece likitide yetersizliği riski ile karşılaşır. Tobin ve Kenen'in notlarında, bankaların sadece küçük miktardaki vergiden kaçmak için çeşitli yollar denemelerine olasılık verilmemiştir. Herhangi bir vergi uygulamasına başlanması halinde, bu vergiyi ödemek istemeyen kişi ve kurumlar kaçamak yollar aramayacaktır. Şu ana kadar hiç kimse vergi kaçakçılığı yapıldığı gerekçesiyle, gelir vergisinin kaldırılması yönünde ciddi düzeyde bir savunucu olmamıştır. Düşük oranlı bir vergi oranı, vergi giderlerinde kayda değer bir yükselişe neden olmayacaktır (Brunhoff ve Jetin, 2010: 13). Reisen, sermaye piyasalarında vergilendirilebilecek olan transferlerden kaçınılmasını engellemek için Tobin Vergisi'nin bu alanda yapılması mümkün ve ileride oluşması olası tüm işleri kapsamaması gerektiğini savunmuştur. Örneğin, spot piyasalardaki transferlere uygulanacak vergilerden, kısa vadeli future işlemleri sayesinde kaçınılabilir (Reisen, 2002). Tobin Vergisi'nin dünyadaki karışık finans piyasalarında uygulanabilmesi için küresel manada bu piyasaların düzenlenmesi veya vergilendirilmesi gerekmektedir. Modern finansal piyasaların yapısını incelediğimizde, bu elemanların birbirleriyle sıkı bir bağ içinde

olduğunu görmekteyiz. Bu elemanlardan sadece bir tanesinin (yabancı döviz piyasası) vergilendirilmesi etkili olmayacaktır. Çünkü bu enstrüman tarafından sağlanan imkanların pek çoğu diğerleri tarafından da temin edilebilmektedir. Bu açıdan küresel bir verginin hayata geçirilebilmesi için gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarında yeni yapılanmalara gidilmelidir. Ancak böyle bir müdahalenin piyasalar için bir tehlike olduğu unutulmamalıdır.

2.4.1.1.1.4. Verginin Ülke Ekonomilerine Finansal Katkı Sağlaması

Tobin vergisini bir başka avantajı da önemli ölçüde gelir sağlama potansiyeline sahip olmasıdır. Aslında spekülasyon amaçlı döviz kuru hareketleri üzerinden gelir sağlamak Tobin vergisinin temel amacı değildir. Ancak Tobin vergisi bir taraftan spekülasyonları önlerken diğer taraftan da önemli ölçüde gelir sağlayacaktır (Şen vd., 2004: 100).

Uluslararası para hareketliliği üzerinden alınacak bu vergi, uluslararası finansal istikrarsızlığı önlerken yoksul ülkelere kalkınmalarını finanse edecek kaynaklar sağlayabilirler (Tekin ve Vural, 2010: 328). Sermaye hareketleriyle ilgili olarak ortaya çıkan yeni yaklaşımları değerlendiren James Tobin, pek çok kişinin vergiden gelen gelire odaklandığını ifade ederken kendisinin fikrinin odak noktasının bu olmadığını vurgulamaktadır (Tobin, 1994: 70). Tobin vergisi, kısa vadeli işlemlerin maliyetlerini yükselterek uzun vadeli portföy yatırımlarını özendirilmekte, sermayenin akışkanlık yeteneği azaltarak ekonomik yönetimlere karar almak için zaman kazandırmakta, toplanan vergi miktarına bakılarak sermaye giriş ve çıkışlarını miktar tespiti yapılmakta ve böylece izleme mekanizması görev görülmektedir. Bu yönüyle Tobin vergisinin Fransa ve Şili gibi bazı ülkelerde başarı ile uygulandığı görülmektedir (Alantar, 2003: 76). Tobin vergisi ülkelerin birbirinden bağımsız faiz politikaları uygulamalarına olanak tanımaktadır. Çünkü pek çok borç senedin süresi üç aydır. Bu durumda böyle bir yatırım aracı satın alan, örnek olarak %1 oranında Tobin vergisi ödeyecektir. Eldeki kâğıt satıldığında para değiş tokuşu gerektiğinde tekrar aynı orana Tobin vergisi tahakkuk edecektir. Bu durumda yabancı değerli kâğıtları alıp satmanın 3 ay için yarattığı maliyet %2 olmaktadır. Bu oran ise yılda %8'den daha yüksek bir faiz oranına denk gelmektedir. Bu kadar yüksek bir farkın da gerçekleşmesi imkânsızdır. Dolayısıyla ülkelerin ekonomik konjoktüre uygun

olarak sermaye kaçıışı olmadan faiz oranlarını düşürerek yatırımları teşvik etmeleri mümkündür (Yıldırım 2002: 85).

2.4.1.1.2. Tobin Vergisinin Yol Açtığı Sorunlar

Tobin vergisinin yol açtığı sorunlar altı başlık altında incelenmektedir. Bunlar aşağıda görüldüğü üzere sıralanmıştır.

2.4.1.1.2.1. Verginin Küresel Olarak Uygulanması Zorunluluğu

Tobin vergine getirilen ilk eleştirilere baktığımızda bu verginin tüm dünya ülkelerinde başlatılmaması halinde uygulanamayacağı görüşüdür. Bu görüşe göre vergiyi uygulamayan ülke ekonomilerine aşırı bir sermaye akışı gerçekleşecektir bundan daha kötüsü de bazı ülkeler bu durumdan faydalanarak büyük paylar almak için vergiyi uygulamayacaktır. Schmidt, Tobin Vergisi'nin uygulanabilmesi için tüm dünya tarafından kabul edilmesi gerektiği yönünde düşünceler olduğunu ifade etmiştir. Schmidt, diğer bir takım gruplara göre ise bu şartın yerine gelmesine rağmen Tobin Vergisi'nin hayata geçirilemeyeceğini savunduklarına değinmiştir. Bu karşıt düşüncelere göre, Tobin Vergisi'nin IMF tarafından kabul edilmesi halinde bile uygulanabilir olmayacaktır. Çünkü bu işlemler takibinde büyük güçlükler yaşanacaktır. Schmidt ayrıca 24 saat işlem süreci içerisinde tacirlerin bankaların farklı şubelerinde mesai saatleri içerisinde hesaplarını gezdirerek veya bilançoya yansımayan türev finans araçlarını kullanarak konumlarını gizleyebilecekleri yönündeki eleştirilerin varlığına işaret etmiştir (Schmidt, 1999: 18). Verginin pratikte uygulanma şansına baktığımızda Tobin vergisinin tüm ülkelere uygulanması öngörülen tek tip (uniform) bir vergi olduğu ve bazı ülkelerin dışarıda kalması durumunda işlemlerin vergi uygulanmayan yerlere kayması kaçınılmazdır. Bilişim teknolojisinin sunduğu olanaklar bunun düşük maliyetler ile gerçekleştirilmesini olanaklı kılmaktadır. Tüm ülkelerin tek tip bir uygulamaya tabi tutulma senaryosu ise gerçekleştirilebilir bir durum olarak görünmemektedir (Cangir, 2009: 67).

2.4.1.1.2.2. Vergi Avantajlı Alan ve İşlemlere Kaçışların Yaşanması

Sermayenin vergiden muaf bir piyasaya göç etmesi, Tobin Vergisi'nin uygulanması halinde karşılaşılabilecek muhtemel olumsuz durumlardan en önemlisini meydana getirmektedir. Para göçü, büyük çaplı döviz piyasalarının bu

vergiyi kabul etmemesi halinde ortaya çıkacaktır. Sonuçta ticaretin, vergiden muaf off-shore piyasalara doğru kayması oldukça yüksek bir ihtimal olarak görülebilir. Büyük çaplı piyasalardan bir tanesinin (örneğin Frankfurt veya Hong Kong) Tobin Vergisi'ni kabul etmemesi halinde, tacirlerin büyük çoğunluğu cezalandırıcı uygulamalara takılmadan kendi aralarında ticaret yapmaya devam edecektir. Neticede vergi tabanı ortadan tamamen kalkmış olacaktır (Risen, 2002).

2.4.1.1.2.3. Vergi Tabanında Daralmalar Meydana Gelmesi

Vergilemede adalet ve etkinliğin sağlanmasının bir ölçütü de ülkedeki vergi Tabanının vergileme kapasitesine yaklaşması ile mümkündür. Tobin vergisinin uygulamasında karşılaşılabilecek en ciddi sıkıntılardan birisi vergi kaçırmanın olduğu söylenebilir. Bunun önüne geçebilmek için vergi tabanının mümkün olduğu kadarıyla geniş tutulması gerekmektedir. Spot döviz işlemleri dışındaki döviz işlemleri Tobin vergisine tabi tutulsa bile, yine de vergiden kaçınmak veya vergi kaçırmak mümkün olabilecektir. Örneğin Tobin vergisinin tabanının hazine işlemlerini de kapsayan bir şekilde düzenlendiğini düşünelim, Spekülatörlerin bu durumda nakit benzeri türev ürünlere yönelmeleri söz konusu olabilecektir. Hâlihazırda böyle bir türev ürün mevcut olmasa bile vergi kapsamına girmeyen yeni türev ürünlerin ortaya çıkması olasıdır. Bu yüzden Tobin vergisinin mevzuatı bu tür ürünleri kapsayacak bir şekilde esnek dizayn edilebilir. Fakat bunun vergiden kaçınmayı ne ölçüde azaltacağını kestirmenin çok zor olduğu söylenebilir (Şen vd., 2004: 102). Vergilendirme açısından etkin bir denetim mekanizmasının kurulması oldukça önemlidir. Verginin toplanması ve ilgili yerlere dağıtılması bireysel ve ulusal düzeyde dolandırıcılığa neden olabileceği için verginin uluslararası uygulanma esaslarının dikkatli ve kapsamlı bir denetim mekanizması çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Böyle bir denetim mekanizması çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Böyle bir denetim mekanizmasının nasıl kurulacağı ise belirsizdir (Arıkan ve Yurtsever, 2004: 131).

Sonuçta hükümetler bir gelir elde etmek üzere müracaat ettikleri Tobin Vergisi'nden beklentilerini karşılayamayacak ve daha az bir vergi matrahı oluşması ile vergi gelirleri beklenenin altında gerçekleşecektir. Sermaye piyasaları katılımcıları, vergiye konu teşkil eden muameleleri gerçekleştirilmeden vergiden kaçmak amacıyla vergi kapsamı dışında kalacak enstrümanları ortaya çıkaracaktır bu

durumda Tobin Vergisi'nin global ölçekte uygulanması oldukça zor bir hale gelecektir. Neticede Tobin Vergisi'nin hedeflerine ulaşılmayacak ve olumsuz bir tablo belirecektir. Para transferi işlemleri vergiden muaf işlemlere kaydığından vergi tabanında azalma yaşanacağı görülmektedir.

2.4.1.1.2.4. Verginin Ülke Ekonomileri Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Tobin vergisi ülkeye vergi geliri sağlamasının yanında sermaye piyasalarını olumsuz yönde etkileyip yönlendirilmesinden kaynaklı ekonomik etkilerinin de olacağı görülmekte olup sermayenin diğer ülke ekonomilerine kaymasına sebep olacak düzeyde sonuçları ortaya çıkaracağı görülmektedir. Finansal transferlere uygulanacak vergilerin finansal piyasaların çarpıtacağı, yatırımcıların yönlendireceği ve finansçıları ekonominin ve sektörün dışına atacağı veya vergiden muaf bölgelere kaydıracağı yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Tobin Vergisi'ni geliştiren Spahn, verginin uygulamada efektif olmayışının nedeninin düşük bir vergi oranından kaynaklandığını savunmuştur. Spahn'ın "Two-tier" yaklaşımının önemli problemleri beraberinde getireceği yönünde karşıt bir görüşe göre, yüksek vergi oranı uygulanması halinde piyasadaki normal işlemlerin dengesinde bir bozulma olacağı; küçük oranlı vergi uygulaması durumunda ise kısa dönem sermaye hareketleri yapan yatırımcıları engellemeyeceği ileri sürülmüştür (Altinkemer, 2003: 5). Tobin vergisinin uygulanması halinde dezavantajlı duruma düşecek olan ülkeler döviz işlemlerinin bir bölümünün gerçekleştiği ABD, Japonya, İngiltere, İsviçre ve Singapur gibi gelişmiş ülkelerdir. Konuya işlem hacminin döviz bileşimi açısından bakıldığında ABD doları, Euro, Yen ve Sterlin gibi paraların ağırlıklı payı dikkati çekmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Tobin vergisi türü bir verginin uygulamaya konulmasından finans sermayesinin döndüğü ya da bu sermayeyi elinde bulunduran ülke ve gruplar dezavantajlı olacakları için önerinin hayata geçme olasılığının çok düşük olduğunu söylemek mümkündür. Tobinin kendisi de aslında bunun farkındadır (Cangir, 2009: 67). Tobin vergisine gelişmekte olan ülkeler açısından baktığımızda gereksiz yük getirerek uluslararası işlemlerin maliyetlerini artırabileceği söylenmektedir. Böylece yabancı sermayeyi etkilemek zorlaşacak ve yatırımların önündeki engellerin kaldırılamayacağı söylenebilecektir (Arıkan ve Yurtsever, 2004: 130). Tobin vergisi uygulamasının sermaye akışkanlığının azaltılması, para ve sermaye piyasalarındaki aksaklıklarının ortaya çıkması, vergiden

kaçınma ve vergi kaçırma eğilimlerinin kayıt dışılığı teşvik etmesi gibi bazı olumsuz etkilerinin bulunması nedeniyle ABD’de Tobin tarzı bir verginin yasaklanması konusunda kanun önerisi bile verildiği görülmektedir (Alantar, 2003: 76). Bu verginin ortaya çıkması ile başlangıçta Tobin tarafından değerlendirilmiş ve bu tür global bir verginin piyasaları alt üst edeceği ve olumsuzluklara yol açacağı belirtilmiştir. Tobin vergisi iktisatçı ve maliyeci yazarlar tarafından da değerlendirilmiş ve birçok yönüyle eleştirildiği görülmektedir (Tuncer, 2007: 12).

2.4.1.1.2.5. Verginin Döviz Kurundaki Volatilitiyi (Dalgalanmayı) Artırması

Bilim adamları tarafından sermaye hareketlerine konacak bir vergi uygulaması üzerine yapılan ampirik çalışmalarda bulunan bazı bilim adamları, araştırmaları sonucunda Tobin Vergisi’nin olumsuz yanlarını ortaya koymuştur. Bu kapsamda 1977-99 yılları arasındaki döviz transferi rakamlarını dikkate alan Robert, Bhagwan ve Shu, Tobin ve Frankel’in savunduklarının tam tersine böyle bir verginin döviz kurundaki volatilitiyi artıracığını ileri sürmüştür. Robert, Bhagwan ve Shu, marjinal yatırımcı olarak ifade ettikleri büyük ticari bankaların yüzleştiği transfer maliyetlerini dikkate almıştır. Yaptıkları hesaplamalarda son 20 sene için transfer maliyetlerinin yüzde 1’in 1/20’sinden daha büyük olmadığını; son 10 sene içinde ise bu oranın yüzde 1’in 1/15’ine kadar gerilediğini tahmin etmişlerdir ekonomistler, oluşturdukları zaman seriler sayesinde İngiliz Sterlini, Alman Marka, Japon Yeni ve İsveç Frankı olmak üzere 4 farklı para birimini incelemiştir. Elde ettikleri bilgiler ışığında volatilitenin transfer maliyetleriyle aynı yönlü bir ilişkide olduğunu; işlem hacminin ise ters yönlü bir ilişkide olduğunu ispatlamaya çalışmışlardır. Basit bir hesaplamadan yola çıkan ekonomistler, transfer maliyetlerinde yüzde 1’in 1/15’i kadar bir artışın bile yıllık döviz kuru oranlarındaki volatilitiyi artıracığını savunmuştur (Robert vd., 2003: 2-29). Tobin vergisini sisteme girmesiyle birlikte kısa vadeli sermaye transferlerinin azalması piyasadaki işlem hacmini daraltacak ve volatilitiyi artıracaktır. Volatilitedeki artış ise yüksek döviz kuru riski ve yayılan etkilerden ötürü ticaretten edinilen kazanımların gerçekleşmesine imkân vermeyecektir (Mende ve Lukas, 2003: 2). Umlauf (1993), transfer vergilerinin fiyatlardaki volatilitiyi etkisini inceleyen ampirik çalışmasında İsveç Borsasına ait 1980’lerin verilerini toparlamış ve İsveç vergilerinin artışların stok fiyatlarındaki

oyunaklığını artırdığını göstermiştir. Umlauf, İsviçre’de 1984-91 yılları arasında menkul değerlerin transferine getirilen vergi ile ilgili yaptığı deneye dayalı çalışmasında (bu vergi “pupy-tax” olarak adlandırılmaktadır), volatilitede artış olduğunu, ayrıca Londra ve New York piyasalarına göç yaşandığını gözlemlemiştir. Bunlara ilaveten Aliber, Chowdhry ve Yan,70’lerin ortalarından itibaren transfer maliyetlerindeki düşüşlerin volatilitede önemli düzeyde azalmaya, işlem hacminde ise artışa yol açtığına işaret etmiştir. Jones ve Seguin (1997) ise 1975 yılında transfer maliyetleri düştüğünde menkul kıymet fiyatlarının volatilitesinde düşme olduğunu gözlemlemiştir (Robert vd., 2003: 2).

2.4.1.1.2.6. Teknik ve Politik Sorunlar

Bu başlıkta Tobin vergisinin tek taraflı olarak uygulanmayacağı ve uygulanması için uluslararası bir konsensüse ihtiyaç duyulması ve bunun hiç kolay olmayacağına değinilmektedir. Yani bu verginin uluslararası alanda yaygın bir şekilde uygulanabilmesi için söz konusu verginin uygulanış şekli konusunda (örneğin vergi oranının ne olacağı, uygulama alanının genişliği vb.) küresel bir uyumun sağlanması gerekmektedir. Öte yandan verginin uygulanmasında karşılaşılan bu teknik sorunların karşısında politik kaygılar da bu verginin uygulamasını zorlaştırmaktadır. ABD, İngiltere başta olmak üzere uluslararası finans çevreleri para piyasalarında istikrar sağlamak üzere uluslararası finans sektörünün vergilendirilmesine ve Tobin vergisine karşı bir direnç göstermektedir. Tobin vergisi önerisi 1995 yılında yapılan Kopenhag Sosyal Kalkınma Zirvesi’nde ve G7 ülkelerinin Halifax’taki toplantısında ele alınmış ve verginin lehinde girişimler başlatılmıştır. Günümüzde Fransa, Avusturya, Malezya, Belçika Brezilya ve Hindistan bu vergiye sıcak bakmaktadır. Ayrıca ATTAC inisiyatifi dâhil çok sayıda sivil toplum örgütü, yeşiller, sol partiler ve küreselleşme karşıtı taraftarları da bu vergiye destek vermektedirler. Buna rağmen ve söz konusu avantajlarına karşın Tobin vergisinin uygulanabilirliği günümüzde gerek teknik gerekse politik nedenlerle düşük bir ihtimal olarak görölmektedir (Yıldız, 2005: 158). Ülkelerin vergilendirme yetkilerinden kısmen feragat edip diğer dünya ülkeleriyle işbirliği sağlanmadığı sürece mobilitesi çok yüksek olan uluslararası döviz işlemlerinin önemli bir kısmı verginin uygulanmadığı ülkelere, yani vergi cennetlerine yönelecektir. Vergileme yapan devletlerin firmaları rekabet konusunda dezavantajlı

konuma düşmüş olacaktır. Bu durumun vergi tabanının taşınması, Tobin vergisini uygulayan ülkeler aleyhine vergilemede adaletsizliği artması vergi cennetlerinin yaygınlaşması ve tahrip edici vergi politikalarının çoğalmasına sebep olacaktır (Şen vd., 2004: 101).

2.4.2. Elektronik Ticaret Vergisi

İnternet gibi iletişi ağları aracılığıyla veri, bilgi, ürün ve hizmetlerin elektronik olarak aktarılması işlemidir. E-ticaret vergisi, refahın ve iktisadi değerin giderek artan oranda maddi olmayan (intangibles) ürünler yoluyla yaratıldığı yeni ekonomide, sanal ağlar yoluyla aktarılan bilgi, ürün ve hizmetlerin vergilendirilmesi fikrine dayanır. Bu vergilerin temel amacı, bilginin aktarılmasında önemli bir araç olan internet kullanımını cezaya tabi tutmak değil “dijital bölünmeyi” azaltmak (Binger, 2003: 18) ve dolayısıyla refahın yeniden dağılımını sağlamak için gerekli olan kaynağa ulaşmaktır. Bu verginin önerilmesinde bir başka amaçta sanal ağların gereksiz işgalini engellemek yoluyla etkin veri ve bilgi akışını sağlamaktadır. Birleşmiş Milletler, internet erişiminin ve internet kullanıcılarının günümüze göre çok düşük düzeyde olduğu 1996 yılında 10 kilobayt’lık bir veri transferi için 1 cent olan “bit vergisi”nin 70 milyar Dolar gelir getireceğini tahmin etmektedir (UNDP, 1999: 102). Günümüzde internet kullanıcı sayısının 1996’ya kıyasla çok daha yüksek düzeylerde olduğu ve 10 kilobayt’tan daha fazla bilgi transfer ettiği gözönüne alındığında kullanıcılar üzerindeki olumsuz etkisinin ihmal edilebilir olduğu ve devletler açısından büyük bir gelir kaynağı teşkil edeceği ortadadır. İnternet veya elektronik ticaretin vergilendirilmesine farklı gerekçelerle destek verilmekte veya karşı çıkılmaktadır. Elektronik işlemlerin vergilendirilmesini savunanların gerekçeleri beş ana başlık altında özetlenebilir:

(1) Gittikçe artan sayıda tüketici, büyük ölçüde devletin kontrolü dışında olan internet aracılığı ile mal ve hizmet satın aldığı için devletler, vergi tabanlarının önemli bir kısmını kaybetme riski ile karşı karşıyadırlar.

(2) Geleneksel mal ve hizmetlerle (tangibles) aynı özelliklere sahip olan elektronik mal ve hizmetlerin (intangibles) vergi dışı tutulması adil değildir ve sadece gelir kaybına yol açar.

(3) Elektronik ticaretin tamamen vergi dışında bırakılması halinde ticaret, vergilemenin olmadığı yerlere kayma eğiliminde olduğundan yeni vergi cennetleri ortaya çıkar ve sonuç yine gelir kaybı olur.

(4) Vergilemenin olmaması, elektronik ticaret olanağından yoksun olan kesim vergi öderken; internete erişim olanağı yüksek olan kesimin vergisiz ya da düşük vergi ile mal ve hizmet satın almasına neden olarak gelir dağılımının yüksek gelirli lehine bozulmasına yol açacaktır.

(5) Elektronik ticaret büyük ölçüde aracıları (toptancı ve perakendeci) ortadan kaldırıldığı için zaten belli ölçüde maliyet avantajına sahiptir ve vergilendirilmemesi halinde hem vergi kaybı ortaya çıkar hem de devletin vergi alabildiği geleneksel aracıları zor durumda bırakarak adaletsiz yaratır. Elektronik ticaretin vergi dışı tutulmasını savunanlara göre elektronik ticaret aracılarının ortadan kalkmasına yol açsa bile kargo, paketlenme ve ulaştırma sektörlerinde yeni iş imkânları yaratarak, üretim maliyetlerini azaltmak suretiyle mal ve hizmetlerin daha düşük bir fiyatla tüketiciye sunulmasını sağlayarak tüketici refahının artmasına ve bu yolla ekonominin ölçeğinin büyümesine neden olmaktadır (Fox ve Murray, 1997: 589; Goldstein ve O'Connor, 2002: 5). Yeni ekonominin kural ve kurumlarıyla işlerlik kazanmasının belli bir zamana ihtiyaç duyacağı dikkate alındığında ve gelişmiş ülkeler (özellikle en fazla internet servis sağlayıcı sayısına sahip ABD) e-ticareti vergileme uygulamasına geçtiğinde gelişmekte olan ülkelerin vergi kayıpları daha da büyük boyutlara ulaşmadan bazı düzenlemelerin yapılması da gerekli görünmektedir.

2.4.3. Global Gelir Vergisi ve İkili Gelir Vergisine Geçiş

1980'li yıllar boyunca ve 1990'lı yılların başında çoğu OECD bölgesinde olan ülkeler daha düşük marjinal vergi oranları ile daha geniş ve daha fazla kazancı kapsayan vergi matrahını amaçlayan vergi reformları gerçekleştirilmişlerdir. Ancak "Nordic" ülkeleri denilen Norveç, İsveç, Danimarka ve Finlandiya gibi İskandinav ülkelerinde vergi reformları ayrıca global gelir vergilemesi prensibinden ikili bir gelir vergilemesi sistemine doğru düşünülmüş ve planlanmış bir hareket göstermiştir. Artan oranlı bir gelir vergisinde, global gelire, yani mükellefin bütün kaynaklardan elde ettiği gelirin toplamına, tek bir artan oranlı vergi tarifesi uygulanmaktadır. Ancak bu ülkelerin uyguladığı ikili gelir vergilemesinde sermayeden elde edilen

bütün gelir üzerine ayrı düz oranlı vergi uygulanırken; diğer kaynaklardan mükellefin elde ettiği gelirlerin toplamına artan oranlı bir vergi tarifesi uygulanmaktadır. Yani ikili gelir vergilemesi sermaye gelirinin düz oranlı vergilenmesi ile emek gelirinin artan oranlı vergilemesini içermektedir. Tam bir ikili gelir vergisinin özellikleri ise;

1. Gelir, sermaye ve emek gelirlerine ayrılmaktadır. Emek gelirin e ise; ücret, maaşlar menfaatler, emekli aylıkları, sosyal güvenlik yardımları ve ikramiyeler girmektedir. Sermaye gelirin e ise işletme kârları, sermaye kazançları, faiz, kira ve royaltiler dâhildir.

2. Sermaye geliri emek gelirlerinden ayrı bir şekilde vergilendirmektedir. Sermaye geliri düz oranlı bir tarifeye göre vergilendirilirken, emek geliri artan oranlı bir tarifeye göre vergilendirilmektedir.

3. Sermaye geliri üzerindeki vergi oranı arbitrajını önlemek için birbirine benzerdir ve yüksek sermaye mobilitesi nedeniyle vergi oranı düşüktür. Emek geliri üzerindeki vergiler artan oranlıdır ve kendi işinde çalışanın emek gelirini sermaye gelirin e dönüştürülmesi yoluyla yapacağı vergi arbitrajını⁵ önlemek için en düşük vergi oranı sermaye oranı üzerindeki orana eşit olarak belirlenmektedir

4. Sermaye gelirlerinin bir kez vergilendirilmesi; stopaj veya şirket düzeyinde veya faiz, royalti gibi sermaye gelirleri ödeyen diğer birimler düzeyinde kaynaktan kesinti yoluyla yapılmaktadır.

---

⁵**Arbitraj**; iktisadi manada piyasadaki fiyat farklılıklarından faydalanarak kazanç sağlanması, **Vergi arbitrajı** ise; vergi sistemlerindeki dengesizliklerin ortaya çıkardığı bir fiyat farklılığından risksiz kazanç sağlanmasıdır. Ekrem KARAYILMAZLAR; “Vergi Arbitrajı ve Sermaye Araçlarının Vergilendirilmesi”, **Vergi sorunları**, S:182, 2003, s.127.

Tablo 2.3. : 1987-1991 Döneminde Nordic Ülkelerindeki Marjinal Gelir Vergisi Oranları (%)

ÜLKELER	Yapılan Vergi Reformları	Emek geliri Üzerindeki marjinal V.O.	Sermaye Geliri Üzerindeki Marjinal V.O.	Kurumlar vergisi Oranı
Danimarka	1987 Reformu Öncesi	%48-73	%48-73	%40
	1987 Reformu Sonrası	%50-56	%50-56	%50
	1994 reformu Sonrası	%38-58	%38-58	%34
Finlandiya	1993 reformu Öncesi	%25-56	%25-26	%37
	1993 Reformu Sonrası	%25-56	%25	%25
Norveç	1992 Reformu Öncesi	%26.5-50	%26.5-40.5	%50.8
	1992 Reformu sonrası	%28-41.7	%28	%28
İsveç	1991 Reformu Öncesi	%36-72	%36-72	%52
	1991 Reformu Sonrası	%31-51	%30	%30

Globalleşen bir ekonomide ikili gelir vergilemesinin bir takım avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır.

Avantajları:

- Sermaye geliri üzerindeki düşük düz oranlı vergi oranı, sermaye geliri vergilemesinde tarafsızlığı artırmaktadır. Ayrıca vergi ödeyenler arasındaki marjinal vergi oranlarındaki farklılıklardan yararlanmaya dayanan borç alma ve borç vermeyi içeren vergi arbitrajını ortadan kaldırır.

- Sermaye gelirleri üzerinden alınan oransal olarak düşük vergi oranı ile sermaye kaçışına imkân verilmemektedir. Küreselleşme, şirket vergilemesini azaltma eğiliminde olduğundan dolayı bir etki ortaya çıkabilmektedir. Şirket vergi oranı üzerinde şahsi bir sermaye geliri vergi oranı; şirket kazançlarına nispi olarak düşük vergi oranı uygulanan şirket sektörü içinde sermayenin biriktirmesi için bir teşvik oluşturmaktadır. İkili bir gelir vergisinin uygulanmasıyla vergi arbitrajı fırsatları ile kazançların şirket içinde kapatılması potansiyeli sınırlamakta, şirket vergi oranı ile şahsi sermaye geliri vergi oranı arasındaki fark çok fazla olmamaktadır.

- Sermaye geliri üzerindeki daha düşük bir vergi oranı pozitif gelirli vergi mükellefleri için tasarrufları artırmayabilir; fakat hane halkı yatırımları ve emekli tasarrufları şekilleri özel vergi kurallarına tabi tutulmakta ve bunun yanı sıra, pozitif sermaye gelirinin bir kısmı yetersiz bilgi değişiminden dolayı dışarıya aktarılması ile vergiden kaçınılması önlenmiş olmaktadır.

İkili gelir vergilemesine geçilmesinin bir takım dezavantajları ise;

- İkili geliri vergilemesinde vergi mükellefinin toplam vergi faturası sadece onun toplam vergi gelirin değil, aynı zamanda gelirin sermaye geliri ve gelirin diğer şekilleri arasında bölüşümüne bağlıdır. Bu ise geniş kapsamlı bir global gelir vergilemesine uygun değildir.

- İkili bir gelir vergilemesi ile küçük girişimlerden elde edilen gelir de vergilenmekte, bu ise idari boyutta zorluklara neden olmaktadır.

2.5. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE VERGİ TÜRLERİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER

Globalizasyon süreci vergi politikaları ve vergi sistemlerinin enformasyonu dâhilinde vergi oranları ve oranlarında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Genel bakış açısıyla bakarsak dünya genelinde son 20 yıl içerisinde kişisel gelir vergisi oranları 15 puan, kurumlar vergisi oranları ise yaklaşık 9.5 puan düşmüştür (Günaydın ve Benk, 2003: 168). Gelir vergisi oranlarında yaşanan bu düşüşlerle beraber vergi sistemleri artan oranlı vergi yapısından uzaklaşıp düz oranlı vergi yapısına doğru kaymıştır. Özellikle servet vergileri 1960'larda ortalama % 8 olarak uygulanırken %5 düzeyine gerilemiştir. Örneğin gelişmiş ülkelerde 1999 yılında toplam merkezi devlet gelirleri içinde kişisel gelir ve kurumlar vergisi oranı ortalama %26 iken, orta gelirli gelişmekte olan ülkelerde % 19 dur (Ataç, 2002: 305). Gelir ve servet vergisi oranlarında meydana gelen bu düşüşler tüketim vergilerinde bir artışı beraberinde getirmiştir.

2.5.1. Kişisel Gelir Vergisinde Meydana Gelen Değişiklikler

Globalleşme, kişisel gelir vergisi sisteminde büyük değişikliklere neden olmuştur. İlk önce globalleşme süreciyle beraber bireylerin diğer ülkelerde gerçekleştirdikleri faaliyetlerden elde ettikleri gelirlerde büyük artışlar meydana gelmiştir. Ülkelerin farklı vergi oranları kullanmaları ve vergi idarelerinin arasında bilgi alışverişi olmayışı, bireylerin diğer ülkelerde elde ettikleri gelirlerin tam olarak beyan edilmemesine neden olmakta ve bu durum ülkelerin vergi matrahlarında erimelere neden olmaktadır. Yaşanan bu gelişmelerin bir sonucu olarak ülkeler, vergi oranlarında indirim gitmek zorunda kalmışlardır. Aşağıda tablo 2.4'te belli başlı ülkelerdeki gelir vergisi oranları verilmiştir.

Tablo 2.4. : 1980-2000 Döneminde Gelir Vergisi Oranlarında Değişim (%)

Ülkeler	1980	1990	1995	2000	1980-2000 Değişim
Avustralya	62.0	49.0	47.0	47.0	-15
Avusturya	62.0	50.0	50.0	50.0	-12
Belçika	76.0	55.0	58.0	58.0	-18
Kanada	60.0	44.0	44.0	44.0	-16
Danimarka	66.0	68.0	64.0	59.0	-7
Almanya	65.0	65.0	66.0	59.0	-6
Fransa	60.0	53.0	51.0	54.0	-6
Kore	89.0	60.0	48.0	44.0	-45
Portekiz	84.0	40.0	40.0	40.0	-44
B. Krallık	83.0	40.0	40.0	40.0	-43
Norveç	75.0	54.0	32.0	48.0	-27
<i>Türkiye</i>	<i>75.0</i>	<i>50.0</i>	<i>55.0</i>	<i>45.0</i>	<i>-30</i>
ABD	70.0	33.0	42.0	42.0	-28
OECD Ortalaması	67.0	53.0	50.0	47.0	-20

Bu veriler doğrultusunda OECD ülkelerinin son 20 yıllık bir dönemde gelir vergilerinde hatırı sayılır bir indirime gittikleri sonucuna varılabilmektedir. 1980 yılında OECD'nin kişisel gelir vergisi oranı %67 iken bu oran 2000 yılında 20 puanlık bir düşüşle %47 olmuştur. 1980-2000 yılları arasında kişisel gelire vergisi oranlarında en büyük düşüşü sağlayan ülkeler; Kore, birleşik Krallık ve Portekiz olmuştur. ABD gelir vergisi oranını 2006 yılına kadar %40'tan %35'e indirmeyi planlamaktadır (Günaydın ve Benk, 2003: 169). Aynı şekilde Japonya 1997 Asya krizinin ardından 197 Milyar \$'lık canlanma paketi uygulanmış, bunun 49 Milyar \$'lık kısmı vergi indirimlerinden oluşmuştur. Bu amaçla Gelir Vergisi oranları %65'ten %50'ye kurumlara Vergisi oranı ise %46.36'dan %40'a indirilecektir.⁶ Vergi oranlarında meydana düşmelerin yanı sıra, vergi tarifelerindeki artan oranlılığın da yavaş yavaş yerini düz tarifelere bıraktığı da görülmektedir.

⁶Ege Bölgesi Maliye Bölümleri Araştırma Görevlileri Sempozyumu ; **Globalleşme Sürecinde Türkiye'de Finans Piyasalarının Gelişimi** , Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık, İzmir, Kasım/1998, s.36

2.5.2. Kurumlar Vergisinde Meydana Gelen Değişmeler

Globalleşme süreci kurumlar vergisi oranlarının da düşmesine sebep olmuştur. Kurumlar vergisindeki düşüşün nedeni ise; globalleşme ile birlikte ülkelerin daha fazla dışa açılmaları ve sermaye gelirin mobilitesinin artması olduğu da söylenebilmektedir. Kurumlar vergisindeki düşüşler 1980 yılından günümüze değin sürmüştür. Belli başlı OECD Ülkelerindeki değişim tablo 2.5'te belirtilmiştir.

Tablo 2.5. : 1986- 2002 Döneminde Kurumlar Vergisi Oranlarındaki Değişim (%)

Ülkeler	1986	1995	2001	2002	1986-2002
Avustralya	49.0	33.0	34.0	30.6	-18.4
Belçika	45.0	39.0	40.2	40.2	4.80
Kanada	36.0	29.0	42.1	38.6	2.60
Danimarka	50.0	34.0	30.0	30.0	-20.0
Almanya	56.0	45.0	38.4	38.4	-17.6
Fransa	45.0	33.0	35.3	34.3	-10.7
Türkiye	46.0	25.7	33.0	33.0	-13.0
Kore	30.0	32.0	30.8	29.7	-0.30
Portekiz	47.0	36.0	35.2	33.0	-13.0
Japonya	43.0	38.0	42.0	42.0	-1.00
Norveç	28.0	19.0	28.0	28.0	0.00
ABD	46.0	35.0	40.0	40.0	-6.00
OECD Ortalaması	41.0	33.0	32.8	31.4	-9.6

1986 yılında OECD'nin ortalama kurumlar vergisi oranı %41 iken, bu oran 2000 yılında %32 olmuştur. Tablo verilerine bakıldığında özellikle Almanya ve ABD gibi gelişmiş ülkelerin vergi oranlarını düşürdükleri görülmektedir

Globalleşme süreci kurumlar vergisinin yanı sıra yabancı yatırımcıların elde ettiği faiz geliri, kâr payı gibi unsurlara uygulanan stopaj oranlarını da etkilemiştir. 1989'a kadar Almanya yatırım gelirlerine %10 düzeyinde uygulamıştır. Uygulanan bu stopaj oranı dolayısıyla Almanya'dan 85 Milyar \$'lık yabancı sermaye yurtdışına kaçmıştır. Bu kaçıışı önlemek için Almanya yabancı yatırımlara uyguladığı stopajı kaldırmıştır. Sonuç olarak 2000 yılı için Almanya 176 Milyar \$ ile yabancı yatırımda ABD'den sonra 2.ülke konumundadır (Akbulak, 2003: 55). Bu deneyimden sonra

ülkeler özellikle banka faiz gelirlerine uygulanan stopajı 1990'lı yıllardan itibaren kaldırmaya başlamıştır.

2.5.3. Servet Vergilerinde Meydana Gelen Değişmeler

Küreselleşme süreci servet üzerinden alınan vergileri de etkilemiştir. Servet vergisi matrahının mobilite kazanması bu vergiden elde edilen gelirleri de azaltmıştır OECD ülkeler bazında servet vergileri incelendiğinde, bu verginin türünden elde edilen gelirlerin toplam gelirleri içindeki payı 1965'te %8 iken, 1997'de %5 düzeylerine düşmüştür. Emlak vergisi payı ise toplam vergi gelirleri içinde 1998 yılı için 1.9 oranında gerçekleşmiştir.⁷ Ayrıca 1990'lı yıllardan itibaren Norveç ve İsveç gibi ülkeler, servet vergilerinde indirim giderken, Danimarka, Hollanda, Avusturya ve Almanya gibi ülkeler bu vergileri yürürlükten kaldırmışlardır.

2.5.4. Tüketim Vergilerinde Meydana Gelen Değişiklikler

Küreselleşme süreci tüketim vergilerini önemli ölçüde arttırmıştır. Globalleşme sonucu mobil faktörler üzerindeki vergi oranları düşerken, tüketim gibi mobil olmayan kaynaklar üzerindeki vergi oranları artmıştır OECD ülkeleri arasındaki vergi oranları incelendiğinde; gelir vergisinin 1965 yılındaki payı %35 iken 1995 yılında bu oran değişmemiş, tüketim vergilerinin payı ise 1965'te %14 iken 1995 yılında %21 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında globalizasyon süreci ile beraber vergi sistemlerinin gelir tabanlı yapıdan tüketim tabanlı yapıya dönüştüğü de söylenebilir

Günümüzde 116 ülkede uygulanan genel tüketim vergisi olan KDV ile ilgili temel sorun, bu verginin yapı ve tasarımının etkinlik ve adalet açısından yoğunluğu ile ilgilidir. Bu vergide zor vergilenen kesimlerin varlığı, indirim hakkı tanınan işlemlerdeki kısıtlamalar, tüketim tipi KDV uygulamasındaki sapmalar vergideki kartelleşmeyi artırmakta, bu vergiden beklenen faydalar sağlanmamaktadır. Globalleşme sürecinde gerek dünyada federal ülkelerde gerekse Avrupa Birliği süreci içinde KDV'nin olumsuz sonuçlarının giderilmesi için çeşitli KDV yaklaşımları ortaya atılmıştır. Bunlardan birisi Telafi Edici, diğeri ise Bütünleştirici KDV'dir (TOBB, 2001: 49).

---

⁷ XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu: **Türkiye'de 1980 Sonrası Mali Politikalar**, Antalya, Mayıs/2001, s.153.

2.5.4.1. Telafi Edici KDV

Bu vergi yaklaşımın temeli, ülkeler ya da üye devletlerarası satış ya da ihracatta istisnanın korunması, KDV iadesinin yapılmaması ve ister kayıtlı ticari kazanç sahiplerine, isterse son tüketicilere satış yapılsın, ihracattan bir telafi edici vergi alınması, alınan bu verginin de ithalatçıya ödenmesi ya da ödeyeceği vergiden mahsup edilmesidir.

2.5.4.2. Bütünleştirici KDV

Bu vergi bütün üye devletlerinin tacirlere yaptıkları her türlü satışa aynı KDV oranını uygulamalarını, tüketicilere ve mükellef olmayanlardan ise üye devletlerin kendi belirleyecekleri oranda KDV almalarını ön görmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VERGİ REKABETİ VE VERGİ CENNETLERİ

Globalleşme süreciyle birlikte ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin artması sermaye hareketlerinin hızlanması ülkelerin sermayeyi kendi ülkelerine çekmek amacıyla girişimde bulunmaları vergi rekabetine neden olmuştur. Oluşan bu rekabet ortamında araç olarak kullanılmaya başlanan vergiler zamanla düşük oranlara, ardından da vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimleri gibi bazı küçük ekonomili ülkelerde ekstrem uygulamalara neden olmuştur.

3.1. KÜRESELLEŞME VE VERGİ REKABETİ

Dünya, günümüz itibarıyla hızlı bir değişim sürecinde bulunmakta olup bu değişim sürecinin öncülüğünü de küreselleşme olgusu yapmaktadır. Küreselleşme ile beraber ekonomi ve ticarete liberalleşme eğilimleri hızlanmakta ve gelişmekte olan ülkeler bu süreçten daha fazla pay almak için adeta bir yarış içerisine girmektedirler (Bülbül, 2004: 123).

Küreselleşme ile son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmelere paralel olarak, dünyada ülkeler arasındaki mal ve para hareketlerinde önemli gelişmeler kaydedilmiş ve sermaye, sınırları belli olmayan bir pazarda hareket eder hale gelmiştir. Her alanda yaşanan bu hızlı gelişmelere bağlı olarak gelişmekte olan ülkeler, dünyada yatırım hedefiyle dolaşım halinde bulunmakta olan sermaye potansiyelini kendi ülkelerine çekebilmek için başta vergilendirme olmak üzere pek çok alanda yeni düzenlemelere girişmekte ve bu konumdaki avantajlardan yararlanmak için çabalamaktadır (TOBB, 2001: 40). Örneğin ülkeler, uluslararası alanda ekonomik üstünlük sağlamak, sermaye ve yatırımları çekebilmek amacıyla vergi mükellefiyetinde (Öncel, 2005: 3), verginin konusunda oranlarında, indirim, istisna, muafiyet ve indirim konuları olabilecek giderlerde yabancı yatırımcılara cazip gelecek düzenlemelere gitmektedir. İşte bu düzenlemeler vergilendirme alanında rekabetin somut yansımaları olmaktadır.

3.1.1. Vergi Rekabetinin Tanım ve Unsurları

Uluslararası vergi rekabeti, emek ve sermayenin mobilitesinin artması ile ön plana çıkmakta ve ülkeler yatırımları kendi ülkelerinde cazip kılmak için çeşitli vergi öğelerine müdahalelerde bulunarak vergi reformları yapmaktadırlar. Vergi rekabeti, artan mali bütünleşme ve ekonomik entegrasyon sonucunda efektif vergi oranlarının düşürülmesi olarak tanımlanabilen (Yereli, 2005: 3) ve teorik bazda ilk defa 1956 yılında Charles Tiebout tarafından geliştirilen bir iktisadi kavramdır (Öncel ve Öncel, 2003: 5). Ancak bazı vergi rekabeti tanımları, vergi rekabetini daha kapsamlı olarak ele almaktadır.

Efektif vergi oranlarının, çokuluslu girişimcilerin yatırım ve yerleşim kararlarını belirlemede önemli bir faktör olduğu bilinmektedir. Ancak vergi oranları dışında başka vergisel ayrıcalıklar da vergi yükünü azaltabilir. Daha açık bir ifade ile vergi rekabeti, vergi oranları düşürülerek ve/veya vergi matrahı genişletilerek gerçekleştirilebilmektedir (Giray, 2005: 94). Dolayısıyla geniş anlamı ile vergi rekabeti, vergilendirme yetkisine haiz olan devletin (Kamu idareleri, yerel yönetimler ve diğer idari birimler) vergi politikalarının diğer devletler üzerinde oluşturduğu etkiler diye tanımlanabilmektedir (Edwards, 2002: 3).

Vergi rekabeti bir yandan kamu harcamalarında etkinlik sağlama ve kaynakların daha rasyonel kullanımı anlamında refah artırıcı etkiler yaratırken, diğer yandan uluslararası yatırım kararlarının sapması sonucunda bazı ülkelerin vergi gelirlerinde kayıpların ortaya çıkması nedeniyle yanlış kaynak dağılımına yol açarak haksız vergi gelirlerinde kayıpların ortaya çıkması nedeniyle yanlış kaynak dağılımına yol açarak haksız vergi rekabetine sebep olabilmektedir. Bu amaçla haksız vergi rekabetinin olumsuzluklarını gidermek amacıyla Avrupa OECD gibi çeşitli uluslararası kuruluşlar bir takım ölçekler geliştirerek bu alanda bir takım çalışmalar yapmaktadırlar (Öncel ve Öncel, 2003: 3).

Fakat AB'nde dolaylı vergiler alanındaki önlemler vergi uyumlaştırılması olarak belirlemekte iken, dolaysız vergilerde bu durum vergi rekabeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konudaki çalışmalarda AB, vergi rekabetine karşı bir düzenlemeyi tavsiye etmektedir. Ancak bu alandaki çalışmalarda da vergi rekabeti sonucunda hükümetin harcamalarında düşmenin söz konusu olacağı tartışmaları yer aldığı gibi aksine vergi rekabetinin daha iyi vergi sistemlerin kurulmasında rol oynayacağı ve

her ülkenin diğer ülkelerin deneyimlerinden yararlanabileceği üzerinde de durulmaktadır. Ancak günümüzdeki durum itibariyle dolaylı vergilerde AB’de uyumlaştırma söz konusu iken dolaysız vergilerde aynı şey söylenememektedir (Fourçans, 2001: 4-5).

Vergi rekabeti tanımlarına bakarak vergi rekabetinin üç unsuru olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Bunlardan birincisi, vergi rekabetinin birey ve işletmelerin uluslararası rekabet gücünü artırarak yabancı yatırımları ülkeye çekmeye yönelik uygulamalar olması, ikincisi vergi rekabetinin uluslararası rekabeti de içermesi olmaktadır. Ülkeler, uluslararası rekabet sonucunda diğer ülkelerin sistemleri ile uyumlulaştırmakta ya da yakınlaştırmaktadırlar aksi halde yükümlüler kendilerine en fazla avantaj sağlayan ülkelere gideceklerdir. Üçüncüsü ise vergi rekabeti dolayısıyla elde edilecek vergi avantajlarının çeşitli vergisel teşviklerle gerçekleşmesidir (Giray, 2005: 95).

Vergi rekabeti, yatay vergi rekabeti ve dikey vergi rekabeti olarak iki ayırımında incelenebilmektedir. Yatay vergi rekabeti, aynı düzeydeki iki ya da daha çok hükümetin vergi rekabetidir. Örnek olarak, iki yerel ya da iki ulusal hükümetin hareketli vergi kaynağını vergilendirmeleri ve bunlardan bir tanesi aldığı verginin diğerinin vergi gelirlerine etkide bulunması verilebilir. Dikey vergi rekabeti ise farklı düzeylerdeki iki hükümetin (yönetimin) vergi rekabetidir. Dikey vergi rekabetine örnek olarak da federal hükümet ve eyaletlerinin aynı vergi kaynağını vergilendirmesi sonucunda bir bölgede uygulanan verginin diğerindeki vergi miktarını etkilemesi verilebilir. Özetle yatay vergi rekabeti farklı devletlerarasında dikey vergi rekabeti daha çok federal hükümetler ve eyaletler arasında gerçekleşen vergi rekabetidir (Goodspeed, 1998: 581). Vergi rekabetinin temelinde vergilendirilen faktörlerin ödemedi kaçmak için yer değiştirmesi yatmaktadır. Vergilendirilecek faktörlerinin vergi rekabetinin yararlanmaması durumunda, bu faktörlerin vergi yüklerinde artışlar ortaya çıkacaktır (Goodspeed, 2002: 371).

3.1.2. Vergi Rekabeti Hakkında Görüşler

Vergi rekabeti ile iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi vergi rekabetinin zararlı olduğunu ileri süren görüştür. Mesela Slemrod, vergi rekabetinin bazı ülkeler için zararlı etkilerinin olabileceğini ve ülkelerin vergi sistemlerinin uyumlaştırılmasının bütün ülkelerin refahlarını artıracak olduğunu söylemektedir. Slemrod,

vergi rekabetini “yıkıcı vergi korumacılığı” olarak adlandırmıştır ve vergi cenneti olan ülkelerin kazançlarının dünyanın diğer ülkelerinin katlanacağı zararlarla sıfır toplamı hatta negatif toplamı bir oyun olacağını ifade etmektedir. Vergi rekabetinin zararlarını engellemek için ülkelerin kurumlar vergisi alanında uyumlaştırmaya gitmelerinin gerekliliğini ve eğer ki ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmek istiyorlarsa da bunun vergi oranlarını indirerek sağlamak yerine yatırım indirimi gibi uygulamalar sunarak yapmalarının gerekliliğini belirtmektedir (Slemrod, 1995: 484-486). Yine bu konuda OECD’nin görüşü ise, başka ülkelerin vergi tabanını azaltan veya vergi kompozisyonlarını değiştirmeye zorlayan bir vergi rekabetinin kabul edilebilir olmadığını söyleyerek bu konuda çalışmalarına devam etmektedir. OECD’nin zararlı vergi rekabeti konusunda 19 öneri içeren bir raporu mevcuttur zararlı vergi rekabeti üzerine OECD Raporu’nda ayrıca, vergi rekabetinin pozitif etkilere sahip olduğu ancak vergi politikalarının diğer ülkeler üzerinde dışsal zararlı etkilerinin de olduğu vurgulanmaktadır. Raporda ülkelerin, ticaret ve yatırım akımlarını tarif eden, vergi yükünde hayal edilemez değişiklikler yaratan, vergi mükelleflerinin uyum maliyetlerini artıran, hükümetlerin mali politika seçimlerini sınırlandıran zararlı vergi rekabetine nasıl engel olabileceklerinin yolları belirtilmektedir. Söz konusu raporda, ülkeler arasında çok taraflı düzenlemelere yer verilmesi ve en önemlisi de bilginin paylaşımı vurgulanmaktadır (Weiner ve Ault, 1998: 601-602).

Vergi rekabeti konusunda ikinci görüş ise vergi rekabetini doğrudan zararlı olduğu konusunda kesin bir tavır içinde bulunulmaması gerektiğini savunanlardır. Mesele Roin, vergi rekabetinin her ülkenin uyguladığı vergi oranlarının birbirine eşitleninceye kadar devam edeceğini ki bu oranın sıfırda olabileceğini, bunun sonucunda da ülkelerin ek yatırımları çekmek amacıyla vergi oranlarından yararlanmak gibi bir yola başvurmayacaklarını söylemekle beraber, ülkelerin vergi rekabetine girerek refahlarını artırıcı etkiler yaratamayacaklarını iddia etmektedirler (Roin, 2001: 5-13). Roin, ekonomik perspektiften bakıldığında, vergi rekabetinin kamusal mallar açısından da fayda sağlayacağını ileri sürmektedir. Vergi rekabetinin hem dünya hem de rekabetçi ülkeler açısından negatif toplamı bir oyun olmadığını, refahın artmasında katkı yarattığını söylemektedir (Dagan, 2003: 26).

Vergi rekabeti teorisi Charles Tiebout'un 1956 yılında yazmış olduğu “Tiebout Teorisi” adlı makalesiyle açıklanmaya çalışılmıştır buna göre kişilerin tercihler yoluyla, farklı düzeylerde bulunan kamu harcamaları ve vergi bileşenlerinden bireyler için en optimal olanını seçeceklerinden bahsedilmektedir. Bireylerin farklı tercih imkânına sahip olması da devletlerin kamu hizmetlerini sunmadaki verimliliğini artıracaktır. Mesele federal bir devlet yapısında idareler arasındaki rekabet daha iyi kamu malı sunumuna olanak hazırlamaktadır (Tiebout, 1956: 416-420).

Tiebout hipotezine göre hareketli kabul edilen emek için idareler arasındaki rekabet, piyasa ekonomisindeki özel mallar arasındaki rekabet gibidir. Dolayısıyla idareler mevcut alternatiflerden daha iyi biçimde bireylerin ihtiyaçlarını tahmin etme ile karşılaşmaktadırlar. Daha başka bir deyişle, bir bölgedeki faktörlerin başka bölgelere kaymasını engellemek için (emek için göç) idareler (yerel yönetimler) bireylerin tercihlerine uygun bir şekilde vergi ve harcama bileşimleri belirlemelidirler (Stiglitz, 2001: 791).

Tiebout hipotezine dayanarak vergi rekabetini savunanlar, vergi rekabeti teorisinde farklı vergi oranlarının olmasının iyi olduğunu söylemektedir. Bunun sonucunda da mükelleflere seçme imkânı tanıdığını, vatandaşların iyi yerleşim yerlerini tercih etmeleri gibi idarelerin de vatandaşların istek ve tercihlerine karşı duyarlı olacaklarını ve sınırlı vergi kaynakları ile daha iyi hizmet sunma koşullarını zorlayacaklarını belirtmektedir. Vergi rekabetinin yararlı olduğunu savunanlar görüşleri arasında vergi rekabetinin ulus devletlerin vergileme yetkilerini kötüye kullanmalarını bir ölçüde engelleyebilecekleri fikri de yer almaktadır (Aktan ve Vural, 2004: 15).

3.1.3. Vergi Rekabetinin Olumlu Etkileri

Vergi rekabetini savunanlar özellikle kurumlar vergisi alanındaki indirimlerle yabancı sermaye akımlarındaki artışlar arasında doğrudan ilişki olduğunu söylemektedirler. Bir ülkede yatırımcılar, vergi oranlarından daha önemli olan ve yatırımların getiri oranlarını etkileyen bazı faktörleri de göz önüne almaktadırlar. Ancak yatırımcıların ülkedeki vergi oranlarını ile ilgilenmediğini de söylemek de yanlış olacaktır. Çalışmalar ve incelemeler sonucunda şu söylenebilir ki, yabancı sermaye yatırımlarının yapılacağı yerin seçiminde vergi oranları kadar diğer

faktörlerin de etkili olduğu bilinmektedir. Bunlar politik istikrar, işgücünün kalitesi, alt yapı sistemleri, piyasaya girişler ve ücretlerdir.⁸

Kısa vadeli yabancı yatırımlarda vergiler, doğrudan yabancı yatırımları gerçekleştiren çok uluslu şirketlere göre daha önemli bir unsur oluşturmaktadır.. Lakin pek çok ülke doğrudan yabancı yatırımları çekmek için indirilmiş vergi oranlarını, vergi kredilerini, vergi tatilleri ve hızlandırılmış amortisman gibi vergi teşviklerini kullanmakta ya da vergi oranlarını düşük tutmaktadır (Akkaya, 2003: 60).

1980'li yıllarda vergi rekabeti, gelir ve kurumlar vergisi oranlarını azaltmakta yönünde iken ülkelerin bazılarında da düz oranlı vergi rejimlerini gündeme getirmiştir. Bu düşüncenin altında yatırımlar üzerindeki yüksek vergi oranlarının daha az yatırımlarla sonuçlanacağı gerçeği yatmaktadır. Nitekim bazı ekonomiler için küresel ekonominin önemli avantajları söz konusu iken bazı ülkeler için ise global anlamda tehditler söz konusudur (Rohn, 2003: 7-8).

Vergi rekabetini savunan kesimin görüşlerinden biri de rekabetinin her türlüşünün iyi olduğu doğrutusundadır. Rekabet üzerine mücadele etmek zararlıdır. Rekabeti engelleyici mücadele yerine, rekabetin bizzat içerisinde yer almak gerekir. Vergi rekabeti olmazsa gelişmişler daha da gelişecek, gelişmekte olan veya az gelişmişler ise ya yerinde sayacak ya da daha da gerileyecektir (Teather, 2002: 58). Vergi rekabetinin gerçekleşme süreci ve etkilerini; vergi oranlarındaki indirimler ve sonucunda yabancı sermaye miktarındaki artış ile vergi gelirlerinin daha etkin kullanımı ve verimli kamu harcamaları başlıkları altında inceleyebiliriz.

3.1.3.1. Vergi Oranlarındaki İndirimler ve Yabancı Sermaye Miktarında Artış

Vergi rekabetinin pozitif etkileri, vergi indirimleri ve gelir vergisinin daha etkili kullanımı dolayısıyla yabancı sermaye yatırımlarındaki artışlar olarak belirlenebilir (Yereli, 2005: 21). Ülkelerin vergilendirme yetkisinin belirleyen faktörlerin içerisinde de vergi yükü ve oranlarının belirlenmesinde dış dinamikler önemli olmaktadır. Aslında vergi rekabetinin altında yatan en önemli sebep olarak da bu etmen görülebilir. Üretim faktörlerinden emek ve sermayenin mobilitesinin artması sonucunda, bir ülkenin vergi yükü oranları ile ilgili kararlarını çok net bir

---

⁸Sven STEINMO, "Globalization and Taxation: ChallengesToThe Swedish Welfare State", 2001, s.15 <http://stripe.colorado.edu/steinmo/cpsfinal.pdf> , Erişim:13.08.2012

şekilde etkilemektedir. Bir ülke daha fazla yabancı sermayeyi ülkesine çekmek için vergi oranlarını düşürülebilir. Buna karşın diğer ülkeler de benzer şekilde taleplerde bulunacaklardır (Öncel ve Öncel, 2003: 7).

1980'li ve akabinde 1990'lı yıllarda batı dünyasında önemli vergi reformları gerçekleştirilmiştir. Birçok ülkede de özellikle kurumlar vergisi oranlarının düşürülmesi tartışılabilir konu olarak gündemi oluşturmuştur. Özellikle kurumlar vergisi oranlarını azaltmak yoluyla yabancı sermayeden daha fazla pay almak düşüncesi küçük ve gelişmekte olan ülkelerde daha sık görmekteyiz. Ülkeler küresel rekabet ortamında gelir vergisi tarifelerinde de aşağıya doğru indirme anlamında düzenlemeler yapmaktadır. Söz konusu vergiler tablo 3.1'de görülmektedir. OECD'nin gelişmiş ülkelerinde kurumlar vergisi oranlarında genelde yavaş bir azalma eğilimi söz konusu iken, Tablo 3.1'de görüldüğü gibi örneğin İrlanda'da kurumlar vergisi oranlarında hızlı bir düşüş gerçekleşmiştir. İrlanda kurumlar vergisi oranlarında 1986 yılında %50'den 2000 yılında %24'e indirmiş, 2002 yılı için de bu oran %16 olmuş ve 2007'de %12.5'e düşmüştür. İrlanda gelir vergisi oranlarında da indirime gitmiş ve yabancı sermayeyi çekmek açısından yarar sağlamıştır.

Artık günümüzde kurumlar vergisi oranlarını %20'nin altına indirmeye çalışan ülkelerin sayısı gittikçe artmaktadır. 2003 yılında Sri Lanka kurumlar vergisi oranını %17'ye, Panama %19'a Uruguay da %14'e indirmiştir. Çin ise Özel Ekonomik bölgeler için yerleşik yabancı yatırımcılara yönelik olarak kurumlar vergisi oranını %33'e indirmek suretiyle bu bölgelerdeki yabancı yatırımcılara daha düşük vergi uygulamasını sürdürmektedir (Aktan ve Vural, 2004: 3).

Tablo 3.1. : 1986-2000 Döneminde AB ve Diğer Bazı Ülkelerde En Yüksek Kurumlar Vergisi Oranı (%)

Ülke	1986	1991	1995	2000	1986-2000 Değişme	2007
Avustralya	49	39	33	34	-15	30
Avusturya	30	30	34	34	4	25
Belçika	45	39	39	39	-6	33.99
Kanada	36	29	29	28	-8	19.5
Danimarka	50	38	34	32	-20	28
Fransa	45	42	33	33	-12	33,33
Almanya	56	50	45	40	-16	39.78
Yunanistan	49	46	40	40	-9	25
İrlanda	50	43	40	24	-26	12.5
İtalya	36	36	36	37	1	37.25
Japonya	43	38	38	37	-16	30
Hollanda	43	35	35	35	-7	25.5
Norveç	28	27	19	28	0	28
Portekiz	47	36	36	32	-15	25
İspanya	35	35	35	35	0	32.5
İsveç	52	30	28	28	-24	28
İsviçre	10	10	10	8	-2	8
Türkiye	46	49	25	33	-13	20
İngiltere	35	34	33	30	-5	30

Kaynak: OECD, **Tax Rates Are Falling**, March April 2001, **World Investment Report**, 2005, s.58 ve www.worldwide-tax.com adlı kaynaklardan derlenmiştir.

1980’li yıllardan sonra gerek vergi oranlarındaki değişiklikler gerekse küreselleşme süreci hem portföy hem de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında büyük artışları beraberinde getirmiştir. Ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırmak için hem kurumlar vergisi oranlarında indirimlere gitmekte hem de yatırımlar üzerindeki vergi yükünü azaltmak için çabalamaktadırlar. Bazı

ekonometrik modeller farklı sonuçlar gösterse de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile vergi oranları arasında doğru orantılı bir korelasyon kabul görmektedir (Stowhase, 2005: 535-536).

Tablo 3.2'ye göre doğrudan yabancı sermaye girişi seçilmiş yıllar itibariyle gelişmiş ülkelerde daha fazladır. Az gelişmişliğin kısır döngüsünün kırılması amacıyla bu trendin ters bir seyir izlemesi gerekmektedir. Ancak, az gelişmiş ve kalkınmakta olan ülkelerdeki siyasi ve bu doğrultudaki ekonomik istikrarsızlıklar bu ülkelere yeterince yabancı sermaye girişini engellemektedir. Bu olumsuz etkilerin bir sonucu olarak yabancı sermaye riskin az olduğu ve güvenilir bir piyasa olan gelişmiş ülke piyasalarına doğru bir meyil göstermektedir. Dünyadaki birçok küresel kuruluş tarafından bu durumu tersine döndürecek herhangi bir iktisat politikası uygulanmamaktadır (Başak, 2004: 10).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bakıldığında, Kuzey Amerika, Avrupa ve Japon üçgenindeki ülkeler Çin ve buna yakın bazı bölgeler küresel doğrudan yabancı sermayenin %90'ını alırken, dünyanın %70'den fazla nüfusuna sahip kalan kısmı %10'unu almıştır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin üçte birinde yabancı sermaye yatırımları/GSYİH rasyosunu düşürmüştür. Ama gelişmekte olan ülkelere yabancı sermaye girişinde çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Büyük bütçe açıklarının olması yabancı yatırımcılar üzerinde olumsuz etkiler yapmakta, üreticilerin uluslararası rekabet edilecek standartlarda malları üretememeleri, yabancı sermayenin gireceği ülkelerdeki insanların temel becerilere sahip olmaması ve altyapı yatırımlarının ve iletişim ağının yetersiz olması gibi faktörler bu engeller arasında yer almaktadır (Uysal, 2002: 310). Bu sebepten dolayı küçük ve gelişmekte olan ülkeler ise vergi oranları gibi vergisel tedbirlerle bu piyasadaki pay almak için çalışmaktadır ve genellikle de vergi oranlarında indirimde başvurmuşlardır.

Tablo 3.2. : 1990-2001 Döneminde Ekonomilerin Gelişmişliklerine Göre Doğrudan Yabancı Sermaye Akımı (Milyon Dolar)

	1990-1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ABD	40 829	84 455	103 398	174 434	283 376	300 912	124 435
Japon	1 144	228	3 224	3 193	12 741	8 322	6 202
AB	84 165	110 376	127 919	262 216	487 898	808 519	322 954
Afrika	4 320	5 835	10 744	9 021	12 821	8 694	17 165
Latin Amerika	22 259	52 856	74 299	82 203	109 311	95 405	85 373
Asya-Pasifik	47 710	93 994	105 978	96 386	103 008	133 795	102 264
Türkiye	745	722	805	940	783	982	3 266
En az Gelişmiş Ekonomiler	607	2 630	2 728	3 948	5 428	3 704	3 838
OPEC Ülkeler	6 048	13 406	18 687	14 442	5 461	3 510	6 557

Kaynak: UNCTAD, World Investmen Report, 2002, s. 303-306 (*Rakamlar Milyon dolar)

Tablo 3.3. : 1990-2001 Döneminde Bazı Ükelere Yıllar İtibariyle Doğrudan Yabancı Yatırım Girişi (Milyon Dolar)

ÜLKE	1990-95 Ortalama	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Çin H.C	19.360	40.180	44.237	43.751	40.319	40.772	46.846
Meksika	8.080	9.938	14.044	11.933	12.534	14.706	24.731
Hong K.	4.859	10.460	11.368	14.770	24.596	61.938	22.834
Brezilya	2.000	10.792	18.933	28.856	28.578	32.779	22.457
İrlanda	1.139	2.618	2.743	11.035	14.929	24.117	9.775
Polonya	1.396	4.498	4.908	6.365	7.270	9.342	8.830
Portekiz	1.737	1.488	2.477	3.144	1.234	6.464	6.017
Şili	1.499	4.633	5.219	4.638	9.221	3.674	5.508
Çek C	947	1.428	1.300	3.718	6.324	4.986	4.916
Hindistan	703	2.525	3.619	2.633	2.168	2.319	3.403
Türkiye	745	722	805	940	783	982	3.266
İsrail	580	1.387	1.628	1.760	2.889	4.392	3.044
Rusya F.	1.167	2.579	4.865	2.761	3.309	2.714	2.540
Yunanista	1.049	1.058	984	85	571	1.089	1.560
Slovakya	147	251	220	684	390	2.075	1.560
Cezayir	25	270	260	501	507	438	1.196
Romanya	162	263	1.215	2.031	1.041	1.025	1.137
Bulgaristan	57	109	505	537	819	1.002	689
Mısır	632	636	887	1.065	2.919	1.235	510
Malta	84	277	81	267	822	652	314
Suriye	102	89	80	82	263	270	205
GÜ'ler	145.019	219.908	267.947	484.239	837.761	1.227.476	503.144
Dünya	225.321	386.140	478.082	694.457	1.088.263	1.491.934	735.146

Kaynak: UNCTAD, **World Investmen Report 2002**, New York, 2002, s. 303-307.

Tablo 3.3'ten de görüldüğü gibi İrlanda 1990-1995 ortalaması olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından yaklaşık 1,1 Milyar \$ pay alırken, 2001 yılında bu miktar yaklaşık 9,7 Milyar \$ olmuştur. Burada İrlanda'nın kurumlar vergisi oranını %50'lerden 2000'li yıllara doğru %16'lara düşürmesinin etkisi büyüktür.

Tablo 3.4. : 2004 Yılında En Fazla Uluslararası Doğru Yatırım Çeken On Ülke ve Türkiye (Milyar Dolar)

Ülke	2004
ABD	95.9
İngiltere	78.4
Çin	60.6
Lüksemburg	57.0
Avustralya	42.6
Belçika	34.4
Hong Kong	34.0
Fransa	24.3
İspanya	18.4
Brezilya	18.2
Türkiye	2.7

Kaynak: World Investment Report, 2005

Tablo 3.4.'de verildiği gibi 2004 yılı için doğrudan yabancı sermaye yatırımlardan en fazla pay alan ülkelerin başında ABD, Çin, İngiltere, Lüksemburg, Avustralya vs. gibi ülkeler gelmektedir. ABD'nin 2000 yılında 1.2 trilyon dolarlık doğrudan yabancı sermaye yatırımından düşük gelirli ülkeler %1 oranında, gelişmekte olan ülkeleri ise %18 oranında bir fayda sağlamışlardır. Bundan çıkarılabilecek sonuç ise zengin ülkelere yatırım yapıldığıdır (Kocacık, 2001: 196). Önceki ibarelerde değinildiği gibi dünyada doğrudan sermaye yatırımları 1970'li yıllardan beri hızla artmaktadır. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan ABD'nin diğer endüstrileşmiş gelişmiş ekonomilerden daha büyük doğrudan yabancı sermaye giriş ve çıkışlarına sahip olması enteresan bir durum teşkil etmemektedir. Gayri safi milli hasılanın yüzdesi olarak ABD'ye doğrudan yabancı sermaye giriş ve çıkışından %32 daha fazladır.⁹

Sonuç itibariyle vergi rekabetinin artmasının altında yatan nedenlerden birisi uluslararası sermaye hareketleridir. Sermaye hareketleri için de ülkelerarasında vergi tarafsızlığının sağlanması da önemli ve gereklilik arz etmektedir. Bir faaliyete ya da

⁹ [www.neweconomyindex.org/section_page04.html], Erişim: 02.07.2012.

yatırıma sahip olan ülke, geliri elde etme hakkına da sahiptir. Ülkelerarasında kaynak ya da yerleşim yeri ilkesinden hangisinin izlenip izlenmediğine göre vergi tarafsızlığı belirlenecek (Akkaya, 2003: 56).

Vergi rekabeti çerçevesinde, yabancı sermaye yatırımlarının artış göstermesinde düşük oranlı vergilerin ve vergilendirme ilkelerinin önemi oldukça büyüktür. Nitekim kurumlar vergisi oranlarını ülkeler indirmekle beraber, başlıca sanayileşmiş ülkeler için en yüksek kurumlar vergisi oranları %35 olmaktadır. Yukarıdaki tablolarda bu trend açık olarak görülmektedir. Vergi rekabeti nedeniyle de vergiler daha da düşürülmeye devam etmektedir. Vergi indirimi sadece kurumlar vergisi için değil aynı zamanda kişisel gelir vergisi için de geçerlidir. OECD'nin gelişmiş ülkelerinde bu oranlar aşağıdaki tablo 3.5'te verilmektedir. Tablodan görüldüğü üzere yapılan indirimler kurumlar vergisinden daha fazla ve hızlı olmuştur. Burada dikkat edilecek bir nokta vardır ki o da sermaye üzerinden alınan vergilerde bir azalma görülürken emek üzerinden alınan vergilerde yük artmaktadır. Bu da gösteriyor ki vergi rekabeti emek aleyhine sermayeyi korumaktadır. Bu süreçte ülkeler servet vergilerini ve yabancıların faiz, kâr payı ve diğer yatırım kazançları üzerinden alınan vergileri azaltmakta veya tamamen kaldırmaktadırlar (Edwards ve Ruggy, 2002: 56).

Tablo 3.5. : 1985-2007 Döneminde En Yüksek Kişisel Gelir Vergisi oranları (%)

Ülke	1985	1990	1995	2000	2007
Avustralya	60	49	47	47	47
Avusturya	62	50	50	50	50
Belçika	76	55	58	58	50
Kanada	50	44	44	44	29
Danimarka	73	68	64	59	59
Fransa	65	53	51	54	48.09
Almanya	65	65	66	59	42
Yunanistan	63	50	45	43	40
İrlanda	65	58	48	42	41
İtalya	81	66	67	51	43
Japonya	70	65	65	50	40
Kore	65	60	48	44	39
Hollanda	72	72	60	52	52
Norveç	64	54	42	48	51.3
Portekiz	69	40	40	40	40
İspanya	66	56	56	48	45
İsveç	80	72	58	51	56
İsviçre	33	33	35	31	31
İngiltere	60	40	40	40	40
Amerika	50	33	42	42	35
Türkiye	55	50	55	45	35

Kaynak: OECD, <http://www.oecd.org/dataoecd/44/2/1942506.xls> ve www.worldwide-tax.com'dan derlenmiştir.

Tablo 3.5'te görüleceği üzere OECD'nin gelişmiş ülkelerinde kişisel gelir vergisi %20 oranında düşme görülmektedir. 1980'den bu yana görülen bu düşme yabancı sermaye hareketliliğini ve miktarını artırmıştır. Bu artışlar 1990 yılından sonra etkisini göstermiştir.

3.1.3.2 Vergi Gelirlerinin Daha Etkin Kullanımı ve Verimli Kamu Harcamaları

Vergi rekabetinin sağladığı faydalardan birisi de hükümetin kamu hizmetlerinden etkinliği sağlama fonksiyonuna yardımcı olmasıdır. Şöyle ki hükümetler arasındaki rekabet devletin monopol gücünü sınırlandırarak vergi gelirlerinin daha etkin kullanılmasına zemin hazırlamaktır (Rohn ve Rugh, 2003: 7).

Vergi rekabeti sebebiyle hükümetler, toplam vergi yükü ile kamu hizmetlerini (sosyal altyapı harcamalarının da yer aldığı) en uygun noktada buluşturarak, iki parametre arasında orantı kurabilirler (Giray, 2005: 9). Bu da politikacıların, siyasi partilerin bürokratların mali disiplini bozmalarını bütçede aşırı harcamalarına mani olup kamu harcamalarında etkinsizlik oluşturmalarına engel olacaktır bu da bir yandan kaynak dağılımında ve kullanımında etkinlik sağlarken diğer yandan da dünya refahında artış sağlayacaktır.

Vergi rekabetiyle hükümet vatandaşlara karşı daha duyarlı olmaya çalışıp onların başka yerlere kaçışını engellemek için daha iyi kamu hizmeti sunma çabasına içine girmektedir. Küreselleşme sürecinde çeşitli şekillerde vergi sistemlerini değiştiren hükümetler diğer ülkelerin vergi sistemlerini de etkileyecektir birbirinden etkilenen hükümetler mükelleflerine diğer ülkelerin sağladığı avantajlardan sağlayarak gelir toplama performansında artış, kamu harcamaların verimliliğini ve kalitesini artırmak, mali disiplini sağlamak gibi amaçlarla gütmektedir. Böylelikle gelişme ve kalkınma yolunda yabancı sermaye girişiyle ilerleme kaydetmektedir.

3.1.4. Vergi Rekabetinin Olumsuz (Zararlı) Etkileri

Vergi rekabetinin negatif etkileri: vergi gelirlerinin azalması sonucunda kamu harcamalarındaki düşüş, borçlanma ile gölge ekonomisinin büyümesi vergi yükünün dağılımında adaletsizlik, toplanması gereken vergilerdeki düşüş sayılabilmektedir (Yereli, 2005: 26). Vergi rekabetinin vergi yapısıyla ilgili iki sonucu mevcuttur. Bunlardan birincisi toplam vergileme kapasitesinin düşmesi, ikincisi ise mobil faktörler üzerindeki vergi yükünde yapacağı değişikliklerdir (Öz, 2005: 53-54). Aslında vergi rekabeti küreselleşme süreciyle kendini daha fazla hissettirmekte ve küreselleşme hem vergi yapısını hem de kamu harcamalarının yapısını etkilemektedir. Lakin küreselleşmenin mali politikaları üzerindeki etkileri etkinlik ve tazmin hipotezleri ile açıklanmaktadır. Tazmin hipotezi, küreselleşme sonucu artan

ekonomik risklere hükümetlerin vatandaşlarını korumak için refah devleti uygulamalarının genişletilmesini içermektedir. Vergi rekabeti ise etkinlik hipoteziyle ilgilidir. Etkinlik hipotezi, mobil faktörler üzerindeki hükümetlerin rekabeti ve ulus devlet kavramındaki aşınma olarak nitelendirilmektedir. Ülkeler mobil faktörler üzerinde özellikle vergi oranları ile rekabet ederken vergi yüklerinde değişimlere ve mali bozulmalara neden olmaktadır (Wilson, 1999: 269).

3.1.4.1. Mali Bozulma

Vergi gelirleri kamu gelirleri içerisinde önemli bir paya sahiptir. Vergi politikasının işlevleri arasında belirli gelir hedefini yakalamak, ekonomide denge ve istikrarın devamlılığını sağlamak gelir dağılımının düzenlenmesi gibi hedefler de yer almaktadırlar. Fakat küreselleşme ile beraber bir ülkenin vergi politikası diğer ülkelerden bağımsız belirlenmesi mümkün değildir. Bir ülkenin vergi politikasındaki yapmış olduğu değişikliklere diğer ülkelerde uyum sağlamaktadır. Vergi oranlarının yatırım kararlarında etkisi sonucunda vergi sistemlerindeki bu değişiklikler mükellefin dikkatini çekmektedirler. Gerek vergi oranlarındaki indirimler gerekse ülkelerin çeşitli vergisel ayrıcalıkları ve teşvikleri ile bir ülke kazanç sağlarken diğeri ise belirli kayıplarla karşılaşabilmektedir bu uygulamalarla vergi matrahında meydana gelen erozyon sonucu ülkelerin uğradığı kayıpları (Mali bozulma) vergi rekabetinin zararlı ekonomik sonuçlarından biridir (Giray, 2005: 111).

Bir hükümetin sermaye veya diğer hizmetleri çekmek için uygulamaya koyduğu vergi paketleri bir başka ülkenin vergi sisteminde kayıplara sebebiyet vermektedir (Cangir, 2000: 78). Vergi rekabeti ile birtakım ülkeler yabancı sermaye yatırımlarını kendi ülkelerine çekerken diğer ülkelerin vergi gelirlerini azaltarak vergi matrahlarında aşınmalara sebep olabilmektedir.

3.1.4.2. Adaletsiz Vergi Yükü Dağılımı

Küreselleşme sürecinde bir ülkenin vergi politikasında yaptığı değişikliğe diğer ülke bağımsız kalmamaktaydı. Doğal olarak ülke ya da ülkeler yabancı sermaye yatırımlarından daha fazla pay almak için vergi oranlarında değişiklik yapmaya yönelmektedir bunun sonucu da vergi yükünün dağılımı da bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Vergi rekabeti sermaye gelirleri lehine daha az mobil olan emek gelirleri üzerindeki vergi yükünü artırmakta ve vergi yükü sermaye

gelirlerinden emek gelirlerine doğru kaymaktadır. Genellikle hükümetler tüketim üzerindeki KDV gibi vergileri artırma eğilimine gitmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin payı toplam vergi gelirleri içinde dolaysız vergilere karşın artmaktadır (Genschel, 2001: 3).

Tablo 3.6. : 1980-2007 Döneminde Türkiye’ de Toplam Vergi Tahsilatında Dolaylı Dolaysız Vergi Payları (%)

Yıllar	Dolaylı Vergiler	Dolaysız vergiler
1980	37	63
1990	48	52
1999	55	45
2000	60	40
2002	66	31
2003	67	33
2004	71	29
2005	73	27
2006	69	33
2007	70	30

Kaynak: www.muhasabat.gov.tr , www.gib.gov.tr ve Maliye Bakanlığı Yıllık Ekonomik Raporlarından yararlanarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo 3.6’de görüldüğü üzere Türkiye’de yıllar itibariyle görüldüğü üzere Türkiye’de yıllar itibariyle toplam vergi gelirleri içindeki dolaylı vergilerin payları artmıştır. Küreselleşme sürecinde özellikle kurumlar vergisi oranlarındaki indirimler dolaylı vergilerin artırılmasına sebebiyet vermiştir.1980 yılında ülkemizde dolaylı vergilerin payı % 37 dolaysız vergilerin payı %73 iken, 2007 yılı için dolaylı vergi payı %70’ çıkararak büyük artış göstermiş, dolaysız vergi payı ise aynı yıl için %30’lara düşmüştür. Aynı oranlar AB ülkeleri için dolaylı vergi %35 ve dolaysız vergilerde %65 oranlarındadır. Yani tersine bir durum söz konusudur. Bir vergi sisteminin adilliğinden söz edebilmek için toplam vergi gelirleri içerisindeki dolaysız

vergi payının fazla olması gerekmektedir. Örneğin Gelir İdaresi Başkanlığı verilerine göre, 2006'da vergi gelirlerinin %18,9'u dış ticaretten, %50,1'i mal ve hizmetlerden, %2'si servetten ve %29,2'si gelirden alınan vergilerden karşılanmaktadır. Genel olarak hükümetlerin vergi rekabetiyle sınırlandırılmaları, hükümetlerin tüketim vergileri gibi dolaylı vergiler üzerine yönelmelerine ve sermaye üzerinden alınan vergiler lehine bir durum sergilemelerine sebep olmaktadır. 2006 tahsilat payları bu duruma açık bir örnektir. Aynı zamanda, dolaysız vergilere göre tüketim vergilerinin payının artması vergi rekabeti sonucunda vergi yükünün adaletli dağılmadığı ve mobil olan faktörlerden daha çok mobil olmayan faktörler üzerinde bu yükün çoğunluğunun kaldığını göstermektedir bir ülkede dolaylı vergilerin dolaysız vergilere göre tahsilatta daha baskın karakterli olması, o ülkede vergi kültürünün yerleşmediğine veya yerleşik vergi kültürü varsa bile olgunlaşmadığına da işaretir.

AB ülkeleri içerisinde 2003 yılı için Polonya ve Slovakya toplam vergi gelirleri içindeki dolaysız vergi paylarında en düşük paya sahip ülkelerdir. Fakat Danimarka (%59.6), İngiltere (%42) ve Finlandiya (%41) gibi ülkeler en yüksek dolaysız vergi paylarına sahip ülkelerarasındadır (OECD, 2005). Genellikle gelişmiş olan ülkelerde toplam vergi gelirleri içinde dolaysız vergi payları daha yüksek oranlarda yer almaktadır. Fakat gelişmiş ülkelerde durum tersine işlemektedir.

3.2. Vergi Sistemlerini Vergi Rekabetine Karşı Koruma Çalışmaları

Zarar verici vergi uygulamalarıyla (haksız vergi rekabeti) iki uluslararası işbirliği çalışması başlatılmıştır. Bunlardan birincisi OECD'nin başlattığı zarar verici vergi rekabeti çalışmasıdır. İlk adımı 1996 yılında Lyon zirvesinde G-7 devlet başkanlarınca atılan ve aynı yıl yapılan Bakanlar Konseyi toplantısıyla OECD tarafından başlatılan çalışmalardır. Diğer Avrupa Birliğinin üye ülke Ekonomi ve Maliye Bakanlarının yine 1996 Nisanında Verona'da yaptıkları toplantıda ilk kez gündeme getirilen ve "Avrupa Birliğinde Zarar Verici Vergi Rekabetiyle Mücadele Paketi" adıyla başlattıkları çalışmalardır (Öz, 2004: 49). Diğer taraftan haksız vergi rekabetinin önlenmesine çalışan bir kuruluşta G-8'ler tarafından kurulan Finansal Eylem Görev Grubudur.

3.2.1. OECD'nin Haksız Vergi Rekabetini Önlemeye Yönelik Çalışmaları

OECD'nin zararlı vergi uygulamalarına dair yaptığı çalışmalar, 1996 OECD Bakanlar Konseyince zararlı vergi rekabetinin, yatırım ve finansman kararları ve ülkelerin ulusal vergi tabanları üzerinde meydana getirdiği olumsuzlukları ve çarpıklıkları önleyici sistemlerin geliştirilmesi ve 1998 yılına kadar bu konuda bir raporun hazırlanmasına karar verilmesi ile başlamıştır (TOBB, 2001: 30). Bu doğrultuda OECD Mali İşler Komitesince, 1998 yılında yapılan Bakanlar Konseyine "Zararlı Vergi Rekabeti: Yükselen bir Global Konu" başlıklı bir rapor sunulmuştur. Bu raporun ilk bölümünde, uluslararası vergilemeye ilişkin olarak hali hazırda mevcut olan durumun ana prensipleri belirtilmek amacıyla, genel bir değerlendirmesi yapılmakta ve küreselleşmenin bu söz konusu yapı üzerinde meydana getirdiği baskı ortaya konulmaktadır.

OECD, 1998 yılında belirli kriterler oluşturup uygulamaya geçirmek amacıyla vergi cennetleriyle ilgili 44 ülkeden oluşan bir liste oluşturmuş ve çalışmalara bu ülkeler nezdinde başlanmıştır ve zarar verici vergi rekabetini uygulayan ve vergi cenneti olarak tanımlanan rejimleri belirlemek amacıyla aşağıdaki kriterler baz alınmıştır (Karaca, 2004: 139).

Düşük oranda vergilendirme ya da hiç vergilendirmeme:

Ekonomik aktiviteler, düşük oranda vergilendirilmekte ya da hiç vergilendirilmemektedir.

Etkin bilgi değişiminin olmaması: Yasalar ya da idari uygulamalar diğer devletlerin bilgi almalarını önleyici hükümler içerebilirler. Bu durum sadece bilgi vermemeyi istemekten kaynaklanmamış olabilir. Buna müşterilerinin adı ve soyadı sorulmadan açılan mevduat hesapları örnek gösterilebilir. Bu durumda yalnız bilgi isteyen ülke değil, bilgi vermesi istenen ülke de hesap sahibi hakkında istenen ölçüde bilgi sahibi değildir.

Şeffaflıktan Yoksunluk: Yürürlükte olan mevzuat ve buna dair idari uygulamalara açık olmayabilirler. Vergi oranları ve vergi matrahlarının tanımı gibi vergilendirmeyi etkileyen müzakere edilebilirler özelliklere sahip olabilir.

Ekonomik Aktivitelerin olmaması: belirli/esaslı bir faaliyette bulunma gerekliliğinin aranmaması anlamındadır. Bazı işletmeler vergi cennetlerini adres göstermekte olup burada faaliyette bulunmamaktadır. Buraları sadece adres için kullanmaktadır. Ekonomik faaliyetin olup olmadığının belirlenmesi her zaman bu kadar kolay olmamaktadır. Buna en güzel örnek finansal aktivitelerdir.

1998 yılında yayınlanan bu raporda haksız vergi rekabetine sebep olan vergi cennetlerinin verdiği zararlar şu başlık altında ifade edilmiştir (Eyüpgiller, 1998: 76).

– Vergi cennetleri, finansal akımların ve dolayısıyla fiziki yatırım akımlarının yönünü değiştirmektedir,

– Vergi yapılarının bütünselliğini etkilemekte ve vergide adalet kuralını ihlal etmektedir.

– Mükelleflerin vergi mevzuatına uyum konusundaki (tax compliance) kanaatlerini zayıflatmaktadır,

– Vergi ve kamu harcamalarının düzey ve ağırlığının yeniden kurgulanmasına neden olmaktadır.

– Vergi yükünün önemli bir bölümünün haksız biçimde, özellikle emek olmak üzere daha az hareket yeteneğine sahip üretim faktörleri üzerine kaymasına yol açmaktadır,

– Vergi uygulamalarının idareye ve mükelleflere yarattığı yükün artmasına sebep olmaktadır.

Belirtilen kriterler dikkate alınarak listede yer alan ülkeler çeşitli yöntemlerle incelenmiştir. Bu incelemeler ülkelerin çoğunun forum toplantılarına gerekli dokümanları sağlanması ile gerçekleşmiştir (Öz, 2004: 50-51). Bu listede yer alan ve sonradan bir değerlendirme sonucu çıkarılan 3 ülke vardır bunlar: Barbados, Maldivler ve Tonga'dır. Sonuç olarak 44 ülkeden 41 ülke kalmakta olup bu 41 ülkenin yukarıda belirtilen raporda yer alan vergi cenneti kriterlerine uyduğu tespit edilmiştir. Ancak bu kriterlere uyan ve yayımlanacak listede yer alması muhtemel ülke ya da rejimlerinin OECD ile işbirliğine gitmeleri ve bunu kamuoyu önünde taahhüt etmeleri durumunda bu listede yer almamaları kararlaştırılmıştır. Bu amaçla 41 ülkeye OECD ile işbirliğine gitme önerisinde bulunulmuş ve bu ülkelerden 6'sı bu öneriye olumlu yanıt vermiştir. Buna göre vergi cenneti olma kriterlerine uyan ve OECD ile işbirliğine gitme önerisini yanıtlamayan ya da olumsuz yanıtlayan ülkeleri içeren liste "Küresel Vergi İşbirliğine Doğru: Zarar Verici Vergi Uygulamalarını

Tanımlama ve Elimine Etmede ilerlemeler” raporunda 26 Haziran 2000 günü Paris’te kamuoyuna açıklanmıştır. Bu listede aşağıdaki 35 ülkenin ismi yer almaktadır (Öz, 2004: 51):

Andora, Angillaand Barbuda, Aruba, bahama, Bahreyn, Barbados, Belize, İngiliz Virjin Adaları, Cook Adası, Dominika, Cebelitarık, Grenada, Guernseyand Sark/Alderney, Isle of Man, Jersey, Liberya, Lihteştayn, Maldiv Cumhuriyeti, Marshal Adaları Cumhuriyeti, Monako, Montserra, Nauru Cumhuriyeti, St. Lucia, The Federation of StChristopher Nevis, St. Vincent and the Grenadines, Tonga, Turk&Caicos, ABD Virgin Adaları, Vanuatu Cumhuriyeti.

Vergi cennetlerine ilişkin liste hakkında belirtilmesi gereken bir diğer husus, söz konusu listede yer alan ülkeler açısından, en azından bu safhada bu ülkelere yönelik ortak bir yaptırımın uygulanamamasıdır. Bu liste daha çok bir tanımlama listesidir ve bu liste baz alınarak ikili ve çok taraflı müzakerelere başlanacaktır 2000 yılındaki OECD tarafından açıklanan ve vergilendirme alanında küresel işbirliğini hedefleyen raporda vergi cenneti listesinde yer alan ve bu özelliklerinden arınmayan bunda ısrarcı davranan ülkelere ortak yaptırımlar uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu yaptırımlardan bazıları şu şekilde özetlenebilir (Karaca, 2001: 96-97);

- Listede yer alan ülkelerle veya bu ülkeleri tahrip edici uygulamalarıyla bağlantılı işlemlerle ilgili indirim, istisna ve benzeri kolaylıklara izin verilmemesi,
- Listede yer alan ülke mukimlerine yapılan belli ödemelerin tevkifata tabi tutulması,
- Listede yer alan ülkelerle veya bu ülkelerin tahrip edici uygulamalarıyla bağlantılı işlemlerin sıkı vergi incelemeleriyle denetlenmesi,
- Listede yer alan ülkelere veya bu ülkelerin tahrip edici uygulamalarıyla bağlantılı işlemlerde kapsamlı bilgi verme yükümlülüğü getirilmesi ve buna uyulmamasının caydırıcı bir şekilde cezai müeyyideye bağlanması,
- Listedeki ülkeleri ilgilendiren belli işlemler üzerinden işlem harçları alınması.

Vergi cennetlerine ilişkin yapılan bu çalışma kapsamındaki değişikliklerin, projenin bütünlüğü açısından oluşturabileceği eşitsizliğe ilişkin kaygılar ülkemizin de içinde bulunduğu bir grup ülke tarafından dile getirilmiştir. Bu konudaki kaygıları giderici ve projenin vergi cennetlerine ilişkin bölümünde yapılan söz konusu

değişikliklerin, projenin diğer bölümü olan üye ülkelerdeki tercihli vergi rejimlerine ilişkin çalışmalarda da dikkate alınacağına ilişkin bir açıklama, 2001 raporuna eklenmiştir (Karaca, 2002: 52-53).

3.2.2. Avrupa Birliği Tarafından Haksız Vergi Rekabetini Önlemeye Yönelik Çalışmalar

Avrupa Birliği'nin amaçlarından birini malların, şahısların, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaşabildiği bir iç pazar meydana getirmek olduğundan, “serbest rekabet ilkesi” böyle bir sistemin temel ilkelerinden biri olarak derhal kendini göstermektedir. Ancak bundan yirmi yıl öncesine göre ne insanlar çalışmak için serbest dolaşabilmekte ne de gelişim için teknoloji kopyalayabilmekteydi.

Burada üye devletin ve özel sektörün serbest rekabeti bozucu etkilerden uzak durmaları gerekli olduğundan, devletlerin rekabet üzerinden etkin araçlarından biri olan vergileri, “haksız vergi rekabeti” meydana getirecek şekilde kullanmamaları gerektiğini düşünmek mümkündür. Böylece uygulanacak vergisel kolaylıkların “sınır”ı sorununun, serbest rekabet ve açık pazar ekonomisi ilkesi çerçevesinde çözülmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Sermaye dolaşımı serbestisi ve kolaylığı nedeniyle bir küresel sorun olarak karşımıza çıkan “haksız vergi rekabeti”, bugün pek çok devletin vergi hukuku alanında önemli bir yakınmasıdır. Çünkü ülkeler, uluslararası vergi rekabetiyle mobil üretim faktörlerini kendi ülkelerine çekebilmek için düşük vergileme ve vergi kolaylıkları yoluyla adeta yarışmakta ve maalesef bu yarış çeşitli sorunlara da sebep olabilmektedir (Aktan ve Vural, 2004: 206).

Avrupa birliği bir yandan üye ülkelerdeki vergi mevzuatlarının uyumlaştırılması yönünde çalışan diğer yandan zarar verici vergi rekabeti ve tercihli vergi rejimlerinin sonlandırılması ile de yakından ilgilenmektedir. Mesela mevduat faizleri üzerinde yok denecek kadar düşük olan stopaj oranını asgari %15'e çekmesi yönünde Lüksemburg'a baskı yapılmaktadır. Bu ülkede faizler üzerindeki verginin yok denecek kadar düşük olması, onbinlerce AB vatandaşının tasarruflarını bu ülkeye kaydırmasına yol açmaktadır. Banka gizliliği prensibini katı bir şekilde uygulayan Lüksemburg ile ilgili kara para aklama iddiaları da ileri sürmektedir. Lüksemburg üzerine gelen baskılara karşılık, öncelikle İsviçre ve benzeri vergi cenneti ülkelerin bu kurala uymasını, aksi takdirde kendi bankalarında bulunan paraların bu ülkeler kayacağını dile getirmektedir (Bilici, 2004: 19).

AB Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi 2 Haziran 2003 tarihli toplantısında, üye ülkelerde tespit edilen 66 adet zararlı vergi uygulamasının aşamalı olarak (en geç 2012 tarihinde olmak üzere) sona erdirilmesini öngören direktifi kabul etmiştir. Zararlı uygulamalar genellikle, vergi avantajlarını sunarak şirketlerin vergi merkezlerini veya yatırımlarını kendi bölgesine çekmeyi amaçlamaktadır.

3.3. Haksız Vergi Rekabeti ve Türkiye'nin Durumu

Zarar verici (haksız) vergi rekabetinin etkilerinden OECD gibi Türkiye'nin etkilendiğini yıllar itibariyle vergi gelirlerindeki ve sosyal güvenlik ödemelerindeki artış hızları karşılaştırılarak görmek mümkün olmaktadır. 1990 ve 2006 yılları arasında Türkiye'de vergi gelirlerinin gelişimi takip edildiğinden OECD üyesi ülkelerdeki trendin altında da olsa da düzenli bir artış oranının sosyal güvenlik ödemelerindeki artış oranının altında kaldığı görülmektedir. 1990-2006 yılları arasında, sosyal güvenlik ödemelerinin GSYİH içindeki payında yaklaşık 2.1'lik bir artış yaşanırken, 1999 yılından itibaren gelir vergisinin GSYİH içindeki payının tahsilatlardaki azalma nedeniyle düştüğünü ve kurumlar vergisinin GSYİH içindeki payının 2000 yılından itibaren yine tahsilatlardaki azalma ve diğer bazı gerekçelerle önemli düzeyde azaldığını görmekteyiz. Dolayısıyla emek gelirleri ve tüketim harcamaları üzerindeki vergi yükü artmıştır. Bunun anlamı, OECD üyesi ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin de vergi gelirlerindeki azalışı sosyal güvenlik ödemelerindeki artış ile telafi etmeye çalışmış olduğudur. Aynı şekilde aradan geçen dokuz yıl içinde kamu harcamalarının düzey ve bileşiminde düzenli bir artış yaşanırken göze batacak kadar önemli bir artışın olmadığı gözlemlenmektedir.

Yukarıda yer alan tespitler sonucunda Türkiye'nin, vergi gelirlerinin artış oranlarındaki azalışlar ve kamu harcamalarının düzey ve bileşimindeki olumsuz değişimler nedeniyle az da olsa zararlı vergi rekabetinden etkilendiğini söylemek mümkündür. Türkiye zararlı vergi rekabetinden etkilenmekle birlikte aynı zamanda zararlı vergi rekabetine neden olan bazı uygulamalara da sahiptir. Sözü edilen uygulamalar OECD'nin oluşturmuş olduğu listede tercihli vergi rejimleri olarak adlandırılan ve aynı zamanda zararlı vergi rekabetine neden olduğu belirtilen Serbest Bölgeler ve Kıyı Bankacılığı uygulamalarıdır (Hoşyumruk, 2003: 171-172).

Ayrıcalıklı vergi rejimlerinde ülkeler, mobilitesi yüksek olan finansal ve diğer hizmet faaliyetlerini çekebilmek için "tercihli vergi rejimleri" (preferential tax

regimes) oluştururlar. Birçok durumda tercihli vergi rejimi, sınırları arasında sermaye akımlarını belirli bir yol üzerinden göndermek için bir kanal olarak işleme amacıyla özel olarak dizayn edilmiş olabilir. Bu rejimler genel vergi kanununda veya idari uygulamalarda ya da genel vergi sisteminin çerçevesi dışında vergi dışı düzenleme ile oluşturulmuş olabilir. Tercihli Vergi Rejimleri ya da daha açık bir ifade ile tercih meydana getiren vergi rejimleri, vergi cenneti olmayan birçok ülkenin de uyguladığı ve zarar verici vergi rekabetinin ortaya çıkmasında en büyük paya sahip olan rejimlerdir (Hoşyumruk, 2003: 150). OECD üyesi ülkelerdeki tercihli vergi rejimi uygulamalarının yoğunluğuna bakıldığında, bu ülkelerinde vergi cennetlerinden pek de farklı olmadıkları görülür. Çünkü vergi oranlarının düşük veya sıfır olmaması, etkin bilgi değişimi bulunması ve engel teşkil etmemektedir. Tercihli vergi rejimlerinin bu şekilde kullanımı, hem OECD üyesi ülkeler arasında hem de global alanda haksız vergi rekabetine yol açmaktadır.

Tercihli vergi rejimlerinin Türkiye'deki görünümüne bakıldığında, Türkiye'nin diğer OECD ülkeleri kadar olmasa da global alanda gerçekleşen olaylara duyarsız kalmadığı ve 1985 yılından serbest bölgeler uygulamasına geçilmesiyle birlikte tercihli vergi rejimlerinden yararlanma konusunda 23 yıllık bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. OECD'nin 2000 raporunda Türkiye'de tercihli vergi rejimi uygulayan ülkelerden biri olarak Serbest bölgeler ve Kıyı Bankacılığı rejimleri ile listede yerini almış ve söz konusu uygulamaları 2003 Nisan ayına kadar sonlandırması konusunda uyarılmıştır (Hoşyumruk, 2003: 154). Türkiye de uyarıyı dikkate almış ve mevzuatında bu uyarıya paralel düzenlemelere geç de olsa giderek 31.12.2008 itibariyle serbest bölgelerdeki imtiyazlı vergilendirme rejimine son vermeyi kararlaştırmıştır.

Vergi oranlarının genellikle sıfır olduğu vergi cennetleri açısından da Türkiye'yi değerlendirmek gerekmektedir. Türkiye ve OECD üyesi ülkelerin vergi sistemlerinde, gelir, servet ve harcamalar üzerinden alınan bütün vergilerin mevcut olduğu ve birkaç istisna dışında hemen hepsinde birbirine yakın oranlarda vergileme yapıldığını görmekteyiz. Hatta gelir vergisi ve kurumlar vergisi oranlarında yapılan son düzenlemeler sonrası Türkiye'deki vergi cenneti sayabilecek vergi oranına sahip değildir. Türkiye'deki vergi oranları birçok OECD ve AB ortalamasında seyretmektedir. Burada şu da ifade edilmelidir ki, her ne kadar vergi cennetleri denildiğinde akla gelişmekte olan ülkeler gelse de, gelişmiş ülkelerde de sermaye

çekme amaçlı vergi cennetlerine benzer uygulamalara rastlanmaktadır (Yamaç, 2004: 74).

Amerika finans dergisi FORBES tarafında bir çalışma yayınlanmıştır. Bu çalışmaya göre Türkiye sıralamada 124.5 puanla vergi cehennemlerine 20, vergi cennetlerine ise 27 sıra uzaklıkta yer almıştır.¹⁰ Türkiye'nin vergi cennetlerine transfer yapılmadığı söylenemez. Çünkü Tablo 3.7'de incelenecek olursa, 2005 yılı itibariyle Türkiye'den vergi cenneti olarak adlandırılan ülkelere (tablodakiler itibariyle) 43 firmadan 195 Milyon Dolarlık sermaye ihracı yapılmıştır. Toplamda ise Türkiye'nin aynı yıl 1609 firmadan yaklaşık 7,7 Milyar ABD Doları sermaye ihracı yapıldığı görülecektir. Aynı dönemde vergi cenneti ülkelere Türkiye'ye ise 15,5 katrilyon değerinde yatırım yapılmıştır.

Tablo 3.7. : 2005 Yılında Türkiye'den Vergi Cenneti Ülkelerine Yapılan Sermaye İhracı (ABD Doları)

ÜLKE	FİRMA	İHRAÇ EDİLEN SERM.
Bahama Adaları	2	10,704,409
Bahreyn	12	39.380.750
Cayman Adaları	5	1,021,000
Cebelitarık	1	9,713,290
Hollanda Antileri	5	1.856.000
Jersey Adaları	6	2.908.120
Monako Cumhuriyeti	1	10.200.000
Niue Adaları	1	585.000
Virjin Adaları	10	118,847,868
TOPLAM	43	195.216.437
Türkiye toplam	1.609	7,791,083,984

Kaynak:http://www.hazine.gov.tr/stat/yabser/sermaye_ihraci.xls, Erişim: 11.09.2012

¹⁰[<http://www.ntv.com/news/216231.asp#BODY>], "Türkiye Vergi Cenneti Değilmiş".

3.4. KÜRESELLEŞME VE VERGİ CENNETLERİ

Vergi cenneti, cebri bir nitelik taşıyan bir verginin olmadığı veya vergisel önemli imtiyazların yaşandığı yerleri tanımlamak için literatüre girmiştir (Eyüpgiller, 2002: 42). Kavram gerek ulusal ve uluslararası literatürde yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen kavramın uluslararası kabul edilebilir bir tanım henüz yapılmamıştır. Buna sebep olarak ise kavramın açık ve objektif bir ölçüsünün olmaması gösterilebilir (Heper ve Hoşyumruk, 2002: 38). Ülkelerin farklı vergi sistemlerine sahip olmaları vergi cenneti konusunda tek bir tanımının yapılmamasına neden olmaktadır. Vergi cennetleri konusunda yapılan farklı tanımların bazıları şöyledir. Vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmasını sağlayan ve gizli koşullar altında işlemlerin yapılabilmesine olanak sağlayan yargısal düzenlemelerdir (Yetkiner, 2001: 92). Vergi cennetleri yerleşik olmayan sermayeye, yerleşik olduğu ülkelerdeki vergi sorumluluklarından kaçabilmesi için özel ve ayrımcı vergisel düzenlemeler sunan sistemlerdir (Ekmekçi, 2003: 10). Ödenecek vergiyi ortadan kaldıran veya erteleyen kamulaştırma, el koyma ve diğer olası yatırımlara karşı etkin bir kalkan oluşturan yasal düzenleme alanlarıdır (Ginsberg, 1997: 3). Kara paranın kullanıldığı, kıyı bankacılığı ve paravan şirketler aracılığıyla kara para aklamanın rahat olduğu yerlerdir (Mavral, 2003: 67). Bir kişinin vergi yükünü azaltmak amacıyla önerilen vergi planlarıdır (Stiglitz, 1994: 736). Vergi cennetleri yabancı yatırımcıyı ülkeye çekebilmek için sistemlerinde gelir, servet, harcama ve sermaye vergileri gibi vergileri hiç bulundurmayan ya da söz konusu vergileri bulundurmamakla birlikte vergi oranlarını düşük tutan, indirim, istisna ve muafiyetlere geniş uygulama alanı sunan, işlemlerin gizli koşullar altında yapılmasına olanak tanıyan ve kıyı bankacılığı merkezleri olarak faaliyet gösteren, yatırım alanı kısıtlı olan küçük ülkelerdir (Hoşyumruk, 2003: 7). Diğer ülkelere göre genellikle daha düşük vergi oranlarına sahip bir ülkedir (Günaydın ve Benk, 2003: 148). Tüm bu tanımlamaların ışığı altında vergi cennetini; vergi mükelleflerinin sermayeden ortaksız para kazanan, üretilen ürünlerin daha ucuz bir şekilde piyasaya sunabildiği diğer bir deyişle önemli vergisel avantajlar nedeniyle haksız rekabetin sağlandığı ve üretilen ürün miktarının dünya serbest piyasaya sunulabildiği diğer bir deyişle önemli vergisel avantajlar nedeniyle haksız rekabetin sağlandığı ve üretilen ürün miktarlarının dünya serbest piyasa ekonomisindeki talep-arz dengesinin kurallarına uyulmadığı başka bir anlatımla denetimsiz olarak kara paranın kullanıldığı, kıyı bankacılığı ve paravan

şirketler yoluyla gizli çalışabilme olanağı sağlayan yerler olarak tanımlanabilir. Buradan hareketle vergi cennetlerini uyguladıkları vergi rejimine göre; hiçbir verginin alındığı ve de yabancı işlem ile yatırımcılar için vergi muafiyetlerinin olduğu ve farklı endüstriler için özel vergi avantajlarının tanındığı rejimler olmak üzere dört farklı şekilde kategorize edilebilir.

Verginin olmadığı ülkeler: bu gruba giren ülkelerde, kazanç, irat ya da servetler üzerinden hiçbir şekilde vergi alınmamaktadır. Bu gruba giren ülkelere Bermuda, Bahamalar, Turks&Caicos ve Cayman Adaları örnek gösterilebilir. Yurt dışı faaliyetler üzerinden verginin alınmadığı ülkeler: bu gruba giren ülkelerde ise yurt içi faaliyet kazançları vergilendirilmekte, yurt dışı faaliyet kazançları ise vergi dışı kalmaktadır. Bu grup Liberya, Panama, Cebelitarık (Gibraltar), Isle of Man, Jersey, Barbados gibi ülkeler yer alır. Düşük vergi oranı uygulayan ülkeler: Bu gruba giren ülkelerde kazanç ister yurt içinde ister yurt dışında elde edilsin vergi uygulamaktadır. Ancak uygulanan verginin oranı çok düşük düzeydedir. Güney Kıbrıs Rum Kesimi bu ülkelere örnek gösterilebilir. Yabancı işlem ve yatırımcılar için vergi muafiyetlerinin ve farklı endüstriler için özel vergisel avantajların sağlandığı ülkeler: bu gruba giren ülkelerde, gelir, kazanç ve iratlar için vergi mevcuttur. Ancak belirli yabancı şirket ya da işlemlere vergi muafiyetleri ve avantajları sağlanmaktadır. Bu gruba giren ülkelere de Hollanda Antilleri, Liechtenstein, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Nauru, Macau gibi ülkeler girmektedir. Örneğin Panama gelincik işletmelerine ve Barbados uluslararası Finansal şirketlere özel vergisel avantajlar sağlamaktadır (Günaydın, 1999: 77; Öz, 2005: 131; Eyüpgiller, 2002: 49-50).

3.4.1. Vergi Cennetlerinin Özellikleri

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi bir ülkeyi vergi cenneti olarak nitelendirmek için genel kabul bir tanım bulunmamaktadır. Pek çok ülke, bazı gelir kaynaklarına sıfır veya göreceli olarak düşük oranlı vergi uygulayarak ve bu işlemlerin ya da kurumların elde ettikleri gelirler üzerinden hiç vergi almayarak ya da diğer ülkelere nazaran çok düşük oranlarda alarak ve yine bu tür işlemleri şeffaflıktan çok gizlilik içinde yürütülmesini sağlayarak gerçekleştirmektedirler. Bu ülkelere genellikle vergi literatüründe vergi cenneti adı verilmektedir (Aktaş, 2004: 69). Vergi cennetlerinin belirleyici özelliklerini aşağıdaki başlıklar halinde ele almak mümkündür.

3.4.1.1. Vergi Oranları

Vergi cennetlerinin asli amaçları vergilendirmeden daha çok rant sağlamak olduğundan düşük oranlı vergilendirme ortamı sağlamaktır. Vergilendirme düzeyindeki farklılık vergi cennetinin belirleyicileri açısından önemli bir faktördür (Smith ve Stephen, 1999: 6).

Vergilerin düşük oranlı uygulanması bazı vergi cennetlerinde yabancı sermayeyi kapsamakta ve faaliyetleri buralara çekme ve cazibe yaratma amacı taşımaktadır. Örneğin, Hollanda Antilleri, Holding şirketlere özel vergi oranı uygulamaktadır. Panama gemicilik şirketlerine özel vergi rejimi uygularken, Barbados, uluslararası finans kuruluşlarını teşvik etmektedir (Aktaş, 2004: 69).

3.4.1.2. Banka ve Ticari Sırlar

Vergi cennetlerindeki yasal otoriteler, kendi ülkelerindeki faaliyetlerle ilgili gizliliğe çok büyük önem verirler. Vergi cenneti ülkeleri kullananlar için banka gizliliği, vergi cenneti ülkeyi seçmede esaslı bir faktördür. Vergi cennetlerinde gizlilik ve güvenlikle ilgili yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin Bahamalar'daki 'Banka ve Vakıf Şirketleri Düzenleme Yasası' vergi cennetlerinde yapılan faaliyetler hakkında banka personelinin bu bilgileri başkalarına aktarması yasaklanmış ve bu yasağın ihlali durumunda cezai yaptırımlar uygulanmaktadır (OECD, 1998: 24).

3.4.1.3. Bankacılığın Göreceli Önemi

Vergi cennetlerinde bankacılık, diğer ülkelere nazaran göreceli olarak daha önemlidir. Vergi cennetlerinin çoğu kıyı bankacılığında teşvik eden bir politika izlemektedirler. Günümüzde büyük bankaların çoğunun vergi cenneti ülkelerde şubeleri bulunmaktadır. Burada söz konusu olan bankacılık o ülkede yerleşik olmayan bankacılık faaliyetlerinin ayrıştırılmasıyla yapılmaktadır. O ülkede yerleşik olmayanlardan munzam karşılık oranları istenmemekte, vergileme rejimi farklı olmakla birlikte kambiyo ve diğer kontroller yapılmamaktadır (Aktaş, 2004: 70).

3.4.1.4. Çağdaş İletişim Olanakları

Vergi cennetlerinin büyük çoğunluğunda, mükemmel iletişim olanakları vardır. Bu ülkelerde sermayenin ülkeye gelmesini kolaylaştırmak nedeniyle telefon,

fax vb. iletişim araçlarının varlıklarına çok büyük önem verilmektedir. Aynı zamanda çok iyi düzeyde hava ulaşım sistemi ile dünyanın pek çok finans ve endüstri merkezinden direk uçuşları vardır. Çünkü çoğu vergi cenneti ülke adalardan oluşmaktadır (Aktaş, 2004: 71). İletişim olanaklarının tüm dünyada yaygınlaşması sonucunda bireyler ve şirketler ikamet ettikleri ülkelerinde fazla vergi ödemek yerine vergi cennetlerine yönelmeye başlamıştır.

3.4.1.5. Nakit Kontrolü

Birçok vergi cenneti ülke çift nakit kontrol sistemi uygulamaktadır. Bu sistemde yerleşik olanlar ile olmayanlar ve yerel para ile yabancı paralar ayrı ayrı dikkate alınmaktadır. Vergi cenneti ülkede ikamet edenlere hem yerel hem de yabancı döviz kontrol sistemi uygulanırken, ikamet etmeyenlere sadece yerel döviz kontrol sistemi uyguladıkları ikili bir döviz kontrol sistemi vardır. Vergi cennetlerinde kurulan şirketler, sahipleri vergi cennetinde ikamet etmiyor ve birçok faaliyetlerini vergi cennetinin dışında gerçekleştiriyorlarsa nakit kontrolüne tabi olmayacaklardır (Smith ve Stephen, 1999: 6).

3.4.1.6. Vergi Anlaşmaları

Vergi cenneti ülkelerin özelliklerinden biri de bu ülkelerin genellikle vergi anlaşmalara taraf olmamalarıdır. Ancak son zamanlarda bazı vergi cennetleri söz konusu anlaşmalara taraf olmuşlardır. Örneğin, Hollanda Antillerinde ikamet edenler arasındaki ticari ilişkileri arttırmak ve vergi muafiyeti dolayısıyla ülkeye yeni gelir kaynağı sağlamayı amaçlayan bu anlaşmaya göre, ABD vatandaşlarının Hollanda Antillerinde ikamet edenlere ödediği faizin belirli bir kısmı ABD vergisinden muaf tutulacaktır (Aktaş, 2004: 71).

Bir vergi cenneti siyasal ve ekonomik kararlılığa sahip olmalıdır. Siyasal ve ekonomik güven eksikliği bazı yerlerin vergi cenneti olmasını tehlikeye sokabilir. Vergi anlaşmalarının varlığı ve çifte vergilendirme anlaşmaları, vergi cennetlerinin çekici hale getiren diğer bir faktördür. Şöyle ki çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları, aynı gelirin iki ayrı ülkede vergilendirilmesinin önlenmesini sağlamaktır. Fakat sermayeyi kendi ülkelerine çekmek isteyen ya da ülkelerinin bir finansal merkez olmasını isteyen vergi cenneti gibi ülkeler çok düşük oranda ya da

hiç vergileme yapmamaktadırlar (Smith ve Stephen, 1999: 7). İşte bu yüzden çifte vergilendirmeyi önleme antlaşmaları vergi cennetlerini daha çekici hale getirir.

3.4.2. Vergi Cennetlerini Belirleyen Faktörler

Vergi cennetleri, pasif yatırımların tutulduğu veya da muhafaza edildiği bir yer fonksiyonu görevi görmektedir. Kağıt üzerinde kârların oluşturulduğu bir ortam olanağı sağlayan vergi cennetlerinin özellikle banka hesaplarına ilişkin olmak üzere, vergi mükelleflerinin kolaylıkla, diğer ülkelere ait vergi otoritelerinin gözetimi ve denetimi dışında kalabilmelerine imkan sağlayan düşük oranlı veya hiç vergilemenin olmadığı yerler olması belirleyici özelliklerindedir (Cangir, 2001: 111).

3.4.2.1. Hiç Vergi Olmaması veya Düşük Oranlı Vergilemenin Olması

Herhangi bir ülkenin, vergi cenneti kapsamında değerlendirilmesi için ülkede gerçekleştirilen ekonomik aktivitelerin düşük oranda vergilendirilmesi veya hiç vergilendirilmemesi, diğer ülkelerin vergi sistemlerinde yer alan gelir, harcama ve servetler üzerinden alınan vergilerin söz konusu ülke mevzuatında bulunmaması, bulunduğu halde uygulanmaması ya da önemsiz düzeyde kalması halinde ülkenin vergi cenneti olma kriterlerinden ilkinin oluşturmaktadır.

3.4.2.2. Bilgi Değişiminin Bulunmaması

Vergi cennetlerinin avantajlarından yararlanan ve bir başka ülkede ikamet eden kişiler hakkında diğer ilgili ülkelerle bilgi değişiminde bulunulmamaktadır. Vergi cennetlerinde bu konuda çok sıkı gizlilik esaslarıyla donatılmış yasal ve idari düzenlemeler bulunmaktadır (OECD, 1998: 23). Bu şekilde, bir ülkenin vergi istihbaratından diğer ülkeleri yararlandırılmaması ve aşırı titizlikle uygulanan vergi mahremiyeti esasları, mükellefler hakkında, bu mükelleflerin gerçekte vergilendirilmeleri gereken diğer ülkelerin vergi idareleri tarafından talep edilebilecek bilgilerin verilmemesi sonucu doğurmaktadır. Bu suretle de vergi cennetleri yararlananlar açısından çok büyük avantajlar sağlamış olmaktadır (Karaca, 2001: 94).

3.4.2.3. Vergi Kanunlarının Şeffaf Olmaması

Vergi cennetlerinin tanımlanmasında dikkate alınan önemli unsurlardan biri de bu ülkelerin vergi uygulamalarında yönetimin şeffaf olmaması ve bilgi değişimini önleyen kanunların var olmasıdır. Sistemin şeffaf olmaması altyapı eksikliklerinden kaynaklanabileceği gibi, bazı ülkelerde, sırdaş hesap benzeri uygulamalarda olduğu gibi sistemin şeffaf olmaması kasten sağlanmaktadır. Bu tür uygulamalar yabancı sermayenin sadece vergiden kaçınmak amaçlı değil ayrıca para aklama ve vergi kaçırmak amacıyla da bu ülkelere girişine neden olmaktadır (Karaca, 2001: 94).

3.4.2.4. Fiilen Faaliyette Bulunulmaması

Vergi cennetlerini belirleyen faktörlerin sonuncusu, kişi ya da kurumların belirli düzeyde faaliyette bulunulma zorunluluğunun olmamasıdır. Asli faaliyet vergi cenneti ülkelerde gerçekleşmez ve bu ülkeler de böyle bir talepte bulunmaz. İşlemler sadece kağıt üzerinde buralarda gerçekleşiyor gibi gösterilmektedir. Kişi ya da kurumlar sadece vergi cennetlerinin sunduğu vergisel avantajlardan yararlanmak için söz konusu ülkelere gitmektedirler. Coğrafi nedenlerden dolayı bu tür ülkeler fiili yatırımlar için elverişli bir ortama genellikle sahip değillerdir (Karaca, 2001: 94)

3.4.3. Vergi Cenneti Ülkelerinin Ekonomik Yapıları

1998 OECD raporunda vergi cennetleriyle ilgili olarak vergileme, açıklık, bilgi transformasyonu ve aktivitelerin içeriğine ilişkin dört kriter belirlenmiştir. İlk olarak bu kriterler çerçevesinde 47 ülkenin vergi cenneti olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra bilgi alışverişi sonucunda söz konusu ülke sayısının 44’de, sonraki görüşmelerde de üç ülke ile anlaşmaya varıldığı tespit edilmiş olup geriye 41 ülke kaldığı görülmektedir. 41 ülkeden altısının işbirliğine olumlu cevap verdiği görülmüştür. Sözü edilen bu altı ülke Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Malta, San Marino, Bermuda, Cayman Adaları ve Mauritius teknik yönden vergi cennetine uymakla beraber işbirliğine katılmayı taahhüt eden ülkeler olduklarından OECD’nin listesinden çıkarılmıştır. Böylelikle Panama, Jersey, Lihteysteyn, St. Kitts&Nevis, Liberya, Monako, Isle of Man, ABD Virjin Adaları, Andorra, Anguilla, Aruba, Bahama Adaları, Bahreyn, Barbados, Barbuda, Belize, Cebelitarık, Cook Adaları, Maldive Adaları, Marshall Adaları, Montserrat, Nauru, Niue, Dominica, Grenadinler, Guernsey, The Netherland Antilles, İngiliz Virjin Adaları, Samoa Adaları, The

Netherland Antilles, İngiliz Virjin Adaları, Samoa Adaları, Saint Lucia, Seyşeller, Tonga, Turks&Caicos ve Vanuatu olarak tespit edilmiştir. Söz konusu ülkelerin ekonomik yapıları şöyledir.

3.4.3.1. Güney Kıbrıs Rum Kesimi

Ada ekonomisinde turizm önemlidir. Gayri safi yurt içi hasılanın (GDP) yaklaşık %40'lık kısmı turizme dayanmaktadır. Ekonomik yapı istikrarlı olup kişi başına düşen gelir 16400 \$'dır. İşsizlik oranı ise %4 gibi düşük bir düzeydedir (Cyprus Overview of Economy, 2005: 1). Ada hükümeti normal seyrinde ekonomiyi hedeflerken diğer taraftan uygun off-shore vergi rejimi oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu programın başarısı 1975'den beri yaklaşık 50000 off-shore şirketlerince desteklenmektedir (Executive Summary in Cyprus, 2005: 2).

3.4.3.2. Malta

Önemli kaynakları kireçtaşı, verimli emek gücü, uygun güzel coğrafik alanıdır. Malta yiyecek ihtiyacının %20'sini üretmekte ise de taze su arzı sınırlıdır. Yurt içi enerji kaynağı yoktur. Ekonomi yabancı ticaret, elektronik, tekstil, turizm sektörlerine dayalıdır. Reel büyüme oranı %4 olup, gayrisafi yurt içi hasıla içinde sektörlerin bileşimi %3 ile ziraate, %26 ile endüstriye, % 71 ile de hizmetler sektörüne aittir. Enflasyon oranı düşük olup bütçe gelir ve giderleri arasında az miktarda açık vardır (Malta Economy, 2005: 1). Malta AB'ye üyelik için hazırlanmak amacıyla piyasalarını serbestleştirmekte ve devlet kontrolündeki firmalarını özelleştirmektedir. Ancak adada AB'ye katılma konusundaki görüş ayrılıkları olmuştur (Europa: Malta: Economy, 2005: 1-2). Malta'nın mali durumu kamu maliyesinde yapılan bazı düzenlemelere karşın çok iyi değildir. Bütçe açıkları 1998'de %10,7'den, 2003'de %9,72'ye düşmüştür. Esasen vergi oranlarındaki artış ve vergi tahsilatındaki gelişmeler yanında cari harcamalarda da bir düşme olmuştur (Malta – Economy Notes, 2005:1-2). Nüfus yoğunluğu çok yüksektir. Malta nehir ya da göle, doğal kaynaklara sahip değildir (People Economy, Government, 2005: 1). Ekonomik gelişmesi gayrisafi yurt içi hasılanın yaklaşık %30'unu oluşturan turizm sektörünün teşvikine ve imalat mallarının ihracatına bağlıdır (Economy in Malta, 2005: 1).

3.4.3.3. San Marino

Turizm sektörü gayri safi yurt içi hasılanın %50'sini aşmaktadır. Ana endüstriler bankacılık, elektronik ve seramiktir. Ana zirai ürünler şarap ve peynirdir (San Marino Economy, 2005:1). Reel büyüme oranı %7,5 enflasyon oranı %3,3 işsizlik oranı %2,6'dır (San Marino Economy Profile, 2005: 1).

3.4.3.4. Bermuda

Ekonomisi uluslararası faaliyetlerle turizme bağlı olup, hemen hemen her şey ithal edilmektedir (Bermuda Economy, 2005: 1). Bermuda dünyanın en yüksek kişi başına gelirli yerlerden biridir. Neredeyse kişi başına gelir Birleşik Devletlerinkine eşittir. Ekonomisi turizm için kolaylıklar, uluslararası işler için mali hizmetler sunmaya dayalıdır. 11 Eylül 2001 tarihi Bermuda üzerinde hem pozitif hem de negatif etkiler ortaya koymuştur. Pozitif bakımından bir miktar reasürans şirketi adaya yerleşmiştir. Bu şirketler adada uluslararası iş sektörünün gelişmesine katkıda bulunulmuştur. Negatif bakımından turizm endüstrisi olumsuz etkilenmiştir. Çok miktarda yiyecek ve sermaye teçhizatı ithal edilmektedir. Bermuda'nın endüstri sektörü küçüktür. Ancak yapı işleri önemli olmaya devam etmektedir. Ziraat arazinin payı %1, endüstrinininki %10, hizmetlerinki %89'dur. Enflasyon oranı %3,3 olup, işsizlik %5'dir (Bermuda, 2005: 1-2).

3.4.3.5. Lihtenştayn

Ülkede işsizlik ve enflasyon oranı düşük olup, yabancı yatırımcılar için cazip bir merkez durumundadır. Yatırımlar üzerinde herhangi bir sınırlama söz konusu değildir. Döviz kontrolleri yoktur. Yabancılar için vergileme düşük olduğu gibi yerleşik kişiler için de düşüktür, Off-shore faaliyetleri yaygındır (Economy and Currency in Liechtenstein, 2005: 1).

3.4.3.6. Liberya

Dünyanın en gelişmiş limanına sahiptir (Liberia, 2005: 1). Yabancı yatırımcıların cazip vergisel uygulamalar mevcuttur. Almanya ve İsveç ile çifte vergilemeyi önleme ve bilgi değişimi anlaşması yapmıştır. Kanada ile de anlaşma

imzalamasına karşılık henüz yürürlüğe girmemiştir (Double Economic Tax Treaties, 2005:2).

3.4.3.7. Monako

Ekonomik yapının temelinde gazinolar, finansal hizmetler, sermaye yoğun endüstriler ve turizm yatmaktadır. Hükümet yeşil endüstriyi teşvik etmektedir. Finansal hizmetler gayri safi yurt içi hasılabın büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Monaco'da off-shore faaliyetleri olsa da hükümet Monaco'nun bir vergi cenneti olarak algılanmasını engellemeye çalışmaktadır (Economy and Currency in Monaco, 2005:1). Monaco'nun Fransa ile imzaladığı anlaşma dışında hiçbir çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunmamaktadır (Double Tax Treaties, 2005:2).

3.4.3.8. Barbados

Merkezi hükümet gelirleri ekonomik faaliyetlerin canlanması ile artmıştır. Toplam harcamalar ise bir miktar azalma göstermiştir bunun sonucu olarak mali açık, 2002 ve 2003 mali yılları arasında gayrisafi yurt içi hasılabın %5,4'ünden %2,5'ine inmiştir. Ancak açıkların kapatılması için yeterli olmamıştır. Enflasyon oranı %1,6 işsizlik oranı %11,1'dir Barbados ekonomisinde turizm, ticaret ve inşaat sektörü önemlidir (Barbados, 2005: 277-279). Hükümet işsizliği azaltmak, yabancı yatırımları teşvik etmek ve mevcut kamusal teşebbüsleri özelleştirmek için büyük çabalar harcamaktadır. Off - shore kazançları ve danışmanlık hizmetleri önemli döviz kazancı sağlamaktadır (Economy in Barbados, 2005:1).

3.4.3.9. Barbuda

Ekonomide turizm sektörü hâkim olup, bu sektör gayrisafi yurt içi hasılabın yarısından daha fazlasını oluşturmaktadır. Orta vadede ekonomik büyüme hedefleri gelirin büyümesine bağlı olarak devam etmektedir. Gayrisafi yurt içi hasılabdaki artış %3, işsizlik oranı %11 olup, bütçe gelir ve giderleri arasında az miktarda farklılık vardır. İhracatın bileşiminde petrol ürünleri %48, imalat %23, makine ve ulaşım teçhizat %17, yiyecek ve canlı hayvan %4, diğerleri %8'dir. Barbuda Fransa ile %23, Almanya ile %14,9, ABD ile %13, Güney Kore ile %8,1 oranında ithalat gerçekleştirmiştir.

3.4.3.10. İngiliz Virjin Adaları

Ekonomi gayrisafi yurtiçi hasılanın yaklaşık %45'ini oluşturan turizm sektörüne dayalıdır. Adayı çok sayıda turist ziyaret etmektedir. Off-shore şirketler yaygındır. İhraç ürünleri balık, hayvan, meyve gibi ürünlerdir. Gayrisafi yurt içi hasılası 32 milyar \$, enflasyon oranı %2,5, işsizlik oranı %32'dir. Bütçe gelir ve gider rakamları bazı yıllar eşit, bazı yıllarda da birbirine eşit olacak kadar yakındır (British Virgin Islands, 2005:1). Ekonomisi en önde gelen adalardan olup, kişi başı gayrisafi yurt içi hasılası 15000 \$'dır (B.V. Islands, 2005:1)

3.4.3.11. Jersey

Politik yapısı İngiltere Kraliyetine bağımlı olmakla beraber, kendi politikasını kendi belirleyen bir ülkedir. Politik ve ekonomik yapısı oldukça düzenlidir (Kızılot, 1999: 172). Ülke ekonomisi istikrarlı olup, ekonomik yapı büyük bir ölçüde finansal hizmetler gayrisafi yurt içi hasılanın büyük bir bölümünün oluştururken söz konusu sektör bankacılık, fon yönetimi ve emanetlerin idaresi üzerine kuruludur. Adada çok sayıda kayıtlı yerli ve yabancı firma bulunmaktadır. (Economy and Currency in Jersey, 2005: 3). Ada Avrupa Birliği'nin üyesi olmamasına karşın Birliğin dış genel gümrük tarifelerini uygulamaktadır (Relationship with EU, 2005:5). Politik istikrar düşük vergiler ve uluslararası kredibilite ülkeyi yabancı yatırımlar çekmek için cazip hale getirmektedir (Business Environment in Jersey, 2005:5).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

GLOBALLEŞMENİN VERGİ GELİRLERİ ÜZERİNE ETKİSİ: DİNAMİK PANEL VERİ ANALİZİ

4.1. Veri:

Bu çalışmada kullanılan veriler GSYİH (GDP) yüzdesi olarak vergi gelirleri, globalleşme indeksi, kişi başına reel GSYİH'dir. Çalışmada kullanılan bu verilerden vergi gelirleri ve oranı kişi başına reel GDP verileri Dünya Bankası veri tabanından alınmış, globalleşme verisi KOF Şirketi globalleşme indeksinden alınmıştır.

Tablo 4.1: Kullanılan Değişkenler ve Onların Açıklaması

DEĞİŞKEN	AÇIKLAMA	KAYNAK
TAX	Vergi Gelirleri / GSYİH (GDP)	Dünya Bankası (World Bank)
GLB	Globalleşme İndeksi	KOF Şirketi
GDP	Kişi Başına GSYİH (GDP)	Dünya Bankası (World Bank)

4.2. Model:

Globalleşmenin vergi geliri üzerindeki etkisinin araştırılmasında aşağıdaki temel model tahmin edilmiştir.

$$\text{Tax} = \beta_0 + \beta_1 \text{GLB} + \beta_2 \text{GDP} + u$$

4.3. Dönem

Bu tezde globalleşme ve vergi gelirleri arasındaki ilişki, 34 globalleşen ülkenin 1990-2009 yılları arasındaki verileri temel alınarak, dinamik veri analiz yöntemiyle incelenmiştir. Söz konusu ülkelerin tam listesi eklerde gösterilmiştir.

4.4. Yöntem

Bu çalışmada globalleşmenin vergi gelirlerine etkisinin araştırılmasında, panel veri analitik modellerinden, dinamik panel veri (dynamic panel regression) analizi kullanılmıştır. Çalışmanın aydınlatıcı olması adına öncelikle panel veri ve

avantajlarından bahsedilip, daha sonra da, panel veri modellerinden dinamik panel üzerinde durulacaktır. Analiz için PcGive programından yararlanılmıştır.

4.4.1. Panel Veri Tanımı

Panel veri; bireyler, ülkeler, firmalar, hanehalkları gibi birimlere ait yatay kesit gözlemlerinin belli bir zaman döneminde bir araya getirilmesidir. İstatiksel analizlerde veriler zaman, yatay kesit ve bu iki veri türünün birleşiminden meydana gelen karma veriler olarak üç sınıfa ayrılabilir. Eğer aynı kesit birimi zaman içinde izleniyorsa bu tür karma verilere panel veri (panel data) adı verilir.

Panel veri analizinde örnekleme farklı zaman noktaları için bireysel veri için çoklu gözlemler oluşturulması sağlanır. Yatay kesit veri birçok birim için sadece bir dönem hakkında bilgi verirken, zaman serisi verisi sadece bir birimin dönemlere göre bilgisini vermektedir. Hem dönemlere hem de birimlere göre bilgiler isteniyorsa, panel veri kullanılmalıdır. Panel veri, zaman serisi ve yatay kesit verisinden daha karmaşık davranışsal modeller yapmaya ve bunları test etmeye yardımcı olmaktadır.

Panel veri yöntemi son yıllarda yaygın hale gelmiştir. Çünkü panel veri setinde hem yatay kesit hem de zaman olmak üzere iki boyut mevcuttur. Bir başka ifadeyle panel veri modellerinde, N tane birim ve her birime karşı gelen T adet gözlem bulunmaktadır. İki boyutun birarada kullanılması daha fazla bilgi kullanımı ve serbestlik derecesinde artış sağlamaktadır. Gözlem sayısındaki artış, ölçülen ilişkiye daha fazla değişkenlik katarak, çoklu doğrusal bağıntı problemini ortadan kaldırmaktadır (Hsiao, 2003:7).

4.4.2. Panel Veri Yaklaşımı: Genel Bakış

Panel veri de mekânsal ve zamansal olmak üzere iki boyut mevcuttur. Regrasyonlarda ikisini de birarada kullanılmaktadır. Bu açıdan avantaj sağlar. Çünkü yatay kesit veri birçok birim için sadece bir dönem hakkında bilgi verirken, zaman serisi verisi sadece bir birimin dönemlere göre bilgisini vermektedir. Hem dönemlere hem de birimlere göre bilgiler panel veride kullanılmaktadır (Baltagi, 2005).

4.4.3. Panel Veri Analiz Denklemi

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \beta_{2it} + \dots + \beta_{kit} + e_{it}$$
$$i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T \quad (1)$$

Yukarıdaki denklemde N birimleri ve t zamanı göstermektedir. Y değişkeni birimden birime ve zaman serisinde farklı değer almaktadır. Yani i boyutunda ve t zamanında iki farklı alt indisler değişirken değerlerde değişmektedir (Baltagi, 1995: 3-5, Hsiao, 1986: 2-3).

4.4.4. Panel Verinin Özellikleri

1) Panel veri bir dönemden diğerinde meydana gelen değişim ile mikro birimler arasındaki değişimi birleştirmek suretiyle değişkenlik meydana getirerek çoklu doğrusallığı azaltmaktadır.

2) Panel veri tek başına yatay kesit ya da zaman serisi verileri ile değerlendirilemeyen konuların incelenmesinde kullanılabilir.

3) Panel veri dinamik uyarlamalarının daha iyi incelenmesini sağlar. Yatay kesit verileri dinamikler hakkında hiçbir şey söylemez

4) Panel veri çeşitli birimlerin dinamik etkileri üzerine mevcut bilgiyi kullanmak suretiyle çok uzun bir zaman serisine olan ihtiyacı giderebilir (Kennedy 2006).

4.4.5. Panel Veri Analizinin Üstün yönleri

1) Panel veride gözlem sayısı kesit ve zaman serisine göre fazladır.

2) Panel veri kullanarak hem birimler hem de bir birim içerisinde zaman ortaya çıkan değişiklikler hepsi birlikte açıklanabilmektedir.

3) Panel veri modeli kesit ya da zaman serisine göre karmaşık modellerin testi ve analizinde daha güçlüdür.

4) Panel veri modelinde kesit veya zaman serilerine bakıldığında sapmanın kontrol altına alması daha kolaydır (Baltagi, 1995: 3-5, Hsiao, 1986: 2-3).

Ancak;

Denklem (1) ile ifade edilen modelde, katsayılar farklı birimler için farklı zaman periyotlarında farklı değerler almaktadır. Bu durumda tahmin edilen parametre

sayısı, kullanılan gözlem sayısını aşmaktadır, yani model tahmin edilememektedir. Bu dezavantaj yüzünden panel veri ile yapılan çalışmalarda daha çok hata terimlerinin özellikleri ve katsayıların değişebilirliği ile ilgili farklı varsayımlarda bulunarak farklı modeller elde edilmektedir (Griffits, 1993: 571-573).

4.4.6. Panel Verinin Analitik Modellerinin çeşitleri

Panel veri analitik modellerinin çeşitli türleri mevcuttur. Sabit katsayılı modelleri, sabit etki modelleri ve rastgele etki modelleri vardır bu tür modeller arasında dinamik panel, sağlam ve kovaryans yapısıyla en çok tercih edilen modellerden biridir çünkü varyans ve otokorelasyon sorunlarına çözüm olan bir modeldir (Aali, 2012: 52).

4.4.6.1. Sabit Katsayılı Modeller

Bu modele bazen birleştirilmiş regresyon modeli de denir. Genellikle ülkesel ve zamansal etkilere sahiptirler ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir.

4.4.6.1.1. Sabit Etkiler Modeli (EKK Kukla Değişken Modeli)

Panel verisi modellerinden en basitidir. Panel verisi modelinin genel formülasyonunun varsayımı, birimler arasındaki farklılıkların sabit terimlerdeki farklılıklarda yakalanabiliyor oluşudur (Greene, 1997: 612). Panel veri kullanılarak yapılan çalışmalarda birimler arasındaki farklılıklardan veya birimler arasında ve zaman içinde meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişmeyi, modele dahil etmenin bir yolu; mevcut değişimin regresyon modelinin katsayılarının bazılarında veya tümünde değişmeye yol açtığını varsaymaktadır. Katsayıların birimler veya birimler ile zamana göre değiştiğinin varsayıldığı modellere “sabit etkili modeller denmektedir (Pazarlıoğlu, 2001). Bu amaçla panel verisi modeli kukla değişken yardımıyla tahmin edilir (Pazarlıoğlu, 2001: 7). İlk yol her bir birey için bir kukla değişken kullanılmaktadır. Bunun yapılması her bir bireyin farklı bir kesit katsayısına sahip olmasına izin verir ve dolayısıyla bu kuklaların hepsini içeren bir basit en küçük kareler uygulaması yukarıda sözü edilen sapmadan bir koruma sağlayacaktır.

“Sabit Etki Modeli” sabit etki tahmincisi olarak adlandırılan bir tahmincinin oluşmasına neden olur. Modelin genel formülasyonu, birimler arasındaki

farklılıkların sabit terimlerdeki farklılıklarla yakalanabildiğini varsaymaktadır. Bu amaçla panel veri kukla değişken yardımıyla tahmin edilmektedir (Pazarlıoğlu, 2001).

$$Y_{it} = \beta_{1i}D_{1i} + \beta_{2i}D_{2i} + \dots + \beta_{Ni}D_{Ni} + \beta_{1i}X_{1i} + \beta_{2i}X_{2i} + \dots + \beta_{Ni}X_{Ni} + e_{it}$$

$$= \sum_{j=1}^N \beta_{1j}D_{ji} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + e_{it}$$

Yukarıdaki denklemde N birey ve $K-1$ tane açıklayıcı değişken vardır. Ayrıca;

$$D_{1i} = \begin{cases} 1, & i = 1 \\ 0, & \text{Diğer durumlar} \end{cases}$$

$$D_{Ni} = \begin{cases} 1, & i = N \\ 0, & \text{Diğer durumlar} \end{cases}$$

Bu modelde sabit katsayı yer almadığından N sayıda birimler arasındaki farklılık N sayıda Kukla değişken kullanılarak incelenmektedir.

4.4.6.1.2. Sabit Etkisi Hipotez Testleri

Hiyerarşik sabit etkiler modeli etkilerini test etmek istersek eğer karşılaştırma için temel olarak birleştirilmiş regresyon modelini kullanmak gerekir. Örneğin Ülke etkilerini test edilmek isteniyorsa test edilip aynı zamanda R^2 'nin değişimi için F Testi yapısını andıran bir F testi ile bu önemli testi yapabilirsiniz.

$$F_{(N-1, NT-N-K)} = \frac{\frac{R_{LSDV}^2 - R_{POOLED}^2}{N-1}}{\frac{1 - R_{LSDV}^2}{NT-N-K}}$$

Yukarıdaki formülde R_{LSDV}^2 : LSDV modeline ait determinasyon katsayısını ve R_{POOLED}^2 : panel verilerin EKK ile tahmininden elde edilen determinasyon

katsayısını ifade etmektedir. T her birimin gözlem değeri, N birim sayısı ve K açıklayıcı değişken sayısını temsil etmektedir (Bayraktutan ve Demirtaş, 2011).

4.4.6.2. Dinamik Panel Modelleri: Genel Bakış

Genellikle panel veri kullanan çalışmalarda, her bir panele özgü otokorelasyon olabilir ya da tüm paneller için ortak otokorelasyon olabilmektedir. Alternatif olarak gecikmeli artıklar ile ilgili bir otoregrasyon varlığında ya da yokluğunda bir oto-korelasyona dinamik panel analizi için ihtiyaç duyulmaktadır. Bir zamansal dönemden diğerine otokorelasyon varsa, bir temel olarak ilk ya da sonda bu gözlemlerin kullanılarak, “farklılıklarda farklılık” olarak analiz etmeyi olanaklı kılmaktadır (Wooldridge, 2002). Arellano ve Bond (1991) dinamik etkileri hesabına kendi modelini gecikmeli bağımlı değişkenler olarak tanıttırılmışlar. Ayrıca gecikmeli bağımlı değişkenler tarafından, sabit ve rastgele etki modelleri de tanıttırılmış olabilir. Onların dahil olduğu zamansal gözlem sayısı modelinde Regresör sayısından fazla olduğu varsayılmıştır. Panel verilerin bir ya da birden fazla kişi (tekrarlanmıştır kesitsel zaman serisi) ile ilgili bir veya birkaç değişkeni tedbir amaçlı tekrarlanmıştır. Genellikle panele anketler gelir ancak geriye dönük sorular için kesitsel anketlerden de yararlanılabilir. Nedensellik counterfactual yaklaşımına (Rubin modeli) göre, bir işleyiş (T) nedensel etkisi (C, işleyiş öncesi, kesit *i*, zaman *to*) ile tanımlanabilir:

$$Y_{i,t0}^T - Y_{i,t0}^C$$

Bu tabii ki önem arz etmemektedir. Çünkü kesit veri ile biz (tahmin arasında) tahminde bulunuyoruz:

$$Y_{i,t0}^T - Y_{j,t0}^C$$

Burada birim homojenlik varsayımı tutarlı, bu da sadece gerçek nedensel bir etki sağlar. Burada panel veri devreye girer. Panel veri ile bu konudaki tahminleri iyileştirebiliriz:

$$Y_{i,t1}^T - Y_{i,t0}^C$$

Dönem etkileri nedensel çıkarılmayı tehlikeye atabilmektedir. Buna engel olmak amacıyla , (farklılıklar içinde fark tahmincisi) denklemi kullanılmaktadır:

$$(Y_{i,t}^T - Y_{i,t}^C) - (Y_{j,t}^T - Y_{j,t}^C)$$

Panel veri (ayrıca yatay veya kesitsel zaman serisi verileri olarak da bilinir) varlıkların davranışı zaman içinde gözlemleyen bir veri setidir. Bu varlıklar olarak devletler, şirketler, bireyler, ülkeler vb. gösterilebilir. Panel verileri işletme şirketleri arasında görünmeyen veya ölçülemeyen kültürel faktörleri ya da uygulama farkı gibi değişkenleri kontrol etmesine imkân sağlar. Bu durum, bireysel heterojenite oluşturmaktadır.

4.4.6.2.1. Birinci Fark Tahmincisi

Birinci fark tahmin edicisini kullanarak α_i ortadan kaldırılır ve aşağıdaki model gibi gösterilmektedir

$$\Delta y_{it} = \gamma \Delta y_{i,t-1} + \Delta u_{it}$$

$$y_{it} - y_{i,t-1} = \gamma(y_{i,t-1} - y_{i,t-2}) + (u_{it} - u_{i,t-1})$$

ama $T \rightarrow \infty$ olduğu durumda $y_{i,t-1}$ ve $u_{i,t-1}$ ilişkili olmaları sebebiyle yukarıdaki denklemlerin bu durumda hiçbir fayda sağlamadığı söylenebilir (Aali, 2012: 56).

Bu durum için aşağıdaki denklemin gözönünde bulundurulması tavsiye edilir.

$$y_{i,t-1} - y_{i,t-2} = \gamma(y_{i,t-2} - y_{i,t-3}) + (u_{i,t-1} - u_{i,t-2})$$

4.4.6.2.2. GMM Tahmini, Arellano-Bond Yöntemi (Generalized Methods of Moments-GMM)

Bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin bağımsız değişken olarak yer aldığı modeller dinamik modeller olarak adlandırılmaktadır. Dinamik modellerde bağımlı değişkenin gecikmeli değeri ile hata teriminin ilişkili olması EKK tahmincilerinin sapmalı ve tutarsız sonuçlar vermesine neden olmaktadır (Baltagi, 2005: 135). Söz konusu sorunları gidermek amacıyla dinamik panel tahminlerinde GMM yöntemi önerilmiştir. Bu yöntem, uygulama kolaylığı ve tahmin için gerekli olan araç değişkenlere ilişkin nispeten basit varsayımlara dayandığından dinamik modellerin tahminlerinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. GMM yöntemine dayanan Tahmin ediciler arasında Arellano ve Bond (1991) tarafından geliştirilen

tahminci yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Fark GMM bilinen bu yaklaşım, spesifik etki bileşenlerini gidermek için modeli değişkenlerin birinci farkları çerçevesinde ele almakta, ve bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerini araç değişken olarak kullanılmaktadır (Soto, 2007: 2).

1) GMM Tekniği

Arellona (2003), GMM modelini aşağıdaki şekilde göstermiştir:

$$Y_{it} = Y_{i(t-1)} + x_{it}\beta + n_i + u_{it} \text{ ve } E(u_{it} | X_{it}, \dots, X_{iT} n_i) = 0 \text{ (t= 1, \dots, T)}$$

Modelde X'in gecikmeli değerleri ve Y'nin gecikmeli değerleri gösterilmiştir. Modelde X, u hata teriminin geçmişteki, şu andaki ve gelecekteki değerleri ile ilişkili değildir. Dolayısıyla "x" dışsal bir değişkendir ve "n" bireysel etkisi ile ilişkilidir (Arrelano 2003).

Statik panel veri modellerinde, bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin kullanılması, bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri ile hata terimi arasında bir ilişkinin ortaya çıkmasına neden olmakta bu da önemli bir problemlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Greene 2000). Dolayısıyla, dinamik panel modelleri ile sabit veya raslantısal etki modelleri arasında farklılıklar bulunmaktadır (Greene 2000).

Bu bağlamda Anderson ve Hsiao (1981), $Y_{i, t-1} - Y_{i, t-2}$ için ya $Y_{i, t-2} - Y_{i, t-3}$ ya da $Y_{i, t-2}$ veya $Y_{i, t-3}$ gibi farklı gecikme düzeylerine sahip gecikmeli değişkenlerin araç değişken olarak kullanılmasını önermektedirler. Bu gecikmeli değişkenlerin açıklayıcı değişkenlerle korelasyon içerisinde olduğunu ancak hata terimi ile herhangi bir ilişki içerisinde olmayacaklarını vurgulamaktadırlar. Bu tarzdaki araç değişkenler yöntemi ile dinamik panel veri modelleri tahmini tutarlı olmakta ancak etkin olmayan tahmin ediciler elde edilmektedir (Arellano ve Bond 1991).

Tahmin edicilerin etkin olmamasının nedeni; olasılıklı tüm araç değişkenlerin kullanılmamasından kaynaklanmaktadır. Eğer $Y_{i, t-2}$, $Y_{i, t-3}$ veya $Y_{i, t-3}$ gibi gecikmeli gözlemler $\epsilon_{it} - \epsilon_{it-1}$ ile ilişkili değilse söz konusu bu değişkenler geçerli gecikmeli değişkenlerdir. Dolayısıyla, tüm geçerli gecikmeli değişkenlerin dinamik panel veri modellerinde araç değişken olarak kullanılması önerilmektedir. Böylece gözlenemeyen bireysel etkilerdeki farklılıkları ortadan kaldıran GMM tahmin edicileri bağımlı ve bağımsız değişkenlerin olanaklı tüm gecikmelerini araç değişken olarak kullanılır (Arellona ve Bond 1991). Bunun için bir aşamalı ve iki aşamalı

GMM Tahmin edicileri kullanılır. Bir aşamalı tahmin (GMM 1), hata terimlerinin gruplar arasında ve zaman içinde sabit varyanslı olduklarını kabul ederken, iki aşamalı tahmin (GMM 2), hata terimlerinin değişen varyanslı olabileceğini hesaba katmaktadır (Doornik ve Hendry 2001).

Arellano ve Bond (1991) GMM tahmin edicisi ile tahmin edilen dinamik bir panel veri modelini aşağıdaki şekilde göstermişlerdir.

$$Y_{it} = Y_{it} a_1 + Y_{(it-p)} a_p + x_{it} b_1 + w_{it} b_2 + v_i + e_{it} \text{ ve } i = [1, \dots, N],$$

Modelde; $a_1, \dots, a_p$ tahmin edilecek parametreleri; x_{it} , (1* k1) vektöründe dışsal değişkenleri; b_1 , (k1*1) vektöründe tahmin edilecek parametreleri; w_{it} , (1*k2) vektöründe önceden tahmin edilmiş değişkenleri; b_2 , (k2*1) vektöründe tahmin edilecek parametreleri; v_i , raslantısal etkileri göstermektedir.

Arellano ve Bond (1991) tarafından dinamik panel veri modeli tahminlerinde GMM tekniği ile beraber kullanılması önerilen birtakım modelleme testleri vardır. Bunlardan ilki, bağımsız değişkenlerin bir bütün olarak anlamlılığının testi için kullanılan Wald testidir. İkincisi de, GMM tahmininde kullanılan araç değişkenlerin geçerli olup olmadığı ile ilgili yapılan Sargan testidir (Bozkurt 2008).

2) GMM- Sistem Tekniği

GMM yöntemine dayalı bir diğer dinamik model tahmin edicisi ise Arellano ve Bover (1995) tarafından geliştirilen sistem GMM yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, fark denklemi ile düzey denkleminin birleştirilmesine dayanmaktadır. Blundell ve Bond (1998) ve Blundell vd., (2000) fark GMM'in sonlu örneklemede zayıf bir tahmin gücüne sahip olduğunu ve katsayı tahmin gücünün daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlar ve sistem GMM'in tahmin gücünün daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu nedenle çalışmada, diğer GMM tahmin edicileri ile kıyaslandığında daha iyi bir tahmin edici olduğu ifade edilen sistem GMM yaklaşımı kullanılmıştır.

GMM-Sistem tahmininde de aynı GMM tahmininde olduğu gibi modelle ilgili bazı testlerin yapılması önerilmektedir. Bunun için GMM de olduğu gibi olduğu gibi ilk önce Wald testi, ikinci olarak da Sargan testi yapılır. GMM-Sistem tahmininde, GMM tahmininden farklı olarak modele ilave edilmiş olan araç değişkenlerin geçerliliği için Fark-Sargan test istatistiği yapılır. Bu istatistik testi GMM-Sistem ve GMM- Dif tahminleri ile hesaplanan iki ayrı Sargan testi arasındaki

fark ile hesaplanır. Son olarak da; AR(1) ve AR(2) testleri ile modelde spesifikasyon hatalarının ve otokorelasyon sorununun olup olmadığı test edilir (Bozkurt 2007).

GMM-Sistem tahmincisi, birinci fark denklemlerde y_{it} 'nin gecikmeli düzeylerinin araç değişken olarak kullanılmasına ilaveten, düzey denklemlerde y_{it} 'nin gecikmeli farklarının araç değişken olarak kullanılmasına izin vermektedir. Bu nedenle Blundell ve Bond (1998), başlangıç koşullarına sistem GMM tahmincisi kullanımına imkan taşıyan yumuşak durağanlık kısıtlarının ilave edilebileceğini göstermiştir (Baltagi, 2005: 147-148). Ayrıca Arellano ve Bover (1995) ile Blundell ve Bond (1998), bağımlı değişkenin gecikmeli farklarının hata düzeylerine ortogonal olduğu ilave moment koşulları oluşturmuşlardır. Söz konusu moment koşulunun oluşturulabilmesi için, panel-düzyey etkisinin, ilk olarak gözlenebilen bağımlı değişkenin birinci farkıyla ilişkisiz olduğunu varsaymışlardır (Drukker, 2008).

Moment koşulları $y_{i, t-j}$, $j \geq 2$ enstrümanlarının özelliklerin u_{it} ve $u_{i, t-1}$ ile ilintisiz olması için kullanılmaktadır ve bunun için $t = 2, 3, 4, \dots, T$ için moment koşullarının artan sayıları ele alınmalıdır.

$$\begin{aligned}
 t = 3 : E[(u_{i,3} - u_{i,2})y_{i,1}] &= 0 \\
 t = 4 : E[(u_{i,4} - u_{i,3})y_{i,2}] &= 0, E[(u_{i,4} - u_{i,3})y_{i,1}] = 0 \\
 t = 5 : E[(u_{i,5} - u_{i,4})y_{i,3}] &= 0, \dots, E[(u_{i,5} - u_{i,4})y_{i,1}] = 0 \\
 &\dots \quad \dots \quad \dots
 \end{aligned}$$

(T-2)*1 vektörünü şöyle

$$\Delta u_i = [(u_{i,3} - u_{i,2}), \dots, (u_{i,T} - u_{i,T-1})]'$$

ve enstrümanların (T-2)*(T-2) matrisini:

$$Z_i' = \begin{bmatrix} y_{i,1} & y_{i,1} & \dots & y_{i,1} \\ 0 & y_{i,2} & \dots & y_{i,2} \\ 0 & 0 & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & 0 & y_{i,T} \end{bmatrix}$$

Dışsal değişkenlerin yaklaşımında $\Delta y_{it} = \gamma \Delta y_{i,t-1} + \Delta u_{it}$ için

$$E[Z_i' \Delta u_i] = E[Z_i' (\Delta y_i - \Delta y_{i,-1})] = 0$$

olacaktır. Moment koşulların sayısı: $1 + 2 + 3 + \dots + (T-2)$ 'dir. Bu sayı tanınmayan katsayılar sayısını aşmaktadır, bunun için γ kuadratik tabiri minimize etmekle tahmin edilecektir:

$$\min \gamma [1/N * \sum Z'_i (\Delta y_i - \Delta y_{i,-1})]' W_N [1/N * \sum Z'_i (\Delta y_i - \Delta y_{i,-1})]$$

ve W_N ağırlıklı matris sayılır.

$$W_N = [1/N \sum (Z'_i \widehat{\Delta u}_i \widehat{\Delta u}_i' Z_i)]^{-1}$$

4.4.7. Tahmin Sonuçları

Bu çalışmada;

$$\text{Tax} = \beta_0 + \beta_1 \text{GLB} + \beta_2 \text{GDP} + u$$

Globalleşmenin vergi gelirlerine etkisinin araştırılmasında kurulan yukarıdaki modelin dinamik panel veri ile tahmininden elde edilen sonuçlar Tablo 4.2'de gösterilmektedir.

Tablo 4.2.: Tahmin Sonuçları, Bağımlı Değişken, Vergi (Δtax)

	Katsayı	Std. Hata	t-değeri	t-prob
$\Delta \text{tax}(-2)$	0.311721	0.2467	1.26	0.207
Δglb	0.235820	0.1500	1.57	0.116
$\Delta \text{glb}(-1)$	-0.530942	0.2060	-2.58	0.010
$\Delta \text{glb}(-2)$	0.00421205	0.1543	0.0273	0.978
ΔGDP	0.000160307	0.0005726	0.280	0.780
$\Delta \text{GDP}(-1)$	0.000269124	0.0006416	0.419	0.675
$\Delta \text{GDP}(-2)$	-0.000868601	0.0004043	-2.15	0.032
SABİT	0.435579	0.2032	2.14	0.032
Wald (joint):	18.39 [0.010] *			
Wald (dummy):	4.595 [0.032] *			
Sargan test:	189.1 [0.000] **			
AR(1) test:	-1.631 [0.103]			
AR(2) test:	-1.335 [0.182]			

Tahmin sonuçları göre, globalleşme arttıkça önce vergi gelirlerinin GDP'ye oranı yükselme eğilimi göstermektedir. Ancak sonraki dönemde vergi gelirleri gerilemekte; bir başka deyişle globalleşme arttıkça vergi oranları azalmaktadır. Burada ülkelerin önce bağımsız bir maliye politikası izleyerek ülkeye giren sermayeden daha fazla gelir elde etme amacıyla vergi oranlarını artırdıkları, ancak daha sonra ülkelerarası rekabet ya da global sermayeyi kaçırmama amacıyla vergi oranlarını azalttıkları sonucuna ulaşılabilir ve sonuçlara göre GDP, vergi gelirlerini pozitif etkilemekle birlikte bu ilişki istatistik olarak anlamlı değildir.

SONUÇ

Küreselleşme kavramı üzerinde yapılan birçok araştırma, tartışma ve görüşlerle literatürde geniş bir yer tutmaktadır. Küreselleşme süreci zaman ve mekanda yayılan ve yayıldığı yerde kendinden izler etkiler bırakan bir hal almıştır. Bu izler kimileri için faydalı olmakla birlikte kimileri için zararlı sonuçlar doğurmuştur.

Küreselleşmenin ekonomik ve sosyal sonuçları değerlendirildiğinde; evrensel düzeyde serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte tüm ülkelerin dünya pazarı ile bütünleşmesi, mal-hizmet-sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile ekonomik globalleşmenin gerçekleşmesine yönelik hızlı bir yol almıştır. Bu yönde dış ticaretin koruma politikalarından arındırılması, sübvansiyonların kaldırılması, kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi, mal-hizmet-sermayenin dolaşımındaki kamu müdahalelerinin kaldırılması; dolaysız yatırımlar, portföy yatırımları ve kısa vadeli sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması amaçlanmıştır. Böylelikle dünya ekonomisi; katılımcıları özel girişimciler olan, piyasalarına rekabet koşullarının hâkim olduğu ve dürtüsünün kar olduğu bir alana dönüşebilecektir

Küreselleşme süreciyle beraber artan ticaret ve sermaye akımları, ekonomik entegrasyonda ve uluslararası sınırların aşılmasında önemli bir oynamıştır. Bu doğrultuda 1980 yıllardan itibaren sermaye mobilitesinin daha akışkan olmasına rağmen emek geliri vergilemesinin artış kaydettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra global süreç ve gelişimin ekonomik faaliyetlerin tümünü vergilemeyi güçleştirdiği de söylenebilmektedir. Örneğin artan elektronik ticaret hacmi ülkelerin buna yönelik oluşturmak istedikleri vergi politikalarını belirlerken zorluk çekmelerine de sebep olmuştur. Bu dönem içerisinde vergi yükünde meydana gelen değişikliklerin yanı sıra vergi türleri ve oranlarında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınma amaçları doğrultusunda yabancı sermayeyi çekmek amacıyla gelir ve kurumlar vergi oranlarını düşürme eğiliminde oldukları görülmektedir. Aynı durum servet vergilerinde de gerçekleşmekte, bazı ülkelerin bu tür vergileri kaldırdıkları bile görülmektedir. Buna karşın dünyada uluslararası mal ve hizmet hareketleri ve harcamalar üzerindeki vergi yükünün artma eğiliminde olduğu da görülmektedir.

Artan entegrasyon hareketleri gerekse artan ticaret hacminin hem fiziksel hem de dijital düzeyde büyük boyutlara varması, vergi politikalarının sermaye üzerinde çok ağır bir yük oluşturmayacak biçimde oluşturulmasına sebebiyet vermiştir. Eğer küreselleşme süreci dışında kalınmak istenmiyorsa vergi politikalarının da bu oluşumu dikkate alarak şekillenmesi gerekmektedir.

Küreselleşme sürecinin hızlanması, büyüme oranlarını, istihdam ve vergi gelirlerini arttırmak amacıyla vergiye duyarlı üretim faktörü olan sermayeyi kendine çekmeye yönelik politikalar uygulamaya iterek vergi rekabetine sebebiyet verecektir. Yoğun vergi rekabetinin kaynak tahsisinde etkinlik açısından olumsuz etkilerinin olduğu, bazı ülkelerin vergi rekabetinden kazançlı çıkmasına rağmen, dünya ülkelerinin çoğunun bundan zararlı çıkacağı, yani refahlarının azalacağı göz önüne alınırca, zararlı vergi rekabetinin önüne geçilmesi konusunda iki seçenek kalmaktadır. Bu seçeneklerden ilki bütün ülkelerin vergi sisteminde harmonizasyona gitmeleridir. İkinci seçenek ise, ülkelerin izledikleri vergi politikaları konusunda daha kapsamlı işbirliğine gitmeleridir.

Vergi harmonizasyonunun gerçekleştirilebilmesi bütün ülkelerin bu konuda işbirliği içinde olmalarını gerektirmekle beraber, vergi rekabetinden kazançlı çıkan ülkeler doğal olarak vergi harmonizasyonu alanında işbirliğine gitmede isteksiz davranabilecektir. Bu sebeple, mevcut vergi düzenlemeleri çerçevesinde ülkelerin izledikleri vergi politikaları arasında daha kapsamlı koordinasyonu gerçekleştirmek kolay ve makul bir yol olarak görülmektedir. OECD'nin zararlı vergi rekabeti konulu raporunda da uluslararası işbirliğinin yoğunlaştırılmasını içeren önlemler alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Gelir vergisi alanında girişilen vergi rekabetinin her ülkenin uygulayacağı vergi oranları birbirine eşitleninceye, hatta sıfıra ininceye kadar süreceğini, vergi rekabetinin tek sonucunun vergi gelirlerinin devletlerden yatırımcılara aktarılması neden olacağını, ülkelerin vergi rekabetine girilerek refahlarını artırmayacağını söyleyerek, vergi harmonizasyonunun bütün ülkelerin çıkarına olacağı verisini savunmak mümkün değildir. Çünkü, vergi rekabetinin engellenmesi, rekabeti başka alanlara taşıyabilecek ve yabancı yatırımcılara yarar sağlayacak mal ve hizmetlerin artırılması şekline dönüşebilecektir.

Çalışmamızın amacı küreselleşmenin vergi politikasına etkilerini incelemektir. Bu amaçla çalışmamızın uygulama kısmında globalleşmenin vergi gelirlerine etkisi

dinamik panel veri yöntemiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Uygulama sonucuna göre globalleşme arttıkça önce vergi gelirlerinin GDP'ye oranı yükselme eğilimi göstermektedir. Ancak sonraki dönemde vergi gelirleri gerilemekte, bir başka deyişle globalleşme arttıkça vergi oranları azalmaktadır. Burada ülkelerin önce bağımsız bir maliye politikası izleyerek ülkeye giren sermayeden daha fazla gelir etme amacıyla vergi oranlarını arttırdıkları ancak daha sonra ülkelerarası rekabet ya da global sermayeyi kaçırmamak amacıyla vergi oranlarını azalttıkları sonucunu ulaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- AALİ, Amin, **Hollanda Hastalığı Üzerinde Amprik Bir araştırma**, Atatürk Üniversitesi, S.B.E. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- ACAR, M., “Ekonomik Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi Fırsat mı?” **Liberal Düşünce Dergisi**, Kış- Bahar, 2002, s.13-23.
- AKBULAK, Yavuz, **Türkiye’de Yatırım İkliminin Geliştirilmesi ve İstihdamın Arttırılması İçin Çözüm Önerileri**, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayını, Ağustos, 2003.
- AKKAYA, Şahin, “Vergileme ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 43-44 Seri, Yıl.2003.
- AKTAN, C. Can ve VURAL, İ.Y., **Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet**, Ankara, TİSK Rekabet Dizisi 1, 2004.
- AKTAŞ, Mehmet, **Uluslararası Transfer Fiyatlandırılması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları**, Ankara, Yaklaşım Yayıncılık, 2004.
- AKTEL, Mehmet, “Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları”, **Süleyman Demirel Kampüsü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi** Y.2001, C.6, S.2, s.193-202.
- ALANTAR, D., “Sıcak Para Hareketleri ve Tobin Vergisi”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 131, 2003.
- ALBROW, Martin, “Globalization, Knowledge and Society”, London: Sage, 1990.
- ALTINKEMER, M., “Recent Experiences With Capital Controls: Is There A Lesson For Turkey?”, **The Central Bank Of The Republic Of Turkey, Research Department**, Discussion Paper, Ankara, 2003.
- ALWORTH, Julian S., “Taxation and Integrated Financial Markets: Challenges of Derivatives and Other Financial Innovations”, **International Tax and Public**, Vol.5, No.4, October/November, 1998, s.507-534.
- ARIK, M.B., **İletişim Yazıları**, Konya, Tablet Kitabevi, 2006.
- ARELLANO, M. ve BOND, S., Some tests of specification for panel data: Monte Carlo, evidence and an application to employment equations. **Review of Economic Studies** 58, 1991, ss.277-297.

- ARRELLANO, M. ve BOVER, O., Another look at the instrumental variable estimation of error- Components models. **Journal of Econometrics**, 68, 1995 ss.29-51.
- ARELLANO, M., Panel Data Econometrics, Newyork, Oxford University press, 2003.
- ARIKAN, Z. ve YURTSEVER, H., “Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Bir Öneri: Tobin Vergisi”, **Vergi Sorunları**, Sayı:189, 2004.
- ASLAN, A., “Küreselleşme ve Din”, **Köprü**, Sayı:77, 2002.
- ASLAN, Nurdan, **Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım**, Ankara, Ekin Yayınları, 2005.
- ASLANOĞLU, Rona, **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa, Asa Yayınları, 1998.
- ATAÇ, Kuter, “Küreselleşme: Bir Değerlendirme”, **HÜ. İİBF. Dergisi** Cilt:18, Sayı:1, 2000.
- ATEŞ, D., “Küreselleşme: Ne Kadar Boyutlu?”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Sayı:7/1, 2006.
- AY, Cem, “Küreselleşme” Sürecinde Bölgeselleşme Eğilimlerinin Dinamikleri, **Küreselleşme: İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar**, Alkan Soyak (DrI.) içinde, İstanbul, Om Yayınları, 2002.
- AYDIN, M.K, “Neoliberal Dalga ya da Küreselleşme”, **Bilgi (2)** , 2000.
- AYDIN, M.K., **Sermayenin Küreselleşmesi Kapitalizmin Altın Döneminden Neoliberal Dalgaya Uzanan Süreç**, İstanbul, Değişim Yayınları, 2002.
- BAŞAK, İ., “4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nun Genel Esasları,Kanundaki Eksiklikler ve Çözüm Yolları -1”, **E- yaklaşım**, Sayı: 10, Mayıs 2004.
- BALTAGİ, Badi H., **Econometric Analysis of Panel Data**, Third Edition, Canada: John Wiley ve Sons, 2005.
- BALTAGİ B.H., **Econometric Analysis of Panel Data**, England, John Wiley ve Sons Ltd, 1995.
- BAYRAKTUTAN, Yusuf ve DEMİRTAŞ, Işıl, Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari Açığın Belirleyicileri: Panel Veri Analizi, Kocaeli Üniversitesi **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (22), 2011/2, ss.1-28.
- BENLİKOL, S. ve MÜFTÜOĞLU, H.,**Türk Vergi Sisteminin Avrupa Birliğine Uyum**, İstanbul, Ticaret Odası Yayın No: 195-36, 1995.

- BIRD, G. ve RAJAN, S., “Time For Tobin?”, **Centre for International Economic Studies University of Surrey, Institute of Policy Studies**, Singapore, 2000.
- BIS, Triennial Central Bank Survey of Foreign Exchange and Derivatives Market Activity in 2007,
- BİLİCİ, Nurettin, “Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye’de Vergi Kaçaklığına Etkisi ve Soruna Çözüm Arayışları”, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Belek/ Antalya, 10-14 Mayıs 2004.
- BLUNDELL, R. ve BOND, S., Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models. **Journal of Econometrics**, 87, 1998, ss.115-143.
- BODUR, H. E., “Sunuş”, **Küreselleşme, Ulus-Devlet ve Din**, Ankara, Platin Yayınları, 2007.
- BOZKURT, K., Türk İmalat Sanayisinde Teknolojik Gelişme ve İhracat Performansı, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar**, 45 (522): 91-103, 2008.
- BOZKURT, Veysel, “Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, **Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Bursa, Alfa Yayınları, 2000.
- BOZKURT, Veysel, **Değişen Dünyada Sosyoloji**, Bursa, Alfa Yayınları, 2004.
- BÜLBÜL, Duran, “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Seyri”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:140, Ağustos 2004.
- CAMİNADA, Koen ve GOUDSWARD Kees, “International Trends in Income Inequality and Social Policy”, **International Tax and Public Finance**, Vol. 8, 2001, ss.395-415.
- CANGİR, N., “Uluslararası Finansal İstikrarı Sağlamanın Bir Aracı Olarak Tobin Vergisi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 251.
- CANGİR, Niyazi, “Vergide Rekabet ya da Vergi Politikalarının Değişen İşlevi-1”, **Yaklaşım Dergisi**, S.91, Temmuz, 2001.
- CANGİR, Niyazi, “Vergide Rekabet ya da Vergi Politikasının Değişen İşlevi II”, **Yaklaşım Dergisi**, Ağustos, 2000.
- CAPRA, F., **The Hidden Connections**, London: Harper Collins, 2003.
- CULLIS, J.ve JONES, P.,**Public Finance and Public Choice**: Oxford: Oxford University Press, 1998.

- ÇALIŞ, Ş., “Üç Tarz-ı Siyasetten Globalizme”, **Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi**, Ankara, 2002.
- DEDEOĞLU, N., “Sağlık ve Yoksulluk” **Toplum ve Hekim**, Türk Tabipleri Birliği Yayın Organı, 19 (1),2004, ss.51-53.
- DPT, **Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler** Ankara, DPT-2375, 1995
- DRUCKER, P. “The Global Economy and The Nation State”, *Foreign Affairs* Volume:76, No: 5 September/October, 1997.
- DRUKKER, DAVID M., “Econometric Analysis of Dynamic Panel-Data Models Using Stata”, Texas, Statacorp Summer **North American Stata Users Group Meeting**, July 24-25, 2008.
- DOORNİK, J. A. ve DAVID F.H., **Econometric Modeling Using PcGive 10 Voluma III.**, London, Timberlake Consultants Ltd., 2001.
- DULUPÇU, M.,**Küresel Rekabet Gücü Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Ankara, Nobel Yayınları, 2001.
- DURSUN, Davut, “Küreselleşme ve Toplumun İnşasında Bilginin Artan Önemi”, **Yeni Türkiye, 21. Yüzyıl Özel Sayısı I**, Sayı: 19, 1998.
- EDWARDS, Chris ve RUGY, Veronique de, “İnternational Tax Competition: A 21 st- Century Restraints on Government”, **Policy Analysis**, No: 431, April 12, 2002.
- Ege Bölgesi Maliye Bölümleri Araştırma Görevlileri Sempozyumu, **Globalleşme Sürecinde Türkiyede Finans Piyasalarının Gelişimi**, İzmir, Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık, Kasım/1998.
- EGGERT, W.,“Capital Tax Competition with Socially Wastefull”,**Government Consumption, European Journal of Political Economy**, Sayı:17, 2001, ss.517-529,
- EKMEKÇİ, E.,**Küreselleşme ve Vergilemede Yeni Eğilimler**, Kazancı Kitabevi, İstanbul, 2003.
- ERBAY, Yusuf, “Küreselleşen Dünyada Türkiye”, **Türk İdare Dergisi** Sayı: 421, 1998.
- ERKIZAN, H., “Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri Üzerine” **Doğu-Batı Düşünce Dergisi**, Sayı:18, Şubat, Mart, Nisan, 2002.

- ERNST ve YOUNG LLP., “The Second Annual Ernst ve Young İnternet Shopping Study: The Digital Channel Continues to Gather Steam”. Washington, D.C.: National Retail Federation, 1999.
- ERYILMAZ, Bilal, “Küreselleşen Dünyada Kent, İnsan ve Yönetim”, **Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması**, İstanbul, Birleşik Yayınları, 1997.
- ESGİN, A., “Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 25, No:2, 2001.
- EŞKİNAT, R.; KUTLU, E., **Dünya Ekonomisi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No: 50, 2002.
- EYÜPGİLLER, S. Saygın, “Vergi Cennetleri ve Tercihli Vergi Sistemleri: Uygun Olmayan Vergi Rekabetinin 1998 OECD Vergi Komitesi Raporu Işığında Değerlendirilmesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:222, 1998.
- EYYÜPGİLLER, S. Saygın, **Uluslararası Zarar Verici Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2002.
- FALAY, Nihat, “Değişen Dünyada Sosyal Politikalar Sorunu”, **İ. Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 37. Seri (Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu’na Armağan), İstanbul, 1998, ss.13-18,
- FOURÇANS, Andre, “Tax Harmonization Versus Tax Competition In Europe: A Game Theoretical Approach”, **Chair De Recherche Working Paper**, No: 132.
- GENSCHEL, Philip, “Globalization Tax Competition and Fiscal Viability of Welfare State, MA Plenck Institute For The Study” May 2001.
- GİNSBERG, A.S., Tax Havens, New York Institute of Finance, New York, 1997.
- GİRAY, Filiz, “Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları”, **Akdeniz İİBF Dergisi**, Sayı: 9, 2005.
- GREENE, W. H., **Econometric Analysis.**, New Jarsey, Prentice Hall., 2000
- GREENE, W. H., **Econometric Analysis**, New york, Prentice-Hall Internatioanal, Inc., Third Edition, 1997.
- GRIFFITS, W. E. R and CARTE H., **Learning and Pragticing Econometrics**, New york John Wiley, 1993.

- GOODSPEED, Timothy J., "Tax Competition and Tax Structure In Open Federal economies: Evidence From OECD Countries With Implications For The EU", **European Economic Review**, 46, 2002.
- GOODSPEED, Timothy J., "Tax Competition Benefit Taxes and Fiscal Federalizm", **National Tax Journal**, Vol: 51, No: 3, September 1998.
- GÜLEÇ, C., "Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Etik", **Gündem**, 24 Nisan 2007.
- GÜNAYDIN, İ., Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımları, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 126, Mart 1999.
- GÜNAYDIN, İ. ve BENK, S., Globalleşmenin Vergi Sistemlerinde Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri-I, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 179, Ağustos 2003.
- GÜNAYDIN, İ. ve BENK, S., Globalleşmenin Vergi Sistemlerinde Meydana Getirdiği Değişiklikler, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 267, Kasım 2003.
- HABLEMİTOĞLU, Ş.,**Küreselleşme Düşlerden Gerçekleri**, Ankara, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2004.
- HEPER, F. ve HOŞYUMRUK, Ş., Vergi Cennetleri ile ilgili Çalışmalarda Son Durum-I, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl 10, Sayı: 116, Ağustos 2002.
- HIRST, P. ve Thompson, G.,**Küreselleşme Sorgulanıyor**, Ankara, İmge Yayınları, 1998.
- HSIAO, C., Analysis of Panel Data, Cambridge Press, 1986.
- HSIAO, C., Analysis of Panel Data, Second Edition, Cambridge University Press, 2003.
- HOŞYUMRUK, Şennur, Vergi Cennetleri, Tercihli Rejimleri ve Zarar Verici Vergi Rekabetinin OECD Ülkeleri ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2003.
- KARACA, Yüksel, "Zararlı Vergi Rekabetinden Zararlı Vergi uygulamalarına: OECD projesine İlişkin 2001 İlerleme Raporu Yayınlandı", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 160, Ocak 2002.
- KARACA, Yüksel, "Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri, OECD Bünyesindeki Çalışmalar Ne Aşamada", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 238, Haziran 2001.
- KARATAŞ, K., "Sosyal Devlet Tartışması Üzerine" **Sosyal Hizmet**, 3 (7): 1992, ss. 46-47.

- KARAYILMAZLAR, Ekrem, “Vergi Arbitrajı ve Sermaye Araçlarının Vergilendirilmesi”, **Vergi Sorunları**, S:182, 2003,ss.127.
- KARGI, N. ve KARAYILMAZLAR, E., Küresel Probleme Küresel Çözüm: Tobin Vergisi, **Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:6/1, 2009, ss.22-48.
- KAUL, I. ve LANGMORE, J.,**The Tobin Tax, Coping With Financial Volatility**, Editör: Haq, M., Kaul, I. ve Grunberg, I., 1996., Potential uses of the revenue from a Tobin Tax. içinde, Oxford University Press, New York, pp. 255-272.
- KAZGAN, Gülten, **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri**, İstanbul, Altın Yayınları, 1994.
- KENNEDY, Peter, Ekonometri Klavuzu, (çev. Muzaffer Sarımeşeli ve Şenay Açıkgöz), 5. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi Y., 2006.
- KHOR, M., “Globalization and The South: Some Critical Issues”, **Discussion Papers**, No:147, UNCTAD, 2000.
- KIZILÇELİK, S., “Kapitalizmin Diasporası Olarak Küreselleşme” **Eğitim Araştırmaları Dergisi**, Sayı:6, Ocak, 2002.
- KIZILOĞLU, O.,“Vergi Cenneti Ülkeler (1)”, Jersey, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 76, Nisan 1999, s.172,
- KOCACIK, Faruk, “Küreselleşme”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 25, No: 2, Aralık 2001.
- KOYUTÜRK, S., “31. CIAT Genel Kurulu'ndan Gündeme Gelen Konular”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 191, Temmuz, 1997.
- KOZANOĞLU, C.,**Cilalı İmaj Devri. 1980'lerden 90'lara Türkiye ve Starları**. İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.
- KUTLU, Ö.,**Kamu Yönetiminde Küreselleşme**, Konya, Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi Çizgi Kitapevi.
- LATOUCHE, S.,**Dünyanın Batılılaşması**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1993.
- LAVIGNE, M., The Economics of Transition From Socialist Economy to Market Economy, ST Martin's Press, New York, 1999.
- MANNING, S., “Introduction”, **Journal of World Systems Research**, Volume:5, Issue: 2, 1999.
- MAVRAL, Ü.,**Kara Para-Kayıtdışı Ekonomi ve Türkiye Yansımaları**, 2.Baskı, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2003.

- MENDE, A. ve LUKAS, M., “Tobin Tax Effects Seen from the Foreign Exchange Market’s Microstructure”, **International Finance**, Sayı: 6/2, 2003.
- MORAN, Jonathan, “The Dynamics of Class Politics and National Economies in Globalization”, **Capital and Class**, Volume:66, 1998.
- MUTİOĞLU, Halil, “Küreselleşme ve Sanayileşme” Sayı: 1/30, 2001, s.192-193
- NİSSANKE, M., “Revenue potential of the Currency Transaction Tax for Development Finance” **UNU World Institute for Development Economics Research**, Discussion Paper No. 2003/81.
- OECD, “Organisation for Economic Co-operation and Development”, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, Paris, 1998.
- OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, Paris, 1998.
- OECD, Tax Rates Are Falling, March April 2001- **World Investment Report**, 2005.
- OWENS, Jeffrey, “Globalisation: The Implications for Tax Policies”, **Fiscal Studies**, Vol. 14, Issue 3, August,1993, ss.21-39.
- ÖNCEL, Türkan ve ÖNCEL, S. Yenal, “Uluslararası Vergi Rekabeti”, **İ.Ü. İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezleri Konferansları**, Sayı: 43-44, 2003.
- ÖNCEL, Yenal, “Kurumlar Vergisinde Değişim ve Uluslararası Vergi Rekabeti”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 47. Seri, 2005.
- ÖNDER, İ., “Kapitalist İlişkiler Bağlamında ve Türkiye’de Devletin Yeri ve İşlevi”, **Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar içinde**, Ankara, İletişim Yayınları, ss.249-286, 2003.
- ÖNDER, İ.,**Küreselleşme, Kriz ve İstikrar Programı Nasıl Aldatılıyor**, İstanbul, Nazım Kültürevi Kitaplığı, 2002.
- ÖZ, Semih, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005.
- ÖZ, Semih, “Vergi Cennetleri Konusunda Yapılan Uluslararası Çalışmalar”, **E-Yaklaşım Dergisi** Sayı:139, 2004.
- ÖZ, Semih, “Zarar Verici Vergi Rekabeti Konusunda OECD’nin 2004 Yılı İlerleme Raporu”, **E-Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 136, 2004.
- PAZARLIOĞLU, M.V., 1980-1990 Döneminde Türkiye’de İç Göç Üzerine Ekonometrik Model Çalışması, **V. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu**, Adana, 19-22 Eylül 2001.

- POULTON R., "Association Between Children's Experience of Socio-Economic Disadvantage and Adult Health: A Life Course Study", *Lancet*, 23: 1640-5, 2002.
- RAFFER, K., "The Tobin Tax: Revising a Discussion." **World Development** Sayı: 26/3, 1998, ss.529-38.
- REİSEN, H., "Innovative Approaches to Funding the Millennium Development Goals", **OECD Development Centre Policy Brief** No.24, 2004.
- ROBERT, Z. A., BHAGWAN, C. ve SHU, Y., "Some Evidence That A Tobin Tax On Foreign Exchange Transactions May Increase Volatility", **European Finance Review** 7, 2003.
- ROBERTSON, R., "Globalization and Societal Modernization: A Note on Japan and Japanese Religion" , **Sociological Analysis**, Issue: 47, 1987.
- ROBERTSON, R.,**Globalization, Social Theory and Global Culture**, London: Sage, 1992.
- ROEGER, Werner, "Some Equity and Efficiency Considerations of International Tax Competition", **International Tax and Public Finance**, Vol. 9, Number 1, January, 2002, ss.7-29.
- ROHN, Richard ve RUGY, Veronique De, " Threats To Financial Privacy and Tax Competition" **Policy Analysis**, No: 491,October 2, 2003.
- ROIN, Julie, "Competition and Evasion: Another Perspective on International Tax Competition", **Georgetown Law Journal**, Vol: 89, Issue:3, Marc 2001.
- SCHMİDT, R., "Feasible Foreign Exchange Transactions Tax" Research Associate The North-South Institute.
- SCHUKNECHT, L., "A Simple Trade Policy Perspective on Capital Controls", **Staff Working Paper**, ERAD-98-11, World Trade Organization, October,1998.
- SEZGÜL, İbrahim, "Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Etik", **Tubav Bilim Dergisi**, Cilt:2, Sayı:4, 2009, s.504-509.
- SKÖLD, M., "Poverty and Health:Who Lives, Who Dies, Who Cares?",WHO Macroeconomics, **Health and Development Series**, No: 28, Genova, 1998.
- SLEMROD, Joel B., "Free Trade Taxation and Protectionist Taxation" **International Tax and Public Finance**, Vol:2, Number: 3, November 1995.
- SOMEL, C. "Az Gelişmişlik Perspektifinden Küreselleşme, **Doğu-Batı Düşünce Dergisi**, Sayı: 18, Şubat, Mart, Nisan.

- STACKHOUSE, Max L., "General Introduction", God and Globalization: Religion and the Power of the common Life, **Trinity Press International**, Pennsylvania, 2000.
- STEWART, K.G. ve WEBB M.C., Capital Taxation, Globalization, and International Tax Competition, **Working Paper**, EWp0301, Canada: University of Victoria, 2003.
- STIGLITZ, Joseph E., **Kamu Ekonomisi**, (Çev: Ömer Faruk Batırel), İstanbul, Marmara Üniv. İİBF. Yayınları, No: 549-396, 1994.
- STOWHASE, Sven, "Tax Rate Differentials and Sector Specific Foreign Direct Investment: Empirical Evidence From The EU", **FinanzArchiv**, Volume: 61, 2005.
- ŞEN, H., KESKİN, A. ve ÖZ, E., "Tobin Vergisi, Spekülatif Amaçlı Döviz Hareketlerini Önlemede Bir Çözüm Olabilir mi?", **Vergi Sorunları (Özel Ek)**, Sayı:190, 2004.
- ŞENSES, Fikret, **Kalkınma ve Küreselleşme**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2004.
- TARIK, E., "Niçin Küreselleşme Üzerine Bir Kitap Daha?", **Küreselleşme**, İstanbul, İmge Kitapevi, 2000.
- TEATHER, Richard, Harmful Tax Competition?, **Economic Affairs**, 58-61. Aralık, 2002.
- TEATHER, Richard, "Harmful Tax Competition", **Institute of Economic Affairs**, Vol: 22, 2002.
- TEKELİ, İlhan, "Küreselleşen ve Moderniteyi Aşan Dünya Artık Temsili Demokrasiyle Yetinmiyor" **Yeni Türkiye**, 21, **Yüzyıl Özel Sayı I**, Sayı: 19, 1998.
- TEKİN, A. ve Vural, İ. Y. "Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Vergi Önerileri", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 12, 2010.
- TERREGOSSA, Nihal, **Yeni Ticaret Teorisi ve Gelişmekte Olan Ülkeler**, İstanbul, Draff Paper Yayınları, 1996.
- TIEBOUT, Charles M., "A Pure Theory Of Local Expenditures", **Journal of Political Economy**, 64, 1956.
- TOBB, **Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2001.

- TOBB, Vergilemede Global Eğilimler-AB ve Türk Vergi Sistemi, **Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Aydoğdu Ofset, Ankara, 2001.
- TOBB, Vergilemede **Global Eğilimler; AB ve Türk Vergi Sistemi**, TOBB Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, 2001.
- TOPRAK, KARAMAN, Zerrin, “Küreselleşmede Yönetiminin Etkisi”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 409, 1995.
- TOPRAK, M.,**Küreselleşme ve Kriz Türkiye ve Dünya Deneyimi**, Ankara, Siyasal Kitapevi, 2001.
- TUNCER, S., “Tobin Vergisi (Genel Değerlendirme)”, **Yaklaşım**, Sayı: 170, 2007.
- TUTAR, H.,**Küreselleşme Sürecine İşletme Yönetimi**, İstanbul, Hayat Yayınları, 2000.
- ULUGAY, O.,**Küreselleşme Korkusu ve 2001 Krizi**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001.
- ULUGAY, Osman, **Küreselleşme Korkusu**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001.
- UNCTAD, World Investment Report, 2002, New York, 2002.
- UNCTAD, World Investment Report, 2002.
- UNCTAD, World Investment Report, 2005.
- UNDP, “Reinventing Global Governance for Humanity and Equity”, **in Human Development Report**, New York: Oxford University Press, 97-114, 1999.
- UYVAL, Doğan, “Küreselleşme ve Gelişmekte olan Ülkeler”, **Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim, Ekonomi**, Çizgi Kitapevi, 2002
- WATERS, M.,**Globalization The Open University**, N.Y., 1985.
- WEINER, Joann M. ve AULT, Hugh J., “The OECD’s Report On Harmful Tax Competition”, **National Tax Journal**, 51(3), September 1998.
- WILSON, John Douglas, “Theories of Tax Competition”, **National Tax Journal**, Volume: 52, No:2, June 1999.
- XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu, **Türkiye’de 1980 Sonrası Mali Politikalar**, Antalya, Mayıs/2001.
- YAMAÇ, Emel, **Küresel Vergi İşbirliğinde Vergi Cennetleri ve Zarar Verici Uygulamaları**, DEÜ SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- YERELİ, A. ve Burçin, “Macroeconomics Effects of Tax Competition İn Turkey”, **South-East Europe Review**, Volume 8, Number 1, May 2005.

- YETİM, N., “Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar Ulusal Yerel”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, Sayı:18, Şubat, Mart, Nisan, 2002.
- YETKİNER, E., Vergi Cennetleri ve Yabancı Sermayenin Vergi Cenneti Ülkeleri Seçme Nedenleri, **Vergi Dünyası Dergisi**, Yıl 10, Sayı: 235, Mart 2001.
- YILDIRIM, N., “Finansal Piyasaların Yeniden Düzenlenmesi: Tobin Vergisi”, **Banka Ekonomik Yorumlar**, Sayı:4, 2002.
- YILDIZ, H., “Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2005.
- ZAİM, A., “80 Sonrası Orta Sınıf Gençliğinin Kendini Farklılaştırma Stratejileri”, **Birikim**, Sayı: 208, 2006, ss.89-96,

İNTERNET KAYNAKLARI

- ANDERSON, Kym, “Globalization, WTO, and ASEAN”, **ASEAN Economic Bulletin**, Vol. 18, Issue 1, April, 2001, s.1-14, (EBSCOhost Display). (<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>), (Erişim:02.10.2012)
- ANGELİS, Massimo De, “Capital Movements Tobin Tax, and Permanent Fire Prevention: Critical Note”, **Journal of Post Keynesian Economics**, Winter 99, Vol. 22, Issue 2, 2000, ss.1-6, (EBSCOhost Display). (<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>), (Erişim:02.10.2012)
- ASHER, Mukul G. ve RAJAN, Ramkishan S., “Globalization and Tax Systems: Implications for Developing Countries with Particular Reference to Southeast Asia”, **Asean Economic Bulletin**, Vol. 18, Issue 1, April 2001 ss.1-24, (EBSCOhost Display). (<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>), (Erişim:02.10.2012)
- BASU, S., **Implementing E-Commerce Tax Policy**, 2003. (http://www.bileta.ac.uk/03_papers/basu.html), (Erişim:09.11.2012).
- BINGER, A., **Global Public Goods And Potential Mechanisms For Financing Availability**, 2003. (http://www.un.org/esa/analysis/devplan/al_binger.pdf), (Erişim:02.10.2012).
- “British Virgin Islands”, (Erişim:18.09.2012). (http://www.percevia.com/explorer/db/world_fact_book/obj/316/target.aspx.)
- BRUNHOFF, S. D. ve JETİN, B., “The Tobin Tax and the Regulation of Capital Movements”, 2010.

- <http://www.attac.org/fra/list/doc/jetin2.htm>), (Erişim:19.10.2012)
- “B.V.Islands”, (Erişim:18.09.2012).
- http://en.wikipedia.org/wiki/british_Virgin_Islands#economy)
- “Business Environment in Jersey”, (Erişim:18.09.2012).
- <http://www.lowtax.net/lowtax/html/jjhom.html>)
- “Cyprus Overview of Economy”, (Erişim:18.09.2012).
- http://www.worldwide_tax.com/cyprus/cyp/cyp_over_economy.asp.)
- “Cyprus Tax Laws Tax Systems Cyprus”, (Erişim:18.09.2012).
- http://www.worldwide-tax.com/cyprus/cyp_over_economy.asp.)
- “Cyprus”, (Erişim:18.09.2012).
- http://www.worldwide-tax.com/cyprus/cyprus/cyp_over_economy.asp.)
- DAGAN, Tsilly, “The Costs of International Tax Cooperation”, Working Paper No: 1-03, January 2003.
- http://www.biu.ac.il/law/unger/wk_paper.html), (Erişim:02.07.2012).
- “Double Tax Treaties in Monaco”, (Erişim:18.09.2012).
- <http://www.lowtax.net/lowtax/html/jmc2tax.html>.)
- “Double Tax Treaties in Liberia”, (Erişim:18.09.2012).
- <http://www.lowtax.net/lowtax/html/liberia/jla2tax.html>)
- Dünya Bankası İstatistiki Veri Tabanı (WDI).
- <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/>)
- (Erişim: 10.11.2012)
- “Economy in Malta”, (Erişim:18.09.2012).
- <http://globaledge.msu.edu/ibrd/country/EconomyPrint.asp?CountryID=638.ReigonID=2>.
- “Economy in Barbados”, (Erişim:18.09.2012).
- http://www.exxun.com/barbados/e_ec.html)
- “Economy and Currency in Liechtenstein”, (Erişim:18.09.2012).
- <http://www.lowtax.net/lowtax/html/jlicfir.html>.)
- “Economy and Currency in Jersey” (Erişim:18.09.2012).
- <http://www.lowtax.net/html/jjhom.html>)
- “Europa: Malta: Economy”, (Erişim: 18.09.2012).
- <http://nationmaster.com/country/mt/Economy>)
- “Executive Summary in Cyprus”, (Erişim:18.09.2012).

- (<http://www.lowtax.net/lowtax/html/jcynews.html>.)
- “Executive Summary in Cyrus”, (Erişim:18.09.2012).
- (<http://www.lowtax.net/lowtax/html/jcynews.html>.)
- FELIX, David, “Financial Globalization and the Tobin Tax”, **Challenge**.
May/Jun., Vol. 38, Issue 3, 1995, ss.1-4, (EBSCOhost Display).
(<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>), (Erişim:02.10.2012)
- FOX, W. F. ve MURRAY, M. N., *The Sales Tax And Electronic Commerce: So What’s New?*, 1997.
([http://ntj.tax.org/wwwtax/ntjrec.nsf/0/c8ed7cf34f0ba1e885256863004a594b/\\$FILE/v50n3573.pdf](http://ntj.tax.org/wwwtax/ntjrec.nsf/0/c8ed7cf34f0ba1e885256863004a594b/$FILE/v50n3573.pdf)), (Erişim:27.08.2012).
- GOTTSCHALK, Silke ve PETERS, Wolfgang, “Redistributive Taxation in the Era of Globalization: Direct vs. Representative Democracy”, **Working Paper** No: 4/2002.
(Çevrimiçi.<http://viadrina.eu-v-frankfurt-oder/paper12.pdf>),
(Erişim:02.10.2012)
- JHA, R., *Innovative Sources of Development Finance –Global Cooperation in the 21st Century*, 2002.
(<http://rspas.anu.edu.au/economics/publish/papers/wp2002/wp-econ-2002-09.pdf>), (Erişim: 21.10.2011)
- “Malta Economy”, (Erişim:18.09.2012).
(http://www.photius.com/wfb/wfb1999/Malta/Malta_economy.html.)
- “Malta-Economy Notes”, (Erişim:18.09.2012).
(http://www.geographyiq.com/country/mt/Malta_economy_summary.html.)
- MEUSSEN, G., **The EU-Fight Against Harmful Tax Competition; Developments in Light of the Enlargement of tje EU With 10 Candidate Member States**, 2003.
(http://www.eurofaculty.lu/taxconference/files/tp_A2/Meussen.pdf),
(Erişim:12.11.2012).
- NGLS, **United Nations non-Govermental Liaison Service**, “Financing Social Development: Progressive Taxation and Globalization, July, 2000, ss.1-6.
(Çevrimiçi.<http://www.globalpolicy.org/socecon/globaltax/currtax/ngls0007.htm>), (Erişim:02.10.2012)
- OECD, “Harmfull Tax Competition An Emerging Global Issue”, Paris,

- (<http://www.oecd.org/dataoecd/33/0/1904176.pdf>), (Erişim:02.07.2012)
- OECD, Tax Rate are Falling, No: 25, March- April 2001
(<http://www.oecdwash.org/NEWS/LOCAL/oecdwash-marapr2001.pdf>),
(02.10.2012)
- OECD, Towards Global Tax Co-operation (Report To the 2000 Ministerial Council Meeting and Recommendations by the Committee on Fiscal Affairs): Progress in Identifying and Eliminating Harmful Tax Practices
(http://www.oecd.org/daf/fa/harm_tax/Refprt_En.pdf), (Erişim:26.10.2012)
- “People, Economy, Government”, (Erişim:18.09.2012).
(<http://www.factmonster.com/ce6/world/A0859454.html>.)
- “Relationship with EU”, (Erişim:18.09.2012).
(<http://www.lowtax.net/lowtax/html/jjhom.html>),
- REISEN, H., Tobin Tax: Could It Work?, OECD Observer No 231/232 May 2002
(http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/664/Tobin_tax:_could_it_work.html), (Erişim:26.10.2012).
- SACHS, Jeffrey, “Unlocking the Mysteries of Globalization”, **Foreign Policy**, Spring, 1998, ss.1-8.
(<http://bss.sfsu.edu/fischer/IR%20305/readings/unlockin.htm>),
(Erişim:02.10.2012)
- “San Marino Economy profile 2005”, (Erişim:18.09.2012).
(http://www.indexmundi.com/san_marino/economy.profile.html.)
- SMITH, Stephen, “Theory and Operation of a Modern National Economy: Tax Havens”, The George Washington University Washington DC Minerva Program, 1999.
(<http://www.gwu.edu/~ibi/minerva/Fall1999/Wu.Tun.pdf>),
(Erişim:02.07.2012)
- STEINMO, Sven, “Globalization and Taxation: Challenges To The Swedish Welfare State”, 2001.
(Çevrimiçi.<http://stripe.colorado.edu/Steinmo/cpsfinal.pdf>),
(Erişim:13.08.2012)
- STEINMO, Sven, “The End of Redistribution? International Pressures and Domestic Tax Policy Choices” **Challenge**, Nov/Dec., Vol. 37, Issue 6, 1994, ss.1-11
(<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>), (Erişim:02.10.2012)

- SOTO, M., System GMM estimation with a small number OF individuals
(https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/=pej2007&paper_id=70download), (Erişim Tarihi: 02.11.2012).
- SWANK, Duane, “Funding the Welfare State: Globalization and the Taxation of Business in Advanced Market Economies”, **Political Studies**, Vol. 46, Issue 4, ss.1-22, Sep., 1998, (EBSCOhost Display).
(<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>), (Erişim:02.10.2012)
- TANZİ, Vito, Globalization, Tax System, and the Architecture of the Global Economic System, 1999.
(http://www.fiscalreform.net/library/pdfs/tanzi_and_the_world_06.pdf),
(Erişim:02.10.2012)
- TANZİ, Vito ve ZEE, Howell H., “Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries”, **National Tax Journal**, Vol.53, Issue2, Jun., 2000, ss.1-21, (EBSCOhost Display).
(<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>), (Erişim:02.10.2012)
- TOBIN, J., “Special Contribution, A Tax on International Currency Transaction”, 1994.
(http://hdr.undp.org/reports/global/1994/en/pdf/hdr_1994_ch4.pdf)
(Erişim:19.10.2012).
- UK Parliament Select Committee on Treasury, The Regulation And Taxation of Capital Flows, “Memorandum by War on Want”, 2011.
(<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200001/cmselect/cmtreasy/162/162ap02.htm>), (Erişim:25.10.2012).
- WOLF, Martin, “Will the Nation- State Survive Globalization?”,**Foreign Affairs**, Jan/February, Volume: 80, Issue:2, 2001, ss. 1-8, (EBSCOhost Display).
(<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>), (Erişim:02.10.2012)
- ERİNÇ, Yeldan “Küreselleşme” Denilen Tılsımlı Sözcük,
Cumhuriyet Gazetesi, 02.02.2005,
(<http://www.bilkent.edu.tr/>), (Erişim: 20.05.2012)
- ZEE, Howell H., “Taxation of Financial Capital in a Globalized Environment: The Role of Withholding Taxes”, **National Tax Journal**, Sep., Vol. 51, Issue 3, ss.1-15, (EBSCOhost Display).
(<http://www.global.ebscohost.com/ehost/login.html>), (Erişim:02.10.2012)

(<http://globalization.kof.ethz.ch>), (02.10.2012)
(<http://www.gib.gov.tr>), (Erişim:02.10.2012)
(<http://www.muhasibat.gov.tr>), (Erişim:02.10.2012)
(<http://www.neweconomyindex.org>), (Erişim:02.07.2012)
(<http://www.ntv.com>), (Erişim:02.10.2012).
(<http://www.hazine.gov.tr>), (Erişim:02.10.2012).
(<http://www.worldwide-tax.com>), (Erişim:02.07.2012)
(<http://www.oecd.org/dataoecd/44/2/1942506.xls>), (Erişim:02.07.2012)

EKLER

Ek 1: Uygulamada Analiz Edilen Ülkeler

Bahamalar, Bahreyn, Belarus, Butan, Bulgaristan, Kanada, Çin, Kongo Dem. Cumhuriyeti, Hırvatistan, Guatemala, Endonezya, İran İslam Cumhuriyeti, Ürdün, Kenya, Kore Cumhuriyeti, Lesoto, Namibya, Nepal, Nikaragua, Pakistan, Paraguay, Peru, Filipinler, Seyşeller, Sierra Leone, Singapur, Slovenya, İsviçre, Tunus, Türkiye, Urugay, Zambiya, Saint Vincent ve Grenadinler.

ÖZ GEÇMİŞ

1984 Diyarbakır ilinde doğdu.

2000 Şehit Polis Mehmet Erçin İlköğretim okulundan Mezun oldu.

2003 Yunus Emre Lisesinden Mezun oldu.

2010 Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden Mezun oldu.

2011 Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Sınavını Kazandı.